

Emocionalne potrebe i osnaživanje roditelja u kontekstu medijacije razvoda

Malčić, Ljiljana

Postgraduate specialist thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:963122>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Poslijediplomski specijalistički studij iz Obiteljske medijacije

Ljiljana Malčić

ZAVRŠNI RAD

**EMOCIONALNE POTREBE I OSNAŽIVANJE RODITELJA U
KONTEKSTU MEDIJACIJE RAZVODA**

Mentorica: Prof. dr. sc. Slavica Blažeka Kokorić

Bjelovar, 2023.

Emocionalne potrebe i osnaživanje roditelja u kontekstu medijacije razvoda

Sažetak:

Povećane stope razvoda braka te porast broja djece koja odrastaju uz probleme razdvojenog, konfliktnog roditeljstva, ukazuju na potrebu za daljnjim razvojem profesionalnih usluga usmjerenih na podršku djeci i roditeljima u prevladavanju emocionalnih kriza i jačanju kapaciteta za uspješno funkcioniranje nakon razvoda. Proces razvoda uzrokuje intenzivnu razinu stresa te nerijetko dovodi do preplavljenosti neugodnim emocijama, poput osjećaja duboke povrijeđenosti, ljutnje, tuge, srama, krivnje i sl. U kontekstu obiteljske medijacije potrebno je posvetiti pažnju emocionalnim potrebama sudionika medijacije jer u protivnom nerazriješeni emocionalni problemi mogu dovesti do blokada i zastoja te sprječavati sudionike medijacije u postizanju bilo kakvog dogovora.

U ovom radu prikazani su rezultati kvalitativnog istraživanja čiji je cilj produbiti uvid u iskustva i percepciju obiteljskih medijatora o važnosti prepoznavanja emocionalnih potreba roditelja tijekom i nakon razvoda te o djelotvornim načinima osnaživanja roditelja za učinkovitije razrješavanje sukoba i kvalitetnije suroditeljstvo nakon razvoda.

U istraživanju je korišten polustrukturirani intervju. Istraživanjem je obuhvaćeno deset obiteljskih medijatora iz različitih obiteljskih centara u Hrvatskoj koji imaju višegodišnje iskustvo u radu s bračnim partnerima koji se razvode te iskazuju emocionalne teškoće u razrješavanju međusobnih sukoba i postizanju dogovora oko zajedničke roditeljske skrbi nakon razvoda. Uzorak stručnjaka bio je homogen u pogledu mjesta rada (svi su stručnjaci zaposlenici obiteljskih centara), heterogen u pogledu struke (šest psihologa i četiri socijalnih radnika), spola (osam stručnjaka bilo je ženskog spola, a dva muškog spola) te razine edukacije vezane uz provođenje postupka obiteljske medijacije te dodatnih psihoterapijskih edukacija.

Rezultati istraživanja su pokazali da obiteljski medijatori smatraju da je u radu s bračnim partnerima koji se razvode nužno više pažnje posvetiti njihovim emocionalnim potrebama i teškoćama, kako bi im se pomoglo da učinkovitije prođu kroz emocionalne faze prekida odnosa, da budu spremniji konstruktivno pregovarati te kako bi se prevenirali njihovi daljnji konflikti. Za parove s nerazriješenim emocionalnim problemima u partnerskom odnosu važno je uključivanje u proces savjetovanja prije obiteljske medijacije te implementiranje specifičnih tehnika rada i modela terapeutske medijacije u praksi.

U radu su definirane praktične smjernice za daljnji razvoj obiteljske medijacije te su predložena moguća unapređenja i razvoj dodatnih usluga usmjerenih na razrješavanje emocionalnih teškoća i roditeljskih sukoba te osnaživanje roditelja za kvalitetno suroditeljstvo nakon razvoda.

Ključne riječi: emocionalne teškoće roditelja u razvodu, suroditeljstvo, obiteljska medijacija, terapijske tehnike, terapeutska medijacija.

Emotional needs and empowerment of parents in the context of divorce mediation

Abstract:

Increased divorce rates and the increase in the number of children growing up with the problems of separated, conflicted parenting indicate the need for further development of professional services aimed at supporting children and parents in overcoming emotional crises and strengthening the capacity for successful functioning after divorce. The divorce process causes an intense level of stress and often leads to being overwhelmed by unpleasant emotions, such as feelings of deep hurt, anger, sadness, shame, guilt, etc. In the context of family mediation, it is necessary to pay attention to the emotional needs of the mediation participants, otherwise unresolved emotional problems can lead to blockages and deadlocks and prevent mediation participants from reaching any agreement.

This paper presents the results of qualitative research whose goal is to deepen insight into the experiences and perceptions of family mediators about the importance of recognizing the emotional needs of parents during and after divorce and about effective ways of empowering parents for more effective conflict resolution and better quality co-parenting after divorce.

A semi-structured interview was used in the research. The research includes ten family mediators from different family centres in Croatia who have many years of experience in working with divorcing spouses and who express emotional difficulties in resolving mutual conflicts and reaching an agreement on joint parental care after divorce. The sample of experts was homogeneous in terms of place of work (all experts are employees of family centres), heterogeneous in terms of profession (six psychologists and four social workers), gender (eight experts were female and two were male) and level of education related to implementation of the family mediation procedure and additional psychotherapy training.

The results of the research showed that family mediators believe that, when working with divorcing spouses, it is necessary to pay more attention to their emotional needs and difficulties, in order to help them go through the emotional stages of the breakup more effectively, to be more ready to negotiate constructively, and to prevent their further conflicts. For couples with unresolved emotional problems in their partner relationship, it is important to involve in the counselling process before family mediation and to implement specific work techniques and models of therapeutic mediation in practice.

The paper defines practical guidelines for the further development of family mediation and suggests possible improvements and development of additional services aimed at resolving emotional difficulties and parental conflicts and empowering parents for quality co-parenting after divorce.

Keywords: emotional difficulties of parents in divorce, co-parenting, family mediation, therapeutic techniques, therapeutic mediation.

Sadržaj:

1. UVOD -----	1
1.1. Promjene u očekivanjima od braka i porast bračne nestabilnosti u suvremenom društvu -----	1
1.2. Pravni aspekti razvoda braka u Hrvatskoj-----	3
1.2.1. <i>Sudjelovanje roditelja u postupku obveznog savjetovanja</i> -----	4
1.3. Emocionalni aspekti razvoda braka -----	6
1.4. Otpornost u kontekstu razvoda braka-----	9
1.5. Suroditeljstvo nakon razvoda braka-----	12
1.6. Osnajivanje roditelja za kvalitetno suroditeljstvo nakon razvoda -----	14
1.7. Različiti oblici profesionalne pomoći roditeljima u razvodu braka-----	15
1.8. Uključivanje roditelja u obiteljsku medijaciju-----	18
1.8.1. <i>Važnost prepoznavanja emocionalnih teškoća i potreba sudionika obiteljske medijacije</i> -----	22
1.8.2. <i>Model terapeutske medijacije</i> -----	26
2. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA -----	29
2.1. Cilj istraživanja-----	29
2.2. Svrha istraživanja-----	29
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA -----	30
3.1. Istraživački pristup i metoda prikupljanja podataka-----	30
3.2. Sudionici istraživanja-----	30
3.3. Etički aspekti istraživanja-----	31
3.4. Postupak provedbe istraživanja-----	31
3.5. Obrada podataka-----	32
4. REZULTATI I RASPRAVA -----	33
4.1. Emocionalne potrebe i teškoće roditelja u razvodu -----	33
4.2. Osnajivanje roditelja za nošenje s emocionalnim aspektom razvoda kroz obiteljsku medijaciju-----	42
4.3. Dostupnost i kvaliteta postojećih usluga i potreba za unaprjeđenjem-----	53
5. ZAKLJUČAK -----	70
6. LITERATURA -----	73
7. PRILOZI -----	78

Prilog 1. Predložak s pitanjima za vođenje polustrukturiranog intervjua	78
Prilog 2. Uputa za sudionike istraživanja.....	80
Prilog 3. Molba za odobrenje istraživanja	81
Prilog 4. Tablični prikaz obrade podataka.....	82

1. UVOD

1.1. Promjene u očekivanjima od braka i porast bračne nestabilnosti u suvremenom društvu

Republika Hrvatska slijedi suvremene trendove porasta broja razvoda brakova. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2021.) u 2020. godini u Hrvatskoj razvedeno je 5.153 brakova. Broj razvedenih brakova na 1000 sklopljenih iznosio je 339,1 iz čega proizlazi da se razvodi svaki treći brak.

Institucija braka je kroz 19. i 20. stoljeće, a osobito posljednjih 30 godina doživjela značajne promjene u kojima se reflektiraju različiti društveno-kulturni i ekonomski čimbenici te zakonodavne i vrijednosne promjene u društvu. U 19. stoljeću brak je visoko kotirao na ljestvici društvenih vrijednosti što je pratilo i pravno uređenje braka kojem je cilj bio osigurati opstojnost institucije braka i obitelji te je stoga brak bilo iznimno teško razvrgnuti (Berdica i Tucak, 2011.). Modernizacija društva kroz 20. stoljeće dovela je do promjena u položaju žena u društvu. Sve više se naglašava njihova ravnopravnost i jednakost u svim aspektima (u pogledu prava i obveza, obrazovanja, prihoda, slobode izbora i prava na užitek) (Kregar, 2020.). Veći stupanj ekonomske neovisnosti žena pridonio je većoj slobodi i mogućnosti donošenja autonomnih odluka, pa tako žene u današnje vrijeme nerijetko jasno izražavaju svoja očekivanja od braka te su spremnije razvrgnuti brak ukoliko nije ispunio njihova očekivanja (Gibson 1994., prema Haralambos i Holborn, 2002.).

Amato (2004., prema Boneta i Mrakovčić, 2020.) ističe da promjene u društvu zadiru u samu srž braka te da s modernizacijom društva dolazi do odmaka od poimanja braka kao formalne institucije pod kontrolom države, vjerskih organizacija i društvenih očekivanja, prema privatnom ugovoru koji se sada temelji na emocionalnoj povezanosti partnera, na ljubavi, prijateljstvu i zajedničkom interesu.

Njemački sociolozi Beck i Beck-Gersheim, (2002., prema Boneta i Mrakovčić, 2020.) pojašnjavaju kako su se paralelno s procesima modernizacije društva, promijenila i očekivanja ljudi od bračnog i obiteljskog života: „Sredinom 20. stoljeća ljudi su bili usmjereni na sretan obiteljski život, novi automobil, dobro obrazovanje djece i viši životni standard. Na kraju 20. stoljeća te vrijednosti prevladavaju samo među starijima, slabije obrazovanim i siromašnim kategorijama, dok su mlađi, bogatiji i obrazovaniji ljudi zaokupljeni samorealizacijom i

ostvarivanjem „punoće življenja“ (Beck i Beck-Gersheim 2002., prema Boneta i Mrakovčić, 2020.:207).

Dok su u predmodernim društvima brak i obiteljski život bili na neki način nametnuti očekivanjima društva i zajednice, danas su oni ostavljeni na izbor pojedincima. Brak više ne predstavlja jedini vid obiteljskog života, a njegove zadaće mogu se ostvariti i u drugim oblicima obitelji (Beck i Beck Gernsheim 2002., prema Berdica i Tucak, 2011.).

Funkcionalisti Talcott Parsons i Ronald Fletcher (prema Haralambos i Holborn, 2002.) smatraju kako povećanje stope razvoda brakova govori u prilog većem valoriziranju braka. Ljudi su spremniji izaći iz braka koji nije zadovoljio njihova očekivanja iako bi on u prošlosti bio smatran prikladnim. Navedene tvrdnje potvrđuje visok broj ponovno sklopljenih brakova. Hrabar (2018.) ističe da brak još uvijek predstavlja društvenu vrijednost s čime je povezana želja pojedinaca za zasnivanjem bračne zajednice, ali i činjenica da bračno pravo nije doživjelo značajne promjene u posljednjih pola stoljeća.

Veća očekivanja od braka i partnera, usmjerenost na zadovoljenje vlastitih potreba i samorealizaciju povezana su s češćom pojavom nestabilnosti suvremenih brakova. Isto potvrđuju Čudina-Obradović i Obradović (2006.:535) koji navode kako je „...*bračna nestabilnost proces koji traje od sklapanja braka do kada sud taj brak proglašuje nepostojećim. Psihološki gledano, razvod je samo krajnji oblik bračne nestabilnosti i vanjska posljedica svih problema, stresa i frustracija koje su partneri proživjeli*“.

Razvod i učinci razvoda braka na roditelje i djecu česta su tema suvremenih istraživanja, no istovremeno pitanje kako bračni partneri doživljavaju razloge za razvod braka prilično je istraživački zanemareno (Štifter i sur., 2016.). Postojeća istraživanja obično navode kao glavne razloge koji su doveli do razvoda braka nekompatibilnost odnosno nepremostive razlike bračnih partnera u težnjama i viziji zajedničkog života, komunikacijske probleme među bračnim partnerima, preljub te fizičko nasilje nad ženama (Wolcott i Hughes, 1999., Amato i Previti, 2003., prema Štifter i sur., 2016.).

De Graaf i Kalmijn (2006., prema Štifter i sur., 2016.) ističu da su u novije vrijeme vidljive značajne modifikacije u procjenama glavnih razloga koji dovode do razvoda braka pa tako dominantni razlozi za razvod braka danas više nisu preljub, obiteljsko nasilje i ovisnost već nekompatibilnost, emotivno udaljšavanje i neadekvatna komunikacija među partnerima.

1.2. Pravni aspekti razvoda braka u Hrvatskoj

Hrabar (2019.) ističe kako je u suvremeno doba vidljiva tendencija nezadiranja države u privatne odnose te stavljanje naglaska na osobnu odgovornost pojedinca za vlastite životne izbore i način života, što je vidljivo i u pogledu pravne regulative razvoda braka u Hrvatskoj.

Tradicija mirenja odnosno upliv države u odnose bračnih partnera koji su narušeni, u hrvatskom obiteljskom pravu postoji od 1946. godine (Majstorović, 2016.), a sve do 2015. godine i donošenja novog Obiteljskog zakona (NN 103/2015, 98/19) jedan od ciljeva postupaka mirenja odnosno posredovanja koji su vođeni prije razvoda braka bio je očuvanje braka. Poretti (2015.) ističe kako je postojala potreba da se hrvatsko zakonodavstvo u pogledu zaštite djece i obitelji približi europskim i međunarodnim normama koje uređuju to područje. Rešetar (2017.) navodi kako je reforma Obiteljskog zakona vođena s težištem na najboljem interesu djeteta i poštivanju prava djeteta u situacijama razvoda braka njegovih roditelja. Obiteljski zakon (NN 103/2015, 98/19) tako ne nalaže utvrđivanje uzroka poremećenih odnosa u braku niti pokušaj njihovog otklanjanja u cilju očuvanja bračne zajednice, ali postoji obveza stručnog tima Centra za socijalnu skrb, današnjeg Hrvatskog zavoda za socijalni rad¹, da u postupku obveznog savjetovanja bračne partnere upoznaju s mogućnošću bračnog savjetovanja.

Prema Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, čl. 51) sud će razvesti brak ukoliko su odnosi u braku teško i trajno poremećeni, ako je bračna zajednica okončana prije najmanje godinu dana te na temelju sporazuma bračnih partnera.

Bračni partneri koji nisu roditelji maloljetne djece razvod braka pokreću izravno na sudu sporazumom oba bračna partnera ili tužbom jednog od njih. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19) ograničava pravo na tužbu mužu za vrijeme trudnoće žene te do godine dana života djeteta (Hrabar, 2019.).

Ukoliko bračni partneri imaju maloljetnu djecu od njih se očekuje da preuzmu odgovornost u pogledu organiziranja brige o djeci nakon razvoda braka te su u tom smislu obvezni sudjelovati u postupku obveznog savjetovanja koje se provodi u područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad¹ (Rešetar, 2017.).

¹ Sukladno članku 317. Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine 18/22, 46/22 i 119/22) dosadašnji centri za socijalnu skrb u Republici Hrvatskoj prestali su s radom 31. prosinca 2022. godine, a njihove poslove od 01. siječnja 2023. godine, preuzima Hrvatski zavod za socijalni rad. Zavod je osnovan kao javna ustanova za obavljanje djelatnosti socijalne skrbi. Osnivač je Republika Hrvatska, a prava i dužnosti u ime osnivača ostvaruje Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

1.2.1. Sudjelovanje roditelja u postupku obveznog savjetovanja

Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19) u članku 322. propisuje da su bračni drugovi koji imaju zajedničko maloljetno dijete dužni prije pokretanja postupka radi razvoda braka sudjelovati u postupku obveznog savjetovanja. Postupak obveznog savjetovanja prije razvoda braka provodi stručni tim Centra za socijalni skrb (današnji područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad) unutar najviše tri susreta s roditeljima u razvodu (Pravilnik o obveznom savjetovanju NN 123/2015., čl. 3. st.1). Cilj postupka obveznog savjetovanja jest da bračni partneri koji se razvode postignu sporazum i izrade Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi te na taj način urede obiteljske odnose vodeći se interesom djece (Rešetar, 2017.). Hrabar (2019.) obvezno savjetovanje opisuje kao pomoć sustava kako bi bračni partneri u razvodu sporazumno donijeli odluke vezane uz roditeljsku skrb nakon razvoda braka, a u cilju zaštite interesa djeteta.

Obvezno savjetovanje prije razvoda braka ne provodi se ako su jedan ili oba bračna partnera lišeni poslovne sposobnosti ili ne mogu shvatiti značenje postupka, nisu sposobni rasuđivati ili nemaju poznato prebivalište i boravište (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, čl. 326.) .

Postupak obveznog savjetovanja prije razvoda braka pokreće se zahtjevom upućenom CZSS (današnjem područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad) koji je nadležan prema mjestu djetetovog prebivališta odnosno boravišta ili prema mjestu zadnjeg prebivališta odnosno boravišta partnera u razvodu (Hrabar, 2019.).

Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19) u čl. 325., st. 1 propisuje sadržaj obveznog savjetovanja prije razvoda braka. Stručni tim u postupku obveznog savjetovanja bračne je partnere dužan upoznati s:

- s mogućnošću uključivanja u bračno savjetovanje,
- pravnim i psihosocijalnim posljedicama razvoda braka u odnosu na njih i djecu,
- njihovom dužnosti da vode brigu o djetetovoj dobrobiti prilikom uređenja spornih obiteljskih odnosa,
- sadržajem plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi,
- prednostima obiteljske medijacije i dostupnim obiteljskim medijatorima,
- obvezom da se odazovu prvom sastanku obiteljske medijacije ako nisu postigli sporazum, odnosno plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi,
- postupkom radi razvoda braka pokrenutog tužbom jednog od bračnih drugova.

Obvezno savjetovanje provodi se i u slučaju prestanka izvanbračne zajednice roditelja maloljetnog djeteta (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, čl.322, st.2).

Majstorović (2016.) razmatra pitanje provedivosti istog u praksi s obzirom na pretpostavku da će izvanbračni partneri biti skloniji pitanja vezana uz roditeljsku skrb rješavati izvan dometa države.

Ukoliko u postupku obveznog savjetovanja bračni partneri nisu uspjeli dogovoriti Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi za maloljetnu djecu, obavezni su pristupiti prvom sastanku obiteljske medijacije (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, čl. 320. st.3). S obzirom da se u navedenoj zakonskoj odredbi izričito spominju bračni, a ne i izvanbračni partneri, iz ovakve odredbe zakona moglo bi se zaključiti kako izvanbračni partneri nisu obavezni pristupiti prvom sastanku obiteljske medijacije. Nije jasno iz kojeg je razloga zakonodavac zaobišao izvanbračne partnere, osobito ako uzmemo u obzir da sudjelovanje roditelja u postupku obiteljske medijacije može dovesti do smanjenja sukoba i postizanja sporazuma što je izravno povezano sa dobrobiti djece. Iako u slučaju nepostizanja dogovora u postupku obveznog savjetovanja stručnjaci predlažu obično i izvanbračnim partnerima uključivanje u obiteljsku medijaciju, iskustva iz prakse govore da su izvanbračni partneri koji se odluče na isto u manjini. Navedeno ne iznenađuje jer kao što Majstorović (2016.) ističe, mala je mala vjerojatnost da bi se i bračni partneri odlučili na prvi sastanak sa obiteljskim medijatorom kada on ne bi bio obavezan.

Nakon provedenog postupka obveznog savjetovanja stručni tim sastavlja izvješće o provedenom obveznom savjetovanju kojeg je dužan u roku od 60 dana od podnošenja zahtjeva o pokretanju postupka obveznog savjetovanja, dostaviti strankama u postupku. Izvješće važi šest mjeseci od završetka postupka obveznog savjetovanja (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, čl. 324.).

Namjera zakonodavca bila je usmjeriti bračne partnere da svoje sporove rješavaju sporazumno kako bi se smanjili daljnji sukobi te ukoliko je moguće izbjegao sudski postupak (Rešetar, 2017.). Uvođenjem postupka obveznog savjetovanja i obiteljske medijacije, Plan o roditeljskoj skrbi postaje jedan od primarnih ciljeva postupka obveznog savjetovanja te se fokus s bračnog odnosa stavlja na interese i dobrobit djeteta. Ponukan slabom učinkovitosti postupka mirenja odnosno posredovanja kojim je jedan od ciljeva bio očuvanje braka, zakonodavac je na ovaj način ustanovio novi, suvremeniji diskurs u razvodu braka (Rešetar, 2017.).

S druge strane, zadržavanjem obveze stručnog tima da u postupku obveznog savjetovanja bračne partnere upozna s mogućnošću bračnog savjetovanja, zakonodavac ipak ističe značaj očuvanja braka (Rešetar, 2017.).

Postavlja se pitanje u kojoj mjeri bračni partneri koriste mogućnost uključivanja u bračno savjetovanje te kakva je dostupnost navedene usluge na području naše zemlje.

Imajući u vidu da je razvod braka izuzetno stresan životni događaj te da se partneri u razvodu trebaju nositi s cijelim spektrom neugodnih emocija koje se nerijetko odražavaju dugoročno i na kvalitetu suroditeljstva nakon razvoda, uključivanje u savjetovanje može biti korisno za parove koji se razvode neovisno o tome žele li pokušati otkloniti bračne teškoće i očuvati brak ili ne.

Usluga savjetovanja kojoj je cilj pružanje podrške bračnim partnerima koji se razvode u proradi teških emocija vezanih uz razvod te stvaranje preduvjeta za što kvalitetnije suroditeljstvo nakon razvoda, trebala bi biti univerzalno dostupna za sve parove koji su pokrenuli postupak razvoda, neovisno o tome jesu li već donijeli konačnu odluku o prekidu braka ili ne. Na tragu navedenog, u članku 62. Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14) navodi se da je „*obitelj pod osobitom zaštitom države*“. U skladu s tim načelom država je dužna pružiti podršku i pomoć obitelji u krizi (Tarabarić, 2022.).

1.3. Emocionalni aspekti razvoda braka

Razvod braka predstavlja stresan događaj u životu pojedinca jer dovodi do brojnih promjena, a često je popraćen i osjećajem gubitaka u različitim aspektima života (materijalni, socijalni, emotivni aspekt). Razvod uzrokuje intenzivne osjećaje te izaziva duboka unutarnja previranja i nedoumice (Majnarić, 2022.).

Levite i Coen (2011., prema Majnarić, 2022.) navode da partneri tijekom razdoblja razvoda doživljavaju cijelu lepezu teških emocija, od osjećaja povrijeđenosti, ljutnje i želje za osvetom do osjećaja srama, krivnje, anksioznosti, slabosti i životnog posrtaja. Istovremeno kod nekih pojedinaca razvod braka dovodi i do osjećaja rasterećenja i iščekivanja bolje budućnosti (Levite i Coen, 2011., prema Majnarić, 2022.).

Amato (2000.) navodi velik broj istraživanja koja pokazuju da razvedene osobe u odnosu na osobe koje su u braku u prosjeku pokazuju više razine stresa, manju psihološku dobrobit te lošiju sliku o sebi (Aseltine, Kessler, 1993, Davies i sur., 1997., Demo, Acock, 1996., Kitson, 1992, Lorenz i sur., 1997., Marks, 1996., Mastekaasa, 1994., 1995, Robins i Regier, 1991., Ross, 1995., Shapiro, 1996., Simon, 1998., Simon i Marcussen, 1999., Simons i Associates, 1996., sve prema Amato, 2000.).

Willèn (2015.) također razvod braka povezuje s jakim, neugodnim emocijama ljutnje, tuge i povrijeđenosti koje kod nekih osoba godinama ostanu neriješene, što potencira daljnji sukob s bivšim bračnim partnerom te otežava suroditeljstvo nakon braka. Ističe i povezanost neugodnih emocija sa smanjenom psihološkom i fizičkom dobrobiti pojedinca te u konačnici sa smanjenim životnim vijekom (Kieclot-Glaser i Newton, 2001., Gross i Barret, 2013., sve prema Willèn, 2015.), ali i ugroženim društvenim i materijalnim statusom (Hetherington, 1999., Callens i Croux, 2009., Amato i James, 2010., sve prema Willèn, 2015.).

Prema 18-godišnjoj longitudinalnoj studiji Lucas (2005.) u kojoj je sudjelovalo 30.000 osoba iz Njemačke, razvedene osobe pokazale su prosječno manje zadovoljstvo životom u odnosu na osobe koje su u braku. Iako je protekom vremena došlo do prilagodbe razvodu braka prosječna razina zadovoljstva životom nije se vratila na razine prije razvoda braka iz čega proizlazi da se neki pojedinci nisu u mogućnosti prilagoditi novim životnim okolnostima što pokazuje nužnost stručne pomoći i podrške.

Perrig-Chiello i sur. (2015.) ističu kako rezultati većeg broja istraživanja govore o različitim načinima prilagodbe na razvod pa tako prema istraživanju Hetheringtona (2003., prema Perrig-Chiello i sur., 2015.) 20% sudionika istraživanja pokazuje dobru prilagodbu šest godina nakon razvoda braka, dok je 10% i dalje okupirano neugodnim emocijama vezanim uz razvod braka. Mancini i sur. (2011., prema Perrig-Chiello i sur., 2015.) su u svom istraživanju došli do zaključka da većina sudionika istraživanja pokazuje malu promjenu u procjenama zadovoljstva životom prije i nakon razvoda braka, dok je manji dio sudionika istraživanja pokazao značajna odstupanja.

Pudrovska i Carr (2008., prema Perrig-Chiello i sur., 2015.) ističu kako životna dob može imati značajan utjecaj na prilagodbu pojedinca na razvod braka. U tom smislu ističu da se osobe sredovječne dobi susreću s nekim dodatnim izazovima kao što su osobne promjene koje prate stariju životu dob pojedinca, promjene u profesionalnim i privatnim ulogama (npr. briga o ostarjelim roditeljima) (Perrig-Chiello i sur., 2008., Perrig-Chiello i Hutchison, 2010., sve prema Perrig-Chiello i sur., 2015.), ali i smanjena mogućnost ostvarivanja novih emotivnih veza (Wrosch i Heckausen, 1999., prema Perrig-Chiello i sur., 2015.).

Istovremeno, bogato životno iskustvo starijih osoba može predstavljati prednost u nošenju s teškim emocijama razvoda jer može biti povezano s boljom kontrolom emocija (Charles i Carstensen 2007., prema Perrig-Chiello i sur., 2015.). U istraživanju Perrig-Chiello i sur. (2015.) ipak je potvrđeno da je lošija prilagodba na razvod braka povezana s višom dobi i dužim bračnim stažem.

Osim utjecaja dobi na prilagodbu razvodu braka znanstvenici su se bavili i utjecajem spola pa tako Baum (2004.) navodi kako su muškarci u manjoj mjeri spremni tražiti psihološku pomoć u odnosu na žene. Tome su pridonijela društvena očekivanja prema kojima muškarci ne bi trebali izražavati emocije već bi trebali pokazivati stabilnost i racionalnost (Rabinowitz i Cochran 2002., prema Baum, 2004.) te samoodrživost i kontrolu emocija (Myers, 1989., prema Baum, 2004.). Baum (2004.) ističe kako je važno pomoći muškarcima u prilagodbi na razvod braka i na gubitke povezane s razvodom.

Kitson (1992., prema Amato, 2000.) je u svojem istraživanju došao do zaključka da osobe u postupku razvoda braka najveću razinu stresa i neugodnih emocija pokazuju prije samog donošenja odluke o razvodu te tijekom samog postupka, a nakon toga se stres uobičajeno smanjuje. Druga provedena istraživanja (Booth i Amato, 1991., Johnson i Wu, 1996., Mastekaasa, 1994., 1997., sve prema Amato, 2000.) pokazuju da se osjećaj osobnog nezadovoljstva može javiti i nekoliko godina prije razvoda braka. Isti stav dijele De Graaf i Kalmijn (2006., prema Štifter i sur., 2016.) koji navode kako bračni krah od partnera zahtjeva silan trud i psihološku snagu, od donošenja odluke o razvodu pa sve do samog okončanja postupka te u razdoblju nakon razvoda, kako bi se partneri uspješno prilagodili novim okolnostima.

Leary i sur. (2001., prema Frisby i sur., 2012.) ističu kako razvod braka kod nekih osoba može dovesti do značajnih emocionalnih problema i destruktivnih ponašanja kao što su zloupotreba sredstava ovisnosti te samoubilačkih poriva. Identificirane, ali i znanstveno potvrđene negativne psihofizičke posljedice razvoda braka, sugeriraju potrebu pronalaženja različitih načina pružanja podrške osobama koje prolaze kroz proces razvoda braka, kako bi se negativne posljedice prevenirale i smanjile (Frisby i sur., 2012.). Uzme li se u obzir visok broj razvoda te njihova povezanost sa psihofizičkim stanjem osoba, emocionalne i zdravstvene posljedice razvoda na roditelje i djecu trebale bi se smatrati javnozdravstvenim problemom (Salem i sur., 2013., prema Willen, 2015.).

Ipak unatoč ovim negativnim učincima razvoda važno je naglasiti da postoje pojedinci kod kojih nisu zabilježene negativne posljedice razvoda te se za njih može reći da su izgradili određenu razinu otpornosti na ovaj visoko stresan životni događaj (Frisby i sur., 2012.). U tom kontekstu važno je prepoznati koji čimbenici i procesi oblikuju razvoj osobne i obiteljske otpornosti tj. dovode do uspješnog suočavanja i prilagodbe pojedinca i obitelji na iskustvo razvoda.

1.4. Otpornost u kontekstu razvoda braka

Američki psihološki rječnik (prema American Psychological Association, 2022.) otpornost definira kao „*proces i ishod uspješne prilagodbe teškim ili izazovnim životnim iskustvima, posebice kroz mentalnu, emocionalnu i ponašajnu fleksibilnost i prilagodbu vanjskim i unutarnjim zahtjevima*“.

Znanstvenici su u svojim počecima istraživanja i definiranja koncepta otpornosti, koje seže od polovice prošlog stoljeća, bili usmjereni na proučavanje individualnih osobina pojedinca (O'Dougherty Wright i sur., 2013., prema Ferić i sur., 2016.). Smatralo se kako je otpornost urođena ili su je pojedinci ostvarili vlastitom akcijom ili slučajnošću (Walsh, 1996.). Reinhardt i sur. (2017., prema Belošević i Ferić, 2020.) navode da otpornost može biti povezana s psihičkim zdravljem, odnosno psihičko zdravlje može biti izvor otpornosti. Istraživanja pokazuju da osobe kod kojih se uočava otpornost pokazuju bolju sliku o sebi, oslanjaju se na vlastite snage, suosjećajni su, imaju dobre strategije rješavanja problemskih situacija te lakše uspostavljaju dobre odnose s drugima (Benetti i Kambouropolos, 2006., Limura i Taku, 2017., Liu i sur., 2012., Günseli i Sibel, 2017., sve prema Belošević i Ferić, 2020.).

Danas znanstvenici u proučavanju koncepta otpornosti sve više pažnje posvećuju utjecaju međusobnog djelovanja pojedinca i njegovog okruženja (obitelji, zajednice i tradicije) (O'Dougherty Wright i sur., 2013., prema Ferić i sur., 2016.). Masten (2014.) navodi kako otpornost vidi kao „sposobnost dinamičkog sustava da se prilagodi poremećajima koji ugrožavaju održivost, funkciju ili razvoj tog sustava“ (Southwick i sur., 2014.). Southwick (2014.) ističe da prilikom definiranja otpornosti treba jasno naznačiti „promatra li se otpornost kao osobina, proces ili ishod“. Masten i Powell (2003., prema Ferić i sur., 2016.) navode kako otpornost nije postojana pa tako osoba može pokazivati različite razine otpornosti u različitim situacijama i životnim razdobljima.

Simon i sur. (2005., prema Berc, 2012.) bavili su se proučavanjem koncepta obiteljske otpornosti te su naglasili da je ona povezana s korištenjem unutarnjih, osobnih resursa članova obitelji, ali i s korištenjem resursa iz zajednice, iz okruženja u kojoj obitelj živi.

Walsh (2006., prema Berc, 2012.) ističe kako je važno utvrditi obiteljske snage, ali i slabosti kako bi se obitelj osnažilo u iznalaženju rješenja u kompleksnim situacijama. Black i Lobo (2008., prema Ferić i sur. 2016.) kao izvore otpornosti obitelji navode optimističan doživljaj okolnosti, produhovljenost, dobar odnos i komunikaciju između članova obitelji, zajedničko

provođenje vremena, vještine raspolaganja financijskim sredstvima ali i „mrežu podrške obitelji“.

Ungar (2011., prema Ferić i sur., 2016.) također ističe važnost raspoloživosti „resursa u okruženju“, ali i sposobnost osobe odnosno obitelji da te resurse upotrijebi. Walsh (1996.) isto tako ističe da su za otpornost obitelji osim obiteljskih karakteristika kao što su zajedništvo, kvalitetna komunikacija i uspješne strategije rješavanja problema u obitelji, izuzetno važni i resursi iz okoline, kao što su materijalna pomoć, osjećaj pripadnosti zajednici, prijateljske veze, povezanost s vjerskim i/ili drugim organizacijama.

Walsh (1996.) nadalje navodi kako je važno da društvo odgovori na povećane obiteljske izazove kreiranjem novih usluga i resursa u zajednici. Isto tako naglašava da ponekad kapaciteti obitelji nisu dovoljan zaštitni čimbenik već je za obitelj u krizi izuzetno važan adekvatan odgovor društvene zajednice. U tom smislu govori i Van Hook (2008., prema Berc, 2012.) koji ističe da ukoliko se obitelji u krizi ne pruži podrška kako bi ojačala svoje osobne resurse, ponovno iskustvo krize predstavlja opasnost daljnjeg narušavanja obiteljskih odnosa čime je obitelj ugrožena. Belošević i Ferić (2020.) navode kako je izuzetno važno primjenjivati koncept otpornosti pri kreiranju različitih preventivnih programa. Ferić i sur. (2016.) otpornost obitelji vide kao „koncept koji otvara prostor za osnaživanje obitelji u suočavanju sa životnim nedaćama na pozitivan način i uz zdravo funkcioniranje obitelji“.

Vidljivo je da mnogi autori ističu važnost postojanja mreže podrške i resursa iz okoline što govori o odgovornosti društva u pogledu razvijanja i uvođenja novih programa i usluga kojima je cilj pružiti podršku obitelji i osnažiti je u procesu suočavanja s određenom kriznom situacijom.

Kada se govori o otpornosti u kontekstu razvoda braka, tada treba imati na umu da se ovdje radi o procesu suočavanja s intenzivnim stresorom tj. s kriznim životnim događajem koji može izazvati intenzivne emocionalne reakcije slične onima koje proživljavaju osobe suočene sa smrću bliske osobe.

S obzirom da su istraživanja otpornosti do sada bila povezana i uz iskustvo suočavanja s različitim životnim gubicima kao što je npr. smrt bliske osobe (Bonanno i sur., 2002., 2004., prema Frisby i sur., 2012.), čini se opravdano koncept otpornosti promatrati i u kontekstu razvoda braka koji također u sebi nosi iskustvo gubitka partnerskog odnosa, obiteljskoj zajedništva, osjećaja sigurnosti i pripadnosti, zajedničkih snova i planova (Haber, 1990., Archer i Fisher, 2008., Seery i sur., 2010., prema Frisby i sur., 2012.).

Dodatno, treba imati na umu da se u procesu razvoda braka pojavljuju brojni stresori koji uvećavaju ranjivost bračnih partnera te rezultiraju doživljajem kumulativnog stresa kod partnera koji se razvode (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Suočavanje s razvodom može potaknuti različita egzistencijalna pitanja koja se tiču doživljaja vlastitog identiteta i propitivanja smisla života, ali i brojna praktična pitanja poput podjele bračne stečevine, dogovora s kojim će roditeljem maloljetno dijete/djeca nastaviti živjeti te kako će biti organizirani različiti aspekti roditeljske skrbi nakon razvoda.

Na tragu navedenog Amato (2000.) psihološke posljedice razvoda na bračne partnere objašnjava kroz utjecaj samog razvoda kao glavnog izvora stresa, zatim kroz utjecaj drugih izvora stresa (promjene u svakodnevnom životu s djecom, prekidi prijateljstava, sukobi s bračnim partnerom, neugodne emocije povezane s razvodom, teškoće u prilagodbi na nove obaveze) te kroz sagledavanje zaštitnih čimbenika čija prisutnost može pomoći bivšim bračnim partnerima u prilagodbi na nove životne okolnosti.

Kapaciteti partnera koji prolaze kroz razvod braka u pogledu nošenja sa stresorima ovise o tome imaju li podršku svoje obitelji ili drugih bliskih osoba te o njihovoj percepciji situacije u kojoj su se našli, što u konačnici utječe na njihovu prilagodbu novim životnim okolnostima (McCubbin i sur., 1996., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Amato (2014.) tako navodi da postoje velike razlike između pojedinaca u osobnom doživljaju razvoda – neki razvod doživljavaju kao veliki osobni neuspjeh dok drugi u razvodu vide priliku za osobni napredak i bolju budućnost. Slično ističu i Doohan i sur. (2010., prema Frisby i sur., 2012.) koji naglašavaju da neke osobe razvod braka percipiraju kao oslobađanje od neugodnih osjećaja depresije i tuge koju su osjećali u braku.

Frisby i sur. (2012.) navode kako je za otpornost tijekom razvoda, tj. za postizanje učinkovite prilagodbe na razvod, važan rad na redefiniranju doživljaja vlastitog identiteta i „slike sebe“ i to neposredno nakon pokretanja razvoda, te da navedeno u značajnoj mjeri može utjecati na prevenciju budućih sukoba između partnera. Isto tako navode kako je kvalitetna komunikacija tijekom razvoda braka povezana s prevencijom njegovih negativnih učinka. Nadalje, ističu važnost prepoznavanja čimbenika rizika i otpornosti povezanih s razvodom braka kako bi stručnjaci učinkovitije identificirali osobe za koje bi savjetovanje tijekom i nakon razvoda braka bilo svrhovito te bi odgovorilo na njihove potrebe.

Iz navedenog se može donijeti zaključak da su za uspješnu prilagodbu partnera na promijenjene okolnosti koje sa sobom donosi razvod braka izuzetno važni osobni kapaciteti koje osoba ima,

a koji se odnose na osobne snage nošenja sa zahtjevnim životnim okolnostima, znanja i vještine, materijalne prihode, podršku prijatelja i zajednice ali i društvene usluge koje uključuju podršku stručnjaka odnosno namijenjene su osnaživanju pojedinca i obitelji.

1.5. Suroditeljstvo nakon razvoda braka

Suroditeljstvo uključuje brigu i skrb o djetetu i njegovom odgoju te je kao pojam meritoran kako za roditelje koji su u braku, tako i za razvedene roditelje. Suroditeljstvo se ne odnosi na partnerski odnos bračnih/izvanbračnih partnera odnosno na odnos bivših partnera niti na odnos roditelja i djeteta (Pećnik i Klarić, 2020.).

Suroditeljstvo rastavljenih roditelja kompleksnije je u odnosu na suroditeljstvo roditelja u braku jer o djetetu skrbe roditelji koji su se emocionalno i fizički udaljili (Pećnik i Klarić, 2020.). Ahrons (1994., prema Amato i sur., 2011.) ističe kako bi „dobar razvod“ trebao uključivati daljnju brigu roditelja za potrebe svoje djece te suradnju bivših supružnika i drugih članova proširene obitelji unatoč razvodu braka.

Amato i sur. (2011.) navode kako mnoge studije povezuju kvalitetu prilagodbe djece nakon razvoda braka roditelja s kvalitetom odnosa u obitelji nakon razvoda. Brojna istraživanja (Buchanan i sur., 1996; Harper i Fine, 2006.; Sandler i sur., 2008., sve prema Amato i sur., 2011.) pokazuju da je za dobrobit djece nakon razvoda braka roditelja važna redovita komunikacija roditelja te njihovo uvažavanje uloge drugog roditelja dok česte svađe roditelja te umanjivanje značaja drugog roditelja u životu djeteta nisu u njihovom interesu. Baum (2004.) kvalitetu suroditeljskog odnosa roditelja nakon razvoda braka procjenjuje prema kvaliteti i količini komunikacije roditelja o pitanjima važnim za njihovo dijete, načinu postizanja sporazuma o odlukama vezanim uz dijete, međusobnim osjećajima te percepciji njihovog suroditeljstva.

Moore (2017.) ističe postojanje konsenzusa stručnjaka o tome da odnos između razvedenih roditelja determinira uspješnost zajedničkog roditeljstva. Braver i O'Coonell (1998., prema Moore 2017.) navode da odnos između razvedenih bračnih partnera ima utjecaj na kontakte roditelja s djetetom te u stručnoj zajednici prevladava mišljenje da dobri odnosi između bivših supružnika povećavaju mogućnost kontakata između roditelja i djeteta (Bradshaw i sur. 1999., Simpson i sur. 1995., Smyth i sur., 2001., sve prema Moore 2017.).

Ahrons (1994., prema Amato i sur., 2011.) proveo je istraživanje u kojem je sudjelovalo 98 razvedenih roditelja kako bi odredio tipove roditeljstva. Tijekom istraživanja analizirao je

razinu sukoba bivših bračnih partnera, kvalitetu njihove komunikacije i suradnje. Istraživanjem je dobio četiri tipa roditelja: „kooperativni partneri“ (kvalitetna međusobna komunikacija i umjerena interakcija), „savršeni prijatelji“ (intenzivni međuodnos i kvalitetna komunikacija), „ljutiti suradnici“ (slaba međusobna interakcija i umjerena kvaliteta komunikacije) te „vatreni neprijatelji“ (niska razina međusobne interakcije te nekvalitetna komunikacija). Jedna polovina roditelja prema ovom istraživanju imala je dobre odnose, njih 38% bilo je kooperativno, a 12% bilo je „savršenih prijatelja“.

Nešto drugačije rezultate dobili su Maccoby i sur. (1990., prema Pećnik i Klarić, 2020.) koji su proveli longitudinalno istraživanje koje je važno za shvaćanje suroditeljstva rastavljenih bračnih partnera. Tipovi roditeljstva proizašli iz ovog istraživanja su:

- „neangažirano suroditeljstvo“ - odlikuje ga slaba razina komunikacije i slaba razina neslaganja (roditelji nisu skloni međusobnoj komunikaciji i suradnji te usklađivanju aktivnosti vezanih uz djecu te odgojnih pitanja), a prepoznato je kod 41% bivših bračnih partnera
- „suradničko suroditeljstvo“- bivši bračni partneri jasno odvajaju svoj partnerski odnos od roditeljstva te su usklađeni u roditeljskoj ulozi, utvrđeno je kod 29% roditelja
- „sukobljeno roditeljstvo“- karakterizira ga izražena razina neslaganja i učestala komunikacija bivših partnera (česti sukobi između bivših partnera obilježavaju suroditeljstvo), odnosi se na 24% roditelja
- „miješani tip roditeljstva“- postoji intenzivna interakcija i komunikacija između roditelja ali i vrlo visoka razina sukoba, javlja se kod 6% rastavljenih roditelja.

Prema ovom istraživanju većina roditelja nakon razvoda braka ima teškoće u međusobnoj komunikaciji i suradnji vezano uz zajedničku brigu o djetetu.

Sbarra i Emery (2005., prema Willen, 2015.) navode da je sukob roditelja nakon razvoda braka povezan s nemogućnošću kontroliranja emocija roditelja. Regulacija emocija mnogo je izazovnija kada se bivši bračni partneri ne slažu oko bitnih odluka vezanih uz brigu o djeci te ukoliko postoji zabrinutost za njihovu dobrobit. Jedan dio roditelja nakon razvoda braka ostanu „emocionalno zaglavljani“ odnosno preplavljeni osjećajima tuge, ljutnje i povrijeđenosti (Willen, 2015.).

Longitudinalno istraživanje koje je provedeno u Irskoj 2008. godine u kojem je sudjelovalo 39 razvedenih roditelja i deset obiteljskih odvjetnika te naknadno 2014. godine još 19 roditelja,

pokazalo je da je razdoblje nakon razvoda braka bilo izuzetno zahtjevno zbog mnogih promjena koje razvod donosi u životu obitelji (Moore, 2017.). Osobito se to odnosi na one razvedene bračne partnere koji nisu bili uspješni u postizanju dogovora vezano uz njihovo suroditeljstvo nakon razvoda što dovodi do osjećaja neizvjesnosti te osjećaja manjka kontrole nad životom što se odnosi i na njihovo roditeljstvo. Roditelji su isto tako tijekom istraživanja opisali osjećaj gubitka i straha vezano uz budućnost njihove uloge u obitelji te buduću financijsku stabilnost. Iskazivali su zabrinutost zbog nemogućnosti dogovora o važnim pitanjima vezanim uz roditeljstvo s bivšim bračnim partnerom. Roditelji su u ovom istraživanju iskazali potrebu za podrškom stručnjaka (odvjetnika, terapeuta, članova obitelji) kako bi ovladali osobnim emocijama (Moore, 2017.).

Ranije navedena istraživanja govore o tome da velik broj roditelja nakon razvoda braka ima teškoće u komunikaciji i suradnji s bivšim bračnim partnerom vezano uz suroditeljstvo te da je značajan broj roditelja preplavljen neugodnim emocijama. Isto tako istraživanja pokazuju da je dobrobit djece nakon razvoda braka izravno povezana s kvalitetom odnosa između bivših supružnika odnosno načina na koji žive svoje suroditeljstvo. U interesu djece jest korektan odnos i suradnja između roditelja. Sve navedeno upućuje na važnost pružanja podrške i osnaživanja roditelja u razvodu braka kako bi proradili teške emocije, poboljšali kontrolu nad njima te ojačali u roditeljskoj ulozi.

1.6. Osnaživanje roditelja za kvalitetno suroditeljstvo nakon razvoda

Kletečki Radović (2008., prema Urbanc, 2020.:215) osnaživanje na području psihosocijalnog rada definiraju kao „procesе pomoću kojih pojedinci, grupa i zajednica zadobivaju moć, pristup društvenim resursima i kontrolu nad svojim životom“. Težište osnaživanja je na povećanju osobne odgovornosti u smislu donošenja odluka i vlastitih izbora sa što manjim uplitanjem stručnjaka odnosno njihovom nadmoći (Urbanc, 2020.). Osnaživanjem se osobe usmjeravaju na područja kontrole u svom životu, smanjuju osjećaj frustracije i nemoći te izlaze iz pozicije žrtve.

Payne (2005., prema Mihaljević, 2020.) osnaživanje promatra na osobnoj razini u kontekstu podržavanja individualnih snaga pojedinca, zatim na međuljudskoj razini gdje se jačaju kapaciteti osobe za kvalitetne odnose s drugim ljudima, te na strukturalnoj razini koje se odnosi na osnaživanje od strane šire društvene sredine.

Početak procesa osnaživanja pretpostavlja osvještavanje osobe o potrebi i motivaciji u pogledu osobne promjene pri čemu stručnjaci imaju značajnu ulogu u smislu podrške osobi u preuzimanju osobne odgovornosti i donošenju odluka (Arai, 1997., prema Urbanc, 2020.). Swift i Levin (1987., prema Mihaljević, 2020.) smatraju da je važna uključenost pojedinca prilikom planiranja promjene, a ne samo u pogledu donošenja odluke o istoj.

Istraživanja provedena u području osnaživanja obitelji pokazala su da različiti programi podrške i osnaživanja daju dobre rezultate u smislu pozitivnog utjecaja na obitelj i njezinu kompetentnost u nošenju sa zahtjevnim životnim situacijama. Tako je primjerice istraživanje koje su proveli Cunningham i sur. (1999., prema Mihaljević, 2020.) potvrdilo da uključivanje obitelji u ovakve usluge može rezultirati kvalitetnijim odnosima između članova obitelji te boljim funkcioniranjem obitelji.

S obzirom na prisutne sve izraženije trendove porasta bračne nestabilnosti u suvremenom društvu, javlja se i sve izraženija potreba za većom dostupnošću i razvijanjem usluga namijenjenih osnaživanju članova obitelji koje prolaze kroz iskustvo razvoda.

Amato (2000.) navodi kako u mnogim državama danas postoje različiti oblici podrške za roditelje i djecu u razvodu te da je njihovo korištenje postalo uobičajeno. Urbanc (2020.) također ističe da je roditeljima nakon razvoda braka potrebno pružiti podršku kako bi se prevenirao daljnji sukob roditelja koji u konačnici utječe i na odnos između roditelja i djece.

U nastavku će biti prikazani oblici profesionalne podrške u koje se mogu uključiti roditelji u procesu razvoda u Hrvatskoj.

1.7. Različiti oblici profesionalne pomoći roditeljima u razvodu braka

Mnogim bračnim partnerima koji se odluče pokrenuti postupak razvoda braka potrebno je pružiti profesionalnu podršku u nošenju s neugodnim emocijama razvoda. Razvod braka kao izuzetno stresan događaj kod nekih osoba može izazvati duboku egzistencijalnu krizu i potrebu za redefiniranjem doživljaja vlastitog identiteta i dosadašnjih najvažnijih životnih uloga te dovesti do propitivanja temeljnim vjerovanja i odnosa sa značajnim drugima.

Razvod braka koji je popraćen dubokim tugovanjem zbog gubitka partnerskog odnosa ili zbog raspada cjelovite obitelji, može dovesti do retraumatizacije odnosno prisjećanja na prethodne gubitke ili druge traumatske događaje iz prošlosti (Sladović Franz, 2019.).

Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, čl. 71) propisuje niz socijalnih usluga koje su „namijenjene prepoznavanju, sprječavanju i rješavanju problema i poteškoća pojedinaca i obitelji te poboljšanju kvalitete njihova života u zajednici“ (Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, čl. 7.). Socijalne usluge koje bi odgovarale na potrebe bračnih parova u razvodu su prva socijalna usluga, savjetovanje, psihosocijalno savjetovanje i obiteljska medijacija.

Prva socijalna usluga (Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, čl. 79) odnosi se na inicijalni razgovor i informiranje korisnika o njihovim pravima te načinima na koji ih mogu ostvariti. Isto tako procjenjuju se moguća ugroženost djeteta te se u slučaju potrebe poduzimaju žurne mjere. Ova socijalna usluga pruža se korisniku od strane stručnog radnika Zavoda tijekom prvog kontakta.

Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, čl. 81) propisuje da je „**savjetovanje** usluga kojom stručna osoba u neposrednom kontaktu potiče korisnika na razvoj novih mogućnosti sagledavanja životne situacije sa svrhom prevladavanja teškoća, stvaranje uvjeta za očuvanje i razvoj osobnih mogućnosti te odgovornog odnosa pojedinca prema samome sebi, obitelji i društvu“. Savjetovanje je kraća intervencija, od tri do najviše pet susreta koji uključuju individualni rada s korisnikom te prema potrebi i drugim članovima obitelji (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, čl. 81. st.2). Savjetovanje provode stručnjaci Zavoda, obiteljskog centra, doma socijalne skrbi te drugi pružatelji usluga (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, čl. 81. st.3).

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, čl. 83) **psihosocijalno savjetovanje** je definirano kao „usluga kojom stručna osoba u neposrednom kontaktu, posebnim stručnim postupcima i aktivnostima pomaže korisniku otkloniti teškoće u funkcioniranju u različitim područjima života s naglaskom na ponašajne, emocionalne, interpersonalne, socijalne, obrazovne, razvojne i organizacijske aspekte života“. Temelj psihosocijalnog savjetovanja počiva na terapijskom odnosu između korisnika i stručnjaka u cilju identificiranja novih načina otklanjanja i nadilaženja životnih teškoća slijedeći potrebe korisnika. Psihosocijalno savjetovanje može uključivati individualni i/ili grupni rad s korisnikom te članovima njegove obitelji (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22).

Prema članku 84. Zakona o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22) psihosocijalno savjetovanje može pružati stručni djelatnik Obiteljskog centra, doma socijalne skrbi odnosno drugih pružatelja usluga (udruge, vjerske zajednice i druge pravne i fizičke osobe koje ovu uslugu provode kao profesionalnu djelatnost ili kao obrt). Usluga psihosocijalnog savjetovanja u pravilu može trajati šest mjeseci, iznimno osam mjeseci ukoliko se procjeni da je isto svrhovito.

Osim mogućnosti uključivanja u savjetovanje, psihosocijalno savjetovanje i obiteljsku medijaciju bračni partneri koji se razvode ili imaju teškoće u prilagodbi na razvod braka mogu se uključiti u **psihoterapijski oblik rada**. Zakon o djelatnosti psihoterapije (NN 18/22, čl.2. st. 1) psihoterapiju određuje kao „nezavisnu interdisciplinarnu znanost koja obuhvaća psihoterapijske pravce utemeljene na znanstvenim principima i metodama“. U čl. 2, st. 2 navedenog zakona navodi se kako se kroz proces psihoterapije podupire osobni razvoj pojedinca te otklanjanje i smanjivanje različitih teškoća u cilju razvoja efikasnijih i prikladnijih načina spoznavanja i ponašanja te odnosa s okolinom kroz jačanje komunikacijskih vještina i slike o sebi. Psihoterapiju može pružati ovlašteni psihoterapeut ili savjetodavni terapeut kojem je priznato pravo za obavljanje psihoterapijske djelatnosti (Zakon o djelatnosti psihoterapije, NN 18/22, čl.5.). Čl. 6 Zakona o djelatnosti psihoterapije (NN 18/22) detaljno propisuje uvjete koje moraju biti ispunjeni kako bi se navedeno pravo priznalo: „ *završen preddiplomski stručni i specijalistički diplomski stručni studij ili integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij ili specijalistički diplomski stručni studij u polju temeljne medicinske znanosti, kliničke medicinske znanosti, javnog zdravstva i zdravstvene zaštite, psihologije, socijalne djelatnosti, edukacijsko-rehabilitacijske znanosti, pedagogije i logopedije u Republici Hrvatskoj ili mu je priznata inozemna stručna kvalifikacija za obavljanje regulirane profesije – psihoterapeut u Republici Hrvatskoj, ima završeno specijalizirano psihoterapijsko školovanje u trajanju od najmanje četiri godine na nekom od psihoterapijskih pravaca ili ECP-a te nije pravomoćno osuđen za neko od kaznenih djela*“.

Iako u pogledu savjetovanja i psihoterapije postoje određena preklapanja i to u smislu povjerljivog odnosa između terapeuta/savjetnika i klijenta te same svrhe savjetovanja i psihoterapije čiji su postupci usmjereni na pomoć klijentima u nošenju sa različitim emocionalnim teškoćama te odnose s drugima (Breggin, 2008., prema Vrcelj, 2020.), riječ je o različitim procesima. Kao što je već navedeno psihoterapeuti su posebno dodatno educirani nakon završetka visokog obrazovanja te samim time posjeduju specifične vještine u radu sa klijentima.

Savjetovanje je prikladnije za lakše probleme te obično traje kraće vremensko razdoblje nego kada je riječ o psihoterapijskom procesu koji je dugotrajniji te se usmjerava na probleme koji su dugotrajni, dubinski te često nisu osviješteni (Geslo i Fretz, 2001., prema Vrcelj, 2020.).

Iako psihoterapiju provode određene zdravstvene ustanove te se u psihoterapijski proces moguće uključiti putem uputnice, ova vrsta usluge je isto tako nedovoljno dostupna unutar javnozdravstvenog sustava. Velik broj osoba uključuje se u psihoterapiju kod privatnih

psihoterapeuta što uključuje znatne materijalne troškove, zbog čega je ovakav oblik stručne podrške dostupan samo manjem krugu ljudi. McLeod (2013., prema Vrcelj, 2020.) navodi kako je psihoterapija s obzirom na visoke troškove dostupna srednjoj i višoj klasi, dok je savjetovanje pristupačnije te ne ovisi toliko o materijalnom statusu osobe.

Opačić i Knezić (2022.:5) zalažu se za univerzalnu dostupnost socijalnih usluga navodeći kako su one „*jamac očuvanja kvalitete života i socijalne uključenosti osoba koje su u ranjivom položaju što potvrđuju brojni međunarodni, europski i nacionalni strateški dokumenti*“.). Bode (2017., prema Opačić i Knezić, 2022.) ističe da, iako su socijalne usluge doživjele eksponencijalan rast u smislu većeg broja njihovih korisnika, povećanja materijalnih sredstava i uključivanja većeg broja stručnjaka kao pružatelja usluga, isto tako postoji nejednakost kako na europskoj razini, tako i unutar država u dostupnosti socijalnih usluga svojim građanima, odnosno korisnicima. Istraživanja pokazuju da Hrvatska nije tu izuzeta te da i u našoj zemlji postoje znatne nejednakosti u dostupnosti socijalnih usluga, a posebice su istaknute između većih i manjih gradova te ruralnih područja (Šućur i sur., 2016., Berc i sur., 2020., Opačić i Knezić, 2022.).

1.8. Uključivanje roditelja u obiteljsku medijaciju

U hrvatskom obiteljskom pravu obiteljska medijacija uređena je Obiteljskim zakonom (NN 103/15, 98/19, čl. 331-344) koji u članku 331., st. 2, obiteljsku medijaciju definira kao „*postupak u kojem strane nastoje sporazumno riješiti spor iz obiteljskih odnosa uz pomoć jednog ili više medijatora*.“

Sladović Franz (2005.:302) obiteljsku medijaciju definira kao „*kratkotrajni postupak koji počiva na procesu rješavanja problema pregovaranjem i olakšavanju komunikacije između članova obitelji u kojem im treća osoba pomaže u identificiranju potreba, briga i strahova te osmišljavanju izvedivih i prihvatljivih rješenja sukoba kako bi se postigao zajednički sporazum*“.

Čulo Margaletić (2021.) navodi kako obiteljska medijacija predstavlja „*novi pristup obitelji*“ koji je usmjeren prema sporazumnom rješavanju otvorenih pitanja vezanih uz roditeljsku skrb nakon razvoda braka te zaobilaženje sudskih postupaka, što je u skladu s Obiteljskim zakonom (NN 103/15, 98/19, čl. 9.) koji izričito navodi kako je obaveza svih koji pružaju stručnu pomoć obitelji ili donose odluke o odnosima u obitelji da potiču sporazumno rješavanje obiteljskih odnosa.

Obiteljska medijacija nije primjenjiva samo na rješavanje sporova vezanih uz postupak razvoda braka već i na druge sporove u obiteljskim odnosima koji se odnose na roditeljsku skrb i osobne odnose s djetetom (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, čl. 331. st. 3.).

Članak 334., st. 1. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19) navodi kako se obiteljska medijacija može provoditi prije nego što je pokrenut sudski postupak, za vrijeme trajanja sudskog postupka te nakon njegovog dovršetka.

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije (NN 29/2021) u čl. 13, st. 3 propisuje da je „*na prvom sastanku obiteljske medijacije obiteljski medijator dužan provesti predmedijaciju i objasniti sudionicima te provjeriti jesu li razumjeli postupak obiteljske medijacije, način i dobrovoljnost sudjelovanja te utvrditi jesu li ispunjene pretpostavke za provođenje obiteljske medijacije, odnosno jesu li prisutni razlozi za neprovođenje obiteljske medijacije*“.

Roberts (1988., prema Sladović Franz 2005.) kao pretpostavke za provedbu postupka obiteljske medijacije navodi spremnost za suradnju, kompetentnost i ravnotežu moći. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19 čl. 332. st. 1) propisuje da se medijacija ne provodi ukoliko stručni tim centra za socijalnu skrb ili medijator procjene da zbog nasilja u obitelji bračni partneri nisu u mogućnosti sudjelovati ravnopravno, ako su jedan ili oba bračna partnera lišeni poslovne sposobnosti, a nisu u mogućnosti razumjeti značenje i pravne posljedice sudjelovanja u postupku čak ni uz stručnu pomoć, ako jedan ili oba bračna partnera nisu sposobni za rasuđivanje te ako jedan od bračnih partnera ima nepoznato boravište. Jednako tako Breber i Sladović Franz (2014.:126) naglašavaju da „*u obiteljsku medijaciju mogu ući samo osobe koje su spremne na suradnju i žele se dogovoriti, osobe koje su kompetentne i sposobne postići i provoditi sporazum te koje su u dovoljnoj ravnoteži moći koja osigurava ravnopravne pregovore*“.

Upravo iz navedenih razloga obiteljska medijacija nije adekvatan postupak za visokokonfliktne partnere jer njihov odnos najčešće isključuje spremnost za suradnju, često je prisutna neravnoteža moći te segmenti nasilja što govori o tome da nisu ispunjene pretpostavke koje su nužne kako bi postupak medijacije bio uspješan ali i kako bi se zaštitila njihova prava (Breber i Sladović Franz, 2014.).

Kod provođenja obiteljske medijacije važno je voditi računa o sljedećim *temeljnim načelima obiteljske medijacije*: dobrovoljnost, nepristranost medijatora, povjerljivost procesa (Roberts

1988., prema Sladović Franz, 2005.) te odlučivanje sudionika medijacijskog procesa o načinu rješavanja spora (Sladović Franz, 2019.) Načela dobrovoljnosti, povjerljivosti te nepristranosti obiteljskog medijatora propisana su i Obiteljskim zakonom (NN 103/15, 98/19, čl. 320. st.2., čl. 331. st.2., čl.335, čl. 340.).

Dobrovoljnost uključivanja u medijaciju jedno je od temeljnih načela obiteljske medijacije. Za samu uspješnost postupka medijacije važno je da se u obiteljsku medijaciju uključuju osobe koje su motivirane surađivati odnosno koje su spremne na dogovor (Sladović Franz, 2005.). U skladu s navedenim članak 320. st. 2. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19) navodi da je obiteljska medijacija postupak u kojem članovi sudjeluju dobrovoljno. U stavku 3. navedenog članka navedeno je kako je iznimno od ove odredbe obavezan prvi sastanak obiteljske medijacije prije pokretanja postupka razvoda braka. Iako je u Obiteljskim zakonom (NN 103/15, 98/19) navedeno kako je riječ o „prvom sastanku obiteljske medijacije“ u praksi je riječ o predmedijacijskom postupku u kojem se stranke informira o samom postupku obiteljske medijacije i njegovim prednostima (Majstorović, 2016.), a o uključivanju u medijaciju odluku donose sami sudionici medijacije ali i medijator koji donosi procjenu o tome da li su ispunjene pretpostavke za uključivanje u medijaciju (spremnost na suradnju, kompetentnost i ravnoteža moći). Sudionici medijacije u svakom trenutku mogu prekinuti postupak obiteljske medijacije, a isto može učiniti i medijator ukoliko ju ne smatra prikladnom (Sladović Franz, 2019.).

Obiteljski medijator i sudionici medijacije imaju obvezu čuvanja informacija koje su doznali tijekom procesa osim u slučajevima kada su informacije potrebne radi provedbe ili ovrhe sporazuma, zaštite dobrobiti djeteta te u slučaju opasnosti od teške psihičke ili fizičke povrede integriteta osobe (Obiteljski zakon NN 103/15, 98/19, čl. 335. st.1.). Medijator je o istom dužan upoznati sudionike medijacije (Obiteljski zakon NN 103/15, 98/19, čl. 335. st.2.). Iako je povjerljivost zajamčena, ona zbog navedenih ograničenja nije apsolutna (Sladović Franz, 2019.).

Majstorović (2016.) navodi kako medijator treba biti nepristrana i neutralna osoba što je usklađeno s međunarodnim dokumentima. Nepristranost se odnosi na činjenicu da medijator ne smije zauzimati ni jednu stranu već sudionicima treba napominjati da je odgovornost za donošenje odluke na njima (Majstorović, 2016). Neutralnost podrazumijeva da medijator nema osobnog interesa za ishod medijacije (Majstorović, 2016.).

Medijatori ne bi trebali provoditi medijaciju ukoliko imaju iskustvo savjetodavnog ili bilo kojeg drugog rada sa sudionicima medijacije ali i ranije informacije o sudionicima medijacije te

njihovim teškoćama (Sladović Franz, 2019.). Sudionici medijacijskog procesa donose odluke, dok medijator nema moć odlučivanja. Uloga medijatora jest pomoći sudionicima medijacije da donesu dobro razmotrenu i informiranu odluku (Sladović Franz, 2019.).

Medijacijski proces odlikuje prolaženje kroz *različite faze* (Sladović Franz, 2005.). Postoje različiti modeli u praksi koji se oslanjaju na različite teorijske koncepte, ali i na pravna i strukturalna obilježja medijacije u državama u kojima se provodi.

Sladović Franz (2005.) opisuje četverofazni model obiteljske medijacije koji u sebi sadržava fazu uvoda, priče, rješavanja problema te fazu sporazuma. Prije ove četiri navedene faze provodi se faza pripreme (osiguravanje prostorije, materijala za rad te opuštanje medijatora). Svrha faze uvoda je uspostavljanje pozitivnog ozračaja, upoznavanje sudionika medijacije te pravila i načina rada. U fazi priče sudionici medijacije iznose problemsku situaciju i svoje osjećaje. U ovoj fazi važno je prepoznati potrebe i interese sudionika medijacije, stvoriti okruženje u kojem se sukobljene strane međusobno slušaju, te stvaranje mape sukoba. Nakon faze priče slijedi faza rješavanja problema u kojem sudionici medijacije pronalaze različita rješenja te u konačnici odabiru ono koje najbolje odgovara njihovim potrebama. Medijator u ovoj fazi naglašava područja slaganja, potiče sudionike na promišljanje prednosti i nedostataka svakog od predloženih rješenja te njihovo provjeravanje. Posljednja faza je faza sporazuma gdje sudionici medijacije konkretiziraju postignuti dogovor o rješenju spornog/ih pitanja te donosi usmeni sporazum ili se sastavlja pisani sporazum o postignutom dogovoru. U ovoj fazi moguće je dogovoriti još jedan medijacijski susret kako bi se provjerilo jesu li sudionici medijacije uspješni u provođenju dogovorenog sporazuma. Sudionicima medijacije zahvaljuje se na uloženom trudu i postignutom sporazumu.

Roberts (1988., prema Sladović Franz, 2005.) ističe niz *prednosti medijacije kao metode rješavanja sukoba u obitelji u odnosu na sudski postupak*. To je prije svega donošenje odluka od strane sudionika medijacije na koje se one i referiraju što povećava mogućnost da će ih se pridržavati, obiteljska medijacija unapređuje komunikaciju između sudionika, polazi od potreba sudionika medijacije, usmjerena je na razvijanje suroditeljstva vodeći računa o interesima djeteta, orijentirana je na budućnost, kroz sudjelovanje u medijacijskom procesu povećavaju se vještine pregovaranja, sudionici medijacije preuzimaju odgovornost za donošenje odluka te u konačnici za njihov učinak na dobrobit i kvalitetu obiteljskog života.

Breber i Sladović Franz (2014.) navode kako je u situacijama kada osobe nisu u mogućnosti same riješiti sukob moguće potražiti pomoć od „treće neutralne strane“ u okviru obiteljske

medijacije koja zahvaljujući jasnoj strukturi i pravilima olakšava komunikaciju osoba u sukobu te osigurava poštovanje, ravnopravnost i pravičnost (Breber i Sladović Franz, 2014.)

Medijacija najbolje učinke postiže kod bračnih partnera koji žele izbjeći sudske postupke, fokusirani na suroditeljstvo nakon razvoda braka, smatraju da je u interesu njihove djece suradnja i dogovor s drugim roditeljem te žele izbjeći uplitanje drugih stručnjaka (Sladović Franz, 2019.).

Prema Pruett i Johnston (2004., prema Sladović Franz, 2019.) parovi koji učinkovito postižu dogovor u postupku obiteljske medijacije uspješno prolaze kroz emocionalne faze prekida veze, lakše se suočavaju s neugodnim emocijama prema bivšem partneru, spremniji su na suradnju i pronalazak adekvatnih rješenja te nemaju neke psihopatološke poteškoće ili iskustvo tjelesnog nasilja među njima.

Kod roditelja koji kroz postupak obiteljske medijacije uspiju postići dogovor vezan uz zajedničku djecu smanjuje se sukob, unaprjeđuje komunikacija i suradnički odnos (Mooney i sur., 2009., Walker, 2010., prema Branica, 2019.).

Amato i sur. (2011.) navode kako oba roditelja u razvodu u postupku obiteljske medijacije imaju mogućnost „pobijediti“ što dovodi do smanjivanja sukoba između roditelja, reduciranja osjećaja ljutnje te veće uključenosti oba roditelja u život djeteta što je i cilj medijacijskog postupka.

Istraživanja pokazuju da je sposobnost medijatora da izgradi odnos povjerenja sa sudionicima medijacije uz iskazivanje uvažavanja, brige i suosjećanja, zadržavanje neutralnosti, strpljivost, mirnoća i fleksibilnost percipirana kao učinkovita od strane sudionika medijacije (Raines i sur., 2010., prema Branica, 2019.).

1.8.1. Važnost prepoznavanja emocionalnih teškoća i potreba sudionika obiteljske medijacije

Iako se kod primjene obiteljske medijacije u kontekstu razvoda braka, najveći naglasak stavlja na postizanje sporazuma o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, pri vođenju procesa obiteljske medijacije stručnjaci ne bi trebali izostavljati i pitanja koja se odnose na nošenje roditelja s emocionalnim aspektima razvoda (Urbanc, 2020.).

Čulo Margaletić (2017.) navodi kako su obiteljski odnosi prožeti intenzivnim emocijama što dolazi do izražaja u postupcima razvoda braka odnosno prekida izvanbračne zajednice roditelja, a ogleda se u brojnim sukobima roditelja u čijem središtu se nalaze djeca.

Poznato je da je obiteljska medijacija izrasla iz prakse socijalnog rada te sa socijalnim radom dijeli iste vrijednosti u pogledu osnaživanja korisnika i prava korisnika na samoodređenje (Mayer, 1995., prema Kruk, 1997., sve prema Sladović Franz, 2005.).

Ipak, ovdje treba reći da za razliku od obiteljske terapije koja je mnogo dugotrajnija, dublja, i usmjerena na obiteljske procese te na skrivene emocionalne probleme koji su u pozadini nečijeg ponašanja, obiteljska medijacija je u pravilu visoko strukturirana, kraćeg je trajanja te je usmjerena prvenstveno na osmišljavanje zajedničkih rješenja i na definiranje budućih ponašanja koja se tiču postizanja sporazuma oko spornih pitanja i zajedničke roditeljske skrbi (Sladović Franz, 2019.). Ipak i tijekom obiteljske medijacije nužno je voditi računa o emocionalnim potrebama sudionika medijacije jer u protivnom, skriveni emocionalni problemi mogu sprječavati sudionike medijacije u postizanju bilo kakvog dogovora.

Willen (2015.) navodi kako je cilj obiteljske medijacije pružiti stručnu pomoć roditeljima u razvodu kako bi pregovaranjem postigli prihvatljiv sporazum vezan uz roditeljstvo nakon razvoda, a ne usmjeravanje na emocionalnu komponentu odnosno rješavanje emocionalnih teškoća roditelja u razvodu.

Mnogi autori smatraju da je u kontekstu obiteljske medijacije nužno više pažnje posvetiti emocionalnim teškoćama bračnih partnera tijekom postupka razvoda braka kako bi im se pomoglo da učinkovitije prođu kroz emocionalne faze prekida odnosa te kako bi se prevenirali njihovi daljnji konflikti.

Primjerice, Erickson (1997.) navodi kako su uzroci neuspjeha medijacije povezani s istim procesima u odnosima i komunikaciji bračnih partnera koji su i doveli do narušenih odnosa i razvoda braka.

Coen (2009.) ističe da medijatori trebaju voditi računa o vrlo različitim, a ponekad i dijametralno suprotnim potrebama sudionika medijacije te da se stoga njihovi glavni zadaci tiču oblikovanja strukture medijacijskog procesa, prepoznavanja emocija sudionika, osnaživanje sudionika u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti, davanje podrške, davanje jednakog prostora objema stranama te pokazivanje brige i empatije.

Među stručnjacima često se raspravlja o tome koliko se medijatori trebaju usmjeriti na emocije sudionika medijacije i njihova unutrašnja zbivanja (Lund, 2000., prema Coen, 2009.).

Naime, praksa i istraživanja pokazuju da se medijatori na drugačiji način odnose s emocionalnim teškoćama u razvodu u odnosu na stručnjake koji provode savjetovanje ili terapiju, s obzirom da medijacija nije usmjerena na razumijevanje odnosno mijenjanje ponašanja niti pomirenje bračnih partnera, već isključivo na postizanje održivog dogovora za budućnost (Kelly, 1983; Brown, 1988., prema Brown, 1997.). Unatoč tome, mnogi stručnjaci poput Rogersa (1980., prema Smyth i Moloney, 2003.) ističu važnost osvješćivanja i iskazivanja osjećaja sudionika medijacije „kako bi mogli krenuti dalje“.

Sbarri i Emery (2005., prema Willen, 2015.) također ističu kako zanemarivanje jakih neugodnih emocija roditelja u razvodu onemogućuju produktivnu suradnju roditelja u medijaciji te da put do uspješne medijacije leži u pružanju podrške roditeljima da osvijeste koje se emocije kriju iza njihove ljutnje te da im se po potrebi pruži podrška i izvan postupka obiteljske medijacije kako bi ovladali vještinom kontrole emocija.

S druge strane, velik broj medijatora fokusira se na konkretne činjenice i predmet spora, a pritom se vrlo malo usmjeravaju na emocije sudionika i probleme u pozadini, iako praksa pokazuje da su to temeljni razlozi zbog kojih nastaju zastoji tijekom medijacije.

Coen (2009.) je proveo istraživanje koje se temeljilo na polustrukturiranim intervjuima sa 14 sudionika medijacije koji su odgovarali na pitanja o vlastitom iskustvu obiteljske medijacije, emocijama i očekivanjima, a imalo je za cilj doznati kako sudionici medijacije doživljavaju sam proces i što bi im moglo pomoći u postizanju zadovoljavajućeg medijacijskog sporazuma. Svi sudionici odgovarali su na dva pitanja „*Kakvo je Vaše iskustvo s procesom medijacije?*“ i „*Što su za Vas bile prekretnice u tom procesu?*“. Medijatorovo strukturiranje procesa, identifikacija problema i fokus na činjenice identificirani su kao najvažniji čimbenici za postizanje nagodbe. Kao najveće poteškoće navedene su nesuradnja s bivšim partnerom, iscrpljujući proces, te potreba da se odluka donese samostalno (neutralnost medijatora). Većina prepreka odnosila se na medijatorov odnos prema emocijama sudionika medijacije te na doživljaj njegove neutralnosti. Sudionici su isticali da medijatori nisu u dovoljnoj mjeri pridavali pažnju njihovim emocijama, dok su se iz njihove perspektive usmjeravali na nevažne stvari i potrebe djece (Cohen, 2009.).

Modeli medijacije koji se danas najčešće koriste u praksi zanemaruju da neki bračni parovi koji su pristupili postupku medijacije, zbog nerazriješениh emocija i nesređenih odnosa, nisu spremni konstruktivno pregovarati. Tako Sladović Franz (2019.) ističe da je osnovni apsurd obiteljske medijacije što se od partnera koji se nalaze u zahtjevnom životnom razdoblju razvoda braka očekuje visoka razina suradnje, postizanje sporazuma i razborito ponašanje unatoč tome

što su preplavljeni neugodnim emocijama ljutnje i tuge. Moore (2017.) isto tako navodi kako se od roditelja koji se razvode traži da zanemare međusobna zamjeranja i animozitet te ispune očekivanja društva ali i prava o odgovornom suroditeljstvu nakon razvoda braka kontrolirajući svoje emocije. Upravo česta neslaganja roditelja i nemogućnost postizanja dogovora te rješavanja spora govore u prilog tome da se ne smiju zanemarivati emocije roditelja u razvodu pretpostavljajući da će se roditelji „postati racionalni akteri“ (Moore, 2017.). Collier i Sheldon (2008., prema Moore, 2017.) za razvoj učinkovitih intervencija nužnim vide uvažavanje emocija roditelja u razvodu i njihov utjecaj na rješavanje spornih pitanja.

Za mnoge parove svrsishodna intervencija prije uključivanja u obiteljske medijaciju bila bi rad na osvještavanju i promjeni disfunkcionalnih obrazaca ponašanja, što bi u konačnici utjecalo na njihovu veći spremnost na suradnju i sudjelovanje u medijaciji (Smyth i Moloney, 2003.). Važno je prepoznati u kojim situacijama je potrebno i nužno uputiti osobe ili parove koji se razvode na uslugu savjetovanja prije uključivanja u medijaciju, s ciljem pružanja profesionalne podrške u nošenju s neugodnim emocijama vezanim uz proces razvoda braka i pomoći u razrješavanju emocionalnih blokada i završavanju partnerskog odnosa, što bi u konačnici doprinijelo njihovoj većoj motivaciji za uključivanje u medijacijski postupak i spremnosti na suradnju koja je neophodna za postizanje održivog dogovora.

Isto tako, stajalište struke je da su u obiteljskoj medijaciji potrebni novi pristupi koji su razvijani posljednjih desetljeća, a zahtijevaju posebne vještine medijatora kako bi se odgovorilo na potrebe izrazito konfliktnih roditelja i djece koja odrastaju u takvim nepovoljnim uvjetima (Smyth i Moloney, 2003.).

Pećnik i Klarić (2020.) ističu da sve češća pojava visokokonfliktnih razvoda ukazuje na potrebu uvođenja novih oblika medijacije u praksi jer u takvim slučajevima potrebe partnera koji su preplavljeni neugodnim emocijama nadilaze mogućnosti facilitativnog oblika obiteljske medijacije. Sve navedeno zahtjeva dodatnu edukaciju i specijaliziranje obiteljskih medijatora za provođenje novih modela i tehnika obiteljske medijacije.

Jedan od takvih mogućih inovativnih pristupa predstavlja uvođenje različitih terapijskih tehnika rada u facilitativni model medijacije ili pak razvijanje specifičnog modela terapijske medijacije koji se pokazao posebno učinkovit u rješavanju konflikata u roditeljstvu nakon razvoda braka.

1.8.2. Model terapeutske medijacije

Terapeutska medijacija predstavlja specifičnu uslugu koju pružaju stručnjaci pomažućih profesija educirani u ovom području, članovima obitelji u razdoblju prilagodbe na razvod braka, koje uključuje vrijeme razvoda, ali i vrijeme nakon što je brak formalno razveden. U terapeutskom modelu medijacije stručnjak ima aktivnu ulogu u postizanju sporazuma na način da potiče bračne partnere u razvodu da njihov dogovor bude u najboljem interesu i djeteta i njih samih te se pri tome osvrće i na raniji odnos između članova obitelji. Cilj terapeutskog modela medijacije nije samo donošenje zajedničkog sporazuma o suroditeljstvu nakon razvoda već i njegova kvaliteta i održivost (Kruk, 1997). To se postiže terapeutskim radom koji je usmjeren na olakšavanje prilagodbe članova obitelji na razvod braka, na preoblikovanje odnosa između članova obitelji, učenje konstruktivnijih načina komunikacije i strategija rješavanja problemskih situacija. Naglasak se stavlja na odnosna pitanja (Smyth i Moloney, 2003.) te se polazi od pretpostavke da će korisnici medijacije uspjeti postići sporazum nakon što se riješe emocionalne blokade između njih (Schwebel i sur., 1994., prema Smyth i Moloney, 2003.).

Terapijska medijacija je alternativa drugim modelima medijacije koji polaze od neutralnosti u rješavanju konflikata roditelja nakon razvoda braka (Kruk, 1997.). Medijator-terapeut u svom radu spaja terapijsko savjetovanje s tehnikama medijacije, što doprinosi boljem međusobnom razumijevanju roditelja, jačanju povjerenja između njih te povećava vjerojatnost postizanja sporazuma i uspješnog suroditeljstva nakon razvoda braka. Terapeutska obiteljska medijacija ima terapeutski učinak – svim članovima obitelji olakšava prilagodbu na razvod braka, ima utjecaj na transformaciju njihovih odnosa, unaprjeđuje komunikacijske vještine te strategije rješavanja problema (Kruk, 1997.). Schwebel i sur., (1994., prema Smyth i Moloney, 2003.) navode kako medijatori u terapeutskoj medijaciji potiču sudionike da osvijeste i ovladaju preprekama koje ih sprječavaju u donošenju sporazuma. Johnston (2003., prema Smyth i Moloney, 2003.:176) opisuje da je „*terapijska medijacija prikladna tamo gdje (a) neprijateljstvo i emocionalni problemi neprestano ometaju proces medijacije, (b) djeca su uznemirena, a njihovi roditelji neosjetljivi na to; (c) jedan od roditelja ima akutnu reakciju na sram i gubitak koji proizlaze iz prekida veze; (d) možda se dogodilo neko drugo nedavno traumatično iskustvo odvajanja; ili (e) postoji "plemenski rat" (tj. proširene mreže oko roditelja koje se postrojavaju da pojačaju neprijateljstva)*“.

Smyth i Moloney (2003.) navode kako je osmišljen veći broj novih pristupa da bi se pomoglo visokonfliktnim roditeljima što u svojim radovima potkrepljuju Beck i Bianka (1997.), Hoffman (1992.), Jaffea (2003.), Johnston i Campbella (1988.), Kelly (2003.), Mcintosh

(2000., 2003.), Saposeneka (1988) i Strategic Partners (1998.). Benjamin i Irving (1995., prema Smyth i Moloney, 2003.) predložili su model terapijske obiteljske medijacije koja fokus stavlja na odnose između korisnika medijacije. Ovi autori nisu blagonakloni prema drugim oblicima obiteljske medijacije jer smatraju da zanemaruju pitanja odnosa između sudionika procesa i usmjeravaju se na pitanje pozicija i činjenica unatoč tome što su odnosi između sudionika medijacije povezani sa zastojima u medijacijskom procesu (Smyth i Moloney 2003.). Kruk (1997.) navodi četiri faze terapijske obiteljske medijacije:

1. Provjera jesu li oba roditelja motivirana za uključivanje u postupak terapijske medijacije
2. Procjenjivanje različitih opcija suradništva te poticanje roditelja na donošenje dogovora koji će odražavati najbolji interes djece, a tek potom roditelja
3. Olakšavanje pregovora između roditelja kako bi usuglasili zajednički plan roditeljstva
4. Sustavna podrška roditeljima tijekom realizacije dogovorenog sporazuma.

Medijator u terapijskoj obiteljskoj medijaciji čini procjenu koja se usredotočuje na četiri ključna elementa: imaju li roditelji kapaciteta razgraničiti svoj partnerski odnos od roditeljstva u cilju buduće roditeljske suradnje, kakav je trenutno odnos između roditelja i odnos roditelja i djece te kakav odnos roditelji očekuju sa djecom nakon razvoda. Medijator olakšava komunikaciju između roditelja prilikom donošenja sporazuma o roditeljstvu nakon razvoda (Kruk 1997.). U terapijskoj medijaciji sporazum se donosi tek kada su razriješena sva pitanja vezana uz odnose sudionika medijacije (Smyth i Moloney 2003.). Keoughan i sur. (2001., prema Smyth i Moloney, 2003.) proveli su studiju na temelju koje su zaključili kako postoji potreba za kombiniranjem terapije sa medijacijskim tehnikama kako bi sudionici medijacije uspjeli riješiti svoja odnosna pitanja. Terapijska medijacija pokazala se vrlo učinkovita u slučajevima kada su parovi bili motivirani uključiti se u postupak medijacije, ali i u slučajevima kada je kod nekih roditelja postojao otpor. Posebno dobri rezultati postižu se kada su se partneri u medijaciju uključuju u samim počecima razvoda (Kruk 1997.). Smyth i Moloney (2003.) također navode kako ranije provedene studije (Waldron i sur. 1984., Johnston i Campbell 1988., Hoffman 1992.) potvrđuju da je terapijska medijacija učinkovita u radu s visokokonfliktnim roditeljima u razvodu čiji se sukob ne povećava tijekom sudjelovanja u medijacijskom procesu. Erickson (1997.) navodi kako je učinkovitost terapijske medijacije veća od osnovnog, temeljnog oblika medijacije jer terapijska medijacija usmjerava pažnju pojedinačnoj problematici i pozadinskim teškoćama u partnerskom odnosu roditelja te omogućuje roditeljima da prorade i zatvore neriješena pitanja u svom odnosu nakon razvoda.

Unutar terapijskog modela medijacije moguće je primjenjivati različite pristupe. Kressel (2000.) navodi kako je izuzetno važno da medijator osvijesti vlastiti stil i viđenje svoje uloge u vođenju procesa medijacije. Medijatori u medijaciji mogu koristiti svoja različita terapijska znanja te na taj način, iako obiteljska medijacija nije terapija, ona može imati terapijski učinak za sudionike medijacijskog procesa (Walker, 1993., prema Kruk, 1997.). O osobnosti, senzibilitetu, radnom iskustvu i vrsti terapijske edukacije ovisi pristup koji će medijator koristiti u medijacijskom procesu. Granice između različitih modela obiteljske medijacije nisu jasne te postupak medijacije može biti strukturiran, imati terapijske učinke, medijator može imati neutralnu poziciju ili biti više uključen u postizanje sporazuma. Stručna znanja i vještine medijatora, individualne osobine i potrebe sudionika medijacije te vrsta sukoba utječu na model koji će medijator koristiti i razvijati u svom radu (Sladović Franz, 2005.). Neki autori smatraju da terapijski i intervencijski pristup smanjuje mogućnost da sudionici medijacije sami donose odluku o svojem životu čime dogovor postignut u medijacijskom procesu nema toliku težinu (Roberts, 1988., prema Kruk, 1997). Pruet i Johnston (2004., prema Sladović Franz, 2019.) smatraju da ne treba razdvajati medijaciju i terapijske tehnike već je potrebno svrhovito koristiti vještine iz oba područja kako bi se pomoglo roditeljima u internaliziranju drugačije percepcije o sebi, partneru i pozitivnijem pogledu na budućnost.

Na samom kraju treba istaknuti da niti jedna usluga ili model obiteljske medijacije ne može pružiti jedinstven i univerzalan odgovor na sve teškoće u suroditeljstvu nakon razvoda braka (Tompkins, 1995., prema Kruk, 1997.). Uvijek će postojati dio roditelja koji, bez obzira na pomoć stručnjaka, neće uspjeti postići održiv dogovor te će za njih sudski postupak biti najadekvatnije rješenje u određivanju roditeljske skrbi nakon razvoda. Također, treba naglasiti da čak i u situacijama kada bračni partneri uspiju postići sporazum u postupku medijacije, u brojnim slučajevima sukobi između bivših bračnih partnera će se nastaviti i nakon razvoda braka. Kako bi se prevenirale situacije u kojima djeca postaju dugogodišnje žrtve neriješenih roditeljskih sukoba, važno je razvijati specifične usluge terapijske obiteljske medijacije za roditelje koji i nakon postizanja prvobitnog sporazuma o zajedničkoj roditeljskoj skrbi nailaze na prepreke i neslaganja u svom suroditeljstvu nakon razvoda. Na taj način bi se u značajnoj mjeri moglo postići smirivanje konfliktnog potencijala i razrješavanje roditeljskih konflikata, kao i preveniranje brojnih sudskih postupaka i stručnih postupanja koja se vode u područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad, a tiču se podnošenja međusobnih prigovora i optužbi roditelja, zahtjeva za izmjenom načina ostvarivanja roditeljske skrbi nakon razvoda i slično.

2. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je produbiti uvid u iskustva i percepciju obiteljskih medijatora o važnosti prepoznavanja emocionalnih potreba roditelja tijekom i nakon razvoda te o djelotvornim načinima osnaživanja roditelja za učinkovitije razrješavanje sukoba i kvalitetnije suroditeljstvo nakon razvoda.

U skladu s ciljem i svrhom istraživanja postavljena su **tri istraživačka pitanja**:

- 1) Kako obiteljski medijatori opisuju svoje viđenje emocionalnih potreba i teškoća roditelja u razvodu?
- 2) Kako obiteljski medijatori percipiraju mogućnost da se kroz obiteljsku medijaciju roditelje osnažuje za nošenje s emocionalnim aspektima razvoda?
- 3) Kako obiteljski medijatori doživljavaju dostupnost i kvalitetu stručne podrške usmjerene na prevladavanje emocionalnih teškoća razvoda?

2.2. Svrha istraživanja

Temeljem dobivenih rezultata ovog istraživanja i njihove komparacije s dosadašnjim istraživačkim i teorijskim spoznajama, definirat će se smjernice za daljnji razvoj obiteljske medijacije i drugih usluga usmjerenih na razrješavanje emocionalnih teškoća i roditeljskih sukoba te osnaživanje roditelja za kvalitetno suroditeljstvo nakon razvoda.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Istraživački pristup i metoda prikupljanja podataka

U ovome istraživanju koristio se kvalitativni pristup putem kojeg se opisalo i tumačilo iskustvo te su prikupljene nove spoznaje obiteljskih medijatora koje se tiču važnosti prepoznavanja emocionalnih potreba roditelja u razvodu te djelotvornijih načina osnaživanja roditelja za učinkovitije razrješavanje međusobnih konflikata i uspješnije suroditeljstvo nakon razvoda.

Za prikupljanje podataka korišten je polustrukturirani intervju koji omogućava postavljanje otvorenog tipa pitanja, moguću improvizaciju tijekom intervjua te je usmjeren na nove segmente i sveobuhvatniji uvid u područje koje se istražuje. Isto tako, prikladan je za osjetljive teme. U istraživanju je prakticiran idiografski pristup, odnosno usredotočenost na predodžbu pojedinca, konkretno u ovome istraživanju, obiteljskih medijatora o temi koja je u fokusu istraživanja (Howitt, 2010.).

3.2. Sudionici istraživanja

Kako bi se dobili što kvalitetniji i sveobuhvatniji podaci o istraživanom konceptu, u istraživanju se koristilo namjerno uzorkovanje. Istraživanjem je obuhvaćeno deset obiteljskih medijatora iz različitih obiteljskih centara u Hrvatskoj koji imaju višegodišnje iskustvo u radu s bračnim partnerima koji se razvode te iskazuju emocionalne teškoće u razrješavanju međusobnih sukoba i postizanju dogovora oko zajedničke roditeljske skrbi nakon razvoda.

Uzorak stručnjaka bio je homogen u pogledu mjesta rada (svi su stručnjaci zaposlenici obiteljskih centara), heterogen u pogledu struke (šest psihologa i četiri socijalnih radnika) i spola (osam stručnjaka bilo je ženskog spola te dva muškog spola) te razine edukacije vezane uz provođenje postupka obiteljske medijacije.

Pet obiteljskih medijatora završilo je Poslijediplomski specijalistički studij iz Obiteljske medijacije na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, dok je pet obiteljskih medijatora završilo osnovnu obuku za obiteljske medijatore organizirane od strane Ministarstva "Medijacija roditeljskih i drugih sporova o djeci". Dio obiteljskih medijatora uz navedenu edukaciju ima završene i druge edukacije vezane uz provođenje obiteljske medijacije. Pet obiteljskih medijatora koji su sudjelovali u ovom istraživanju stekli su zvanje psihoterapeuta, dok su ostali obiteljski medijatori također educirani u različitim psihoterapijskim pravcima.

3.3. Etički aspekti istraživanja

Tijekom pripreme i provođenja istraživanja, a u skladu s etičkim normama i preporukama (Kajornboon, 2005.) vodilo se računa o sljedećim etičkim aspektima i odgovornosti prema sudionicima istraživanja:

- Pribavila se potrebna suglasnost od nadležnih institucija (Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta u Zagrebu i ravnatelja obiteljskih centara) za provođenje istraživanja.
- Sudionike istraživanja se prije provođenja istraživanja upoznao s ciljem, svrhom i načinom provođenja istraživanja.
- Istraživanje se provelo isključivo temeljem dobrovoljnog pristanka sudionika na sudjelovanje u istraživanju.
- Svakom sudioniku istraživanja ostavljena je mogućnost izbora da u bilo kojem trenutku provođenja istraživanja može odustati od daljnjeg sudjelovanja u istraživanju ili odbiti odgovoriti na neko od postavljenih pitanja u intervjuu.
- Tijekom provođenja istraživanja vodilo se računa o zaštiti privatnosti i integriteta sudionika istraživanja.
- Prije provođenja polustrukturiranih intervjua zatražila se suglasnost od sudionika istraživanja za snimanje razgovora putem aplikacije ZOOM u svrhu kasnije obrade transkripata. Također, sudionicima istraživanja je pojašnjeno tko će imati pristup i kojim podacima istraživanja, u koje svrhe će se prikupljeni podaci koristiti i na koji način prikazivati. Naglašeno je da će kod obrade i prikaza podataka sve izjave sudionika istraživanja biti anonimizirane i označene rednim brojevima.
- Svim zainteresiranim sudionicima istraživanja osigurana je mogućnost uvida u dobivene rezultate istraživanja tijekom i po završetku istraživanja.

3.4. Postupak provedbe istraživanja

Prije provođenja istraživanja zatraženo je i dobiveno odobrenje i suglasnost za provođenje istraživanja od Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te ravnatelja ustanove u kojima rade obiteljski medijatori, potencijalni sudionici istraživanja, kao i suglasnost samih sudionika istraživanja. Sudionici istraživanja osobno su kontaktirani putem telefona ili emaila te im je objašnjen cilj, svrha i postupak istraživanja. Sa sudionicima istraživanja koji su izrazili suglasnost za sudjelovanje u istraživanju dogovoreno je vrijeme za provođenje polustrukturiranih intervjua putem ZOOM aplikacije.

Za provođenje intervjua bila je osigurana potrebna tehnika (računalo, ZOOM aplikacija, internet) te tih prostor u kojemu je bila osigurana privatnost, a koji je bio prikladan za vođenje povjerljivih razgovora.

Prije početka samog intervjua sudionicima je naglašeno da u odgovorima na pitanja slobodno otvoreno i bez ustezanja iznesu iskreno svoja razmišljanja i doživljaje vezane uz temu razgovora, da nema točnih i netočnih odgovora, da im je zajamčena povjerljivost, da u bilo kojem trenutku mogu odustati od razgovora, da će razgovor biti sniman isključivo radi potrebe transkriptiranja i obrade podataka, te da će nakon toga biti svi materijali prikupljeni intervjuom biti uništeni.

Razgovor je bio vođen prema predlošku pitanja za vođenje polustrukturiranog *intervjua* (*Prilog 1. Predložak s pitanjima za vođenje polustrukturiranog intervjua sa sudionicima istraživanja*), no ne nužno navedenim redosljedom niti precizno oblikovanim sadržajem. Naime, navedeni tip polustrukturiranog intervjua po svojim karakteristikama voditelju intervjua omogućuje slobodu u vidu uključivanja dodatnih potpitanja i prilagodbe nastaloj situaciji. Priložena pitanja služila su kao pomoć i smjernica, a kada je bilo potrebno ona su bila nadopunjavana daljnjim potpitanjima, te su bila podložna izmjenama u redosljedu.

3.5. Obrada podataka

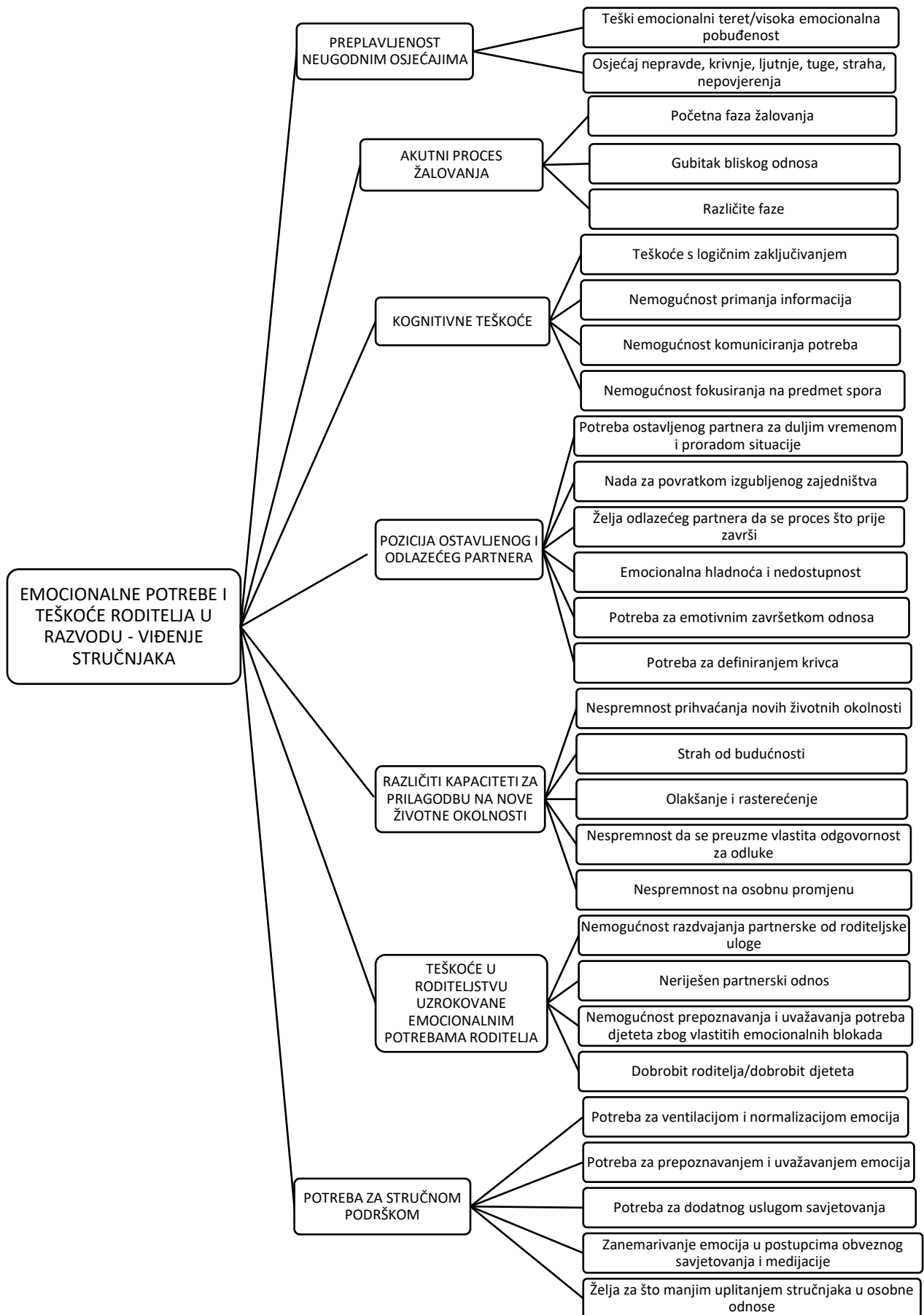
Nakon održanih polustrukturiranih intervjua snimljeni materijal se transkriptirao te potom iščitavao kako bi se dobiveni podaci obradili i uredili u cilju njihovog proučavanja (Milas, 2009). Za obradu podataka koristila se tematska analiza koja se uspješno primjenjuje za prepoznavanje, razjašnjavanje i predočavanje nekog koncepta u velikoj količini empirijske građe. Postupak obrade podataka sastojao se od sljedećih koraka: upoznavanje s dobivenom građom, generiranje kodova, uparivanje podataka s određenim kodom, označavanje i dodatno proučavanje tema unutar kodova i izrada finalnog izvješća (Braun i Clarke, 2006.).

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1 Emocionalne potrebe i teškoće roditelja u razvodu

Temeljem analize prikupljenih odgovora sudionika istraživanja na prvo istraživačko pitanje „Kako obiteljski medijatori opisuju svoje viđenje emocionalnih potreba i teškoća roditelja u razvodu?“ dobiveno je 7 glavnih tema: „preplavljenost neugodnim emocijama“, „akutni proces žalovanja“, „kognitivne teškoće“, „pozicija ostavljenog i odlazećeg partnera“, „različiti kapaciteti za prilagodbu na nove životne okolnosti“, „teškoće u roditeljstvu uzrokovane emocionalnim potrebama roditelja“ te „potreba za stručnom podrškom“.

Navedene teme i podteme grafički su prikazane na Slici 1.

Slika 1. Emocionalne potrebe i teškoće roditelja u razvodu

Preplavljenost neugodnim emocijama

Stručnjaci navode kako roditelji tijekom postupka razvoda pokazuju preplavljenost neugodnim emocijama u smislu teškog emocionalnog tereta i visoke emocionalne pobuđenosti („*Viđam ih u svim tim fazama, ali zapravo se radi o visoko pobuđenim ljudima u smislu teškog emocionalnog tereta s kojim oni dolaze.*“ (5.)), „*Ono što verbaliziraju ima veze sa bijegom iz situacije, preplavljenosti neugodnim emocijama, reagiraju van svog prozora tolerancije, faza bijega i faza borbe...*“ (1.), „*Kod jednog dijela prisutni su snažni osjećaji jer se oni suočavaju s tim da je pokrenut postupak za razvod i suočavaju se s povredama koje su nastale u samoj bračnoj zajednici.*“ (8.)). Također stručnjaci ističu kako roditelji u razvodu iskazuju intenzivne osjećaje nepravde, krivnje, ljutnje, tuge, straha i nepovjerenja („*Imaju jako puno straha ili očekivanja od daljnje eskalacije, razvijanja neugodnih osjećaja...*“ (1.)), „*Ako govorimo o partnerima koji se razvode već dugo vremena i dalje imaju preplavljenost tom mržnjom, ljutnjom, ogorčenošću...*“ (3.)), „*Tu je dominantna emocija s kojom se susrećemo ljutnja u svim svojim intenzitetima i odnos koji je eskaliran.*“ (6.)), „*Također je zamjetljivo da taj proces razvoda ljudi proživljavaju različite osjećaje, od tuge, krivnje, bijesa, ljubomore, srama, straha.*“ (8.)), „*Razvod je popraćen različitim emocijama. Parovi koji dođu najčešće osjećaju neku nepravdu koju žele na način popraviti, svatko pojedinačno želi pokazati da su oni ti koji su bili povrijeđeni.*“ (9.)).

Akutni proces žalovanja

Stručnjaci također prepoznaju da roditelji u razvodu prolaze kroz akutni proces žalovanja („*Oni dođu u akutnom procesu žalovanja, bilo da su danas ljuti, žalosni, jadni razočarani, izbezumljeni. Oni pokazuju sve osjećaje koji su specifični za žalovanje i koje prepoznajemo inače u početnim fazama žalovanja.*“ (5.)). Navedeni proces žalovanja povezan je s doživljajem gubitka bliskog odnosa i cjelovite obitelji („*Naime jedan od gubitaka koji je onako meni nekako temeljni gubitak koji sam ja prepoznala, koji mi je težak je zapravo gubitak bliskog odnosa. Znači saznanje da obitelj više neće biti cjelovita i to zna pokrenuti te snažne emocije i sukobe.*“ (8.)).

Isto tako stručnjaci ističu kako se roditelji u razvodu često nalaze u različitim fazama žalovanja što utječe na iskazivanje njihovih emocionalnih potreba i teškoća („*Jedan od problema je što osobe koje dolaze meni u medijaciju one se nalaze u različitim fazama razvoda braka. Jedni su*

u stanju šoka što se to zapravo događa, drugi su u fazi tuge, tugovanja ili ljutnje, a jedan dio njih dolazi u fazi prihvatanja i izlaska iz braka.“ (8.)).

Dobiveni rezultati u ovom dijelu istraživanja sukladni su nalazima ranijih istraživanja koji govore da je razvod kod mnogih roditelja popraćen intenzivnim neugodnim emocijama, pa tako primjerice Levite i Coen (2011., prema Majnarić, 2022.) navode da partneri tijekom razdoblja razvoda doživljavaju cijelu lepezu teških emocija, od osjećaja povrijeđenosti, ljutnje i želje za osvetom do osjećaja srama, krivnje, anksioznosti, slabosti i životnog posrtaja. Čudina-Obradović i Obradović (2006.) ističu da se u procesu razvoda braka pojavljuju brojni stresori koji uvećavaju ranjivost bračnih partnera te rezultiraju doživljajem kumulativnog stresa kod partnera koji se razvode (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Willèn (2015.) također razvod braka povezuje s jakim, neugodnim emocijama ljutnje, tuge i povrijeđenosti. Leary i sur. (2001., prema Frisby i sur., 2012.) ističu kako razvod braka kod nekih osoba može dovesti do značajnih emocionalnih problema i destruktivnih ponašanja kao što su zloupotreba sredstava ovisnosti te samoubilačkih poriva.

Kognitivne teškoće

Stručnjaci primjećuju da se uslijed preplavljenosti negativnim emocijama, kod roditelja u razvodu nerijetko javljaju i kognitivne teškoće u vidu problema s logičnim zaključivanjem (*„I zapravo oni su kognitivno zbog toga u velikim problemima, imaju teškoća sa logičkim zaključivanjem, rezoniranjem, upijanjem informacija. Tako da sam ja svjestan da sve trebam pet puta ponoviti, polako nuditi informacije, provjeravati kako su me čuli.“ (5.))* te nemogućnosti primanja novih informacija (*„Pokazuju opoziciona ponašanja te u komunikacijskom smislu ne mogu funkcionirati. Ne čuju poruke i ne razumiju potrebe jedno od drugih...“ (1.), „Ono što ja vidim od osoba koje dođu da dobiju informacije koje nisu u stanju primiti.“ (1.), „Većinom dolaze sa šumom u glavi, sve zuji, ne čuju ništa...“ (5.)).*

Roditelji u razvodu isto tako pokazuju teškoće u pogledu izražavanja svojih potreba (*„Uslijed preplavljenosti emocijama pokazuju nemogućnost komuniciranja svojih potreba.“ (1.), „Pokazuju opoziciona ponašanja te u komunikacijskom smislu ne mogu funkcionirati. Ne čuju poruke i ne razumiju potrebe jedno od drugih...“ (1.).* Uslijed emocionalne preplavljenosti teškim emocijama, često nisu u mogućnosti fokusirati se na predmet spora (*„Nemaju ljudi dovoljno kognitivnog kapaciteta držati se fokusirani na sam predmet spora i samim time na traženje rješenja.“ (2.)).*

Pozicija ostavljenog i odlazećeg partnera

Stručnjaci ističu razlike u poziciji ostavljenog i odlazećeg partnera te prepoznaju potrebu ostavljenog partnera za duljim vremenom i emocionalnom proradom situacije („*Dolaze u različitim fazama, pokretač i primatelj procesa. Primatelj želi ostati što duže, njemu treba vremena...*“ (1)., „*Najčešća je ona priča ostavljenog i odlazećeg partnera. Najveća emocionalna teškoća je zapravo prorada toga da je jedan partner napušten.*“ (2.), „*Ali često se dogodi da drugi partner nije spreman na to i ima neka druga očekivanja. Za razliku od odlazećeg partnera, ovaj drugi ima često potrebu zastati. Često se radi o dugim vezama, dugim brakovima, i teško je ljudima iz toga izaći bez osvrta.*“ (7.)). Ostavljeni partner često iskazuje nadu za povratkom izgubljenog zajedništva („*Ostavljeni partner je još uvijek u zapetljanim emocionalnim krugovima u kojima želi zadržati postojećeg partnera pa makar i preko djece što je najčešća tema obiteljske medijacije.*“ (2.), „*Jedan dio njih želi i očekuje od stručnjaka da se nekako sačuva taj brak. Zato što oni imaju potrebu za očuvanjem povezanosti s obitelji, s djecom.*“ (8.)) dok odlazeći partner iskazuje želju da se proces što prije završi („*Pokretač želi što prije izaći iz procesa i ubrzati sve...*“ (1.)), pokazuje emocionalnu hladnoću i nedostupnost („*Drugi je hladan i nedostupan...*“ (2.)) te potrebu za emotivnim završetkom odnosa („*Mi ponekad govorimo o činjenici da onaj koji je donio odluku da uđe u postupak razvoda je dio svojih emocionalnih previranja već odradio.*“ (10.)), „*Veliki broj njih koji su podnijeli dokumente centru su već došli do faze kad žele samo izaći iz odnosa.*“ (7.)).

Stručnjaci također ističu potrebu roditelja u razvodu da se definira krivac za razvod („*Druga stvar je emocionalna priča oko toga tko je kriv. Ta priča povrijeđenog partnera jer je netko otišao, jer je netko prevario ...ta priča krivnje je užasno česta u medijaciji.*“ (2.)).

Amato (2014.) navodi kako postoje velike razlike između pojedinaca u osobnom doživljaju razvoda – neki razvod doživljavaju kao veliki osobni neuspjeh dok drugi u razvodu vide priliku za osobni napredak i bolju budućnost. Slično ističu i Doohan i sur. (2010., prema Frisby i sur., 2012.) koji naglašavaju da neke osobe razvod braka percipiraju kao oslobađanje od neugodnih osjećaja depresije i tuge koju su osjećali u braku.

Različiti kapaciteti za prilagodbu na nove životne okolnosti

Stručnjaci koji su sudjelovali u ovom istraživanju opisuju različite kapacitete za prilagodbu osoba na nove životne okolnosti vezane uz razvod braka. Prema njihovom iskustvu dio roditelja suočava se s različitim teškoćama vezanim uz nove životne okolnosti („*Također jedan dio roditelja se susreće s onim teškoćama gdje mora uspostaviti novo kućanstvo, moraju izaći iz neke kuće, nema nekakvog rješenja, mnogi su i u financijskoj krizi pa je i to jedna od teškoća, ne mogu zatvoriti kredite, ne mogu si platiti podstanarstvo ili kupiti novu kuću...*“ (8.)), uslijed čega ih preplavljuje strah od budućnosti („*Posebice je taj strah izražen. Strah od budućnosti. Strah što će biti s mojom djecom...*“ (8.)). Dio roditelja iskazuje nespremnost da preuzmu odgovornost za vlastite odluke („*Ne preuzimanje odgovornosti, odnosno trpanje odgovornosti drugom partneru je prvo što se očekuje i zapravo nekakva neodgovornost za vlastite odluke, očekuju da im se kaže što oni sada trebaju napraviti.*“ (2.)), nespremnost na osobnu promjenu („*Dobar dio na medijaciju dolazi u otporu. Spremnost na promjenu je minimalna što je sasvim razumljivo.*“ (1.)). Na tragu navedenog Amato (2000.) objašnjava da psihološke posljedice i prilagodbu partnera na razvod braka treba promatrati kroz utjecaj razvoda kao glavnog izvora stresa, zatim kroz utjecaj drugih izvora stresa (promjene u svakodnevnom životu s djecom, prekidi prijateljstava, sukobi s bračnim partnerom, neugodne emocije povezane s razvodom, teškoće u prilagodbi na nove obaveze) te kroz sagledavanje zaštitnih čimbenika čija prisutnost može pomoći bivšim bračnim partnerima u prilagodbi na nove životne okolnosti.

Stručnjaci zamjećuju da jedan dio roditelja koji prolazi kroz razvod braka, osjeća olakšanje i rasterećenje („*Jedan dio osoba čak osjećaju olakšanje. To su ovi koji žele razvod i koji su već u fazi izlaska iz tog braka i nekako osjećaju rasterećenje i često znaju to verbalizirati.*“ (8.)). Levite i Coen (2011., prema Majnarić, 2022.) također navode da kod nekih pojedinaca razvod braka dovodi i do osjećaja rasterećenja i iščekivanja bolje budućnosti.

Teškoće u roditeljstvu uzrokovane emocionalnim potrebama roditelja

Stručnjaci koji su sudjelovali u istraživanju opisuju teškoće u roditeljstvu uzrokovane emocionalnim potrebama roditelja. Kod dijela roditelja primjećuju se teškoće u pogledu razdvajanja partnerske od roditeljske uloge („*Moje mišljenje je da roditelji ponekad prerano dođu u medijaciju, kada bi trebali raditi na svojim osjećajima i kada im je teško, kada nisu razdvojili osjećaje, kada nisu razdvojili partnersku ulogu od roditeljske, oni ne mogu postići sporazum. U tom trenutku kada su te emocije zbog gubitka, zbog prekida bračne zajednice*

toliko jake, mislim da ne mogu.“ (4.) te teškoće koje proizlaze iz nezavršenog partnerskog odnosa („Emocionalne teškoće utječu na neriješeno suroditeljstvo , neriješeno suroditeljstvo utječe na emocionalne teškoće.“ (2.). „Ako ne riješe emocionalne probleme ne mogu imati kvalitetno suroditeljstvo. Eventualno poštuju odluku suda jer znaju da moraju jer imaju privremenu mjeru. Suroditeljstva tu nema. Kod osoba koje su u tako visokim emocionalnim poteškoćama.“ (3.), „Ako dođu u emocionalnoj fazi u kojoj oni sami nisu definirali svoj odnos odnosno afektivni status u odnosu prema drugom partneru u tom postupku, time je mogućnost postizanja bilo kakvog dogovora oko roditeljskog plana bitno snižena. (10.).

Stručnjaci također kod roditelja u razvodu primjećuju nemogućnost prepoznavanja i uvažavanja potreba djeteta zbog vlastitih emocionalnih blokada („Kada uđemo u visoka emocionalna stanja više ne funkcioniramo iz kognitivnog već iz preživljavanja. Pitanje je možemo li se usmjeravati na skrb o djetetu, jesu li roditelji u ovoj fazi kompetentni donositi plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi u trenutku dok tu poziciju djeteta ne vide.“ (1.), „Kada roditelji dođu k meni prije i tijekom razvoda, onda su opterećeni svojim poteškoćama, i vrlo često zbog svojih emocionalnih teškoća i gubitka koji doživljavaju, zbog straha od budućnosti, zbog osjećaja krivnje, zbog svega onoga što se događa u postupku žalovanja, često se događa da u tom trenutku ne mogu biti roditelji, odnosno ne mogu prepoznavati potrebe djece jer su preopterećeni svojim poteškoćama, a istovremeno moraju biti dobri roditelji ili dovoljno dobri roditelji.“ (4.).

Willèn (2015.) također navodi da neriješene emocionalne teškoće potenciraju daljnji sukob s bivšim bračnim partnerom što otežava suroditeljstvo nakon braka. Moore (2017.) ističe postojanje konsenzusa stručnjaka o tome da odnos između razvedenih roditelja determinira uspješnost zajedničkog roditeljstva.

Stručnjaci u ovom istraživanju ističu da je dobrobit djeteta nužno povezana s dobrobiti roditelja („Notorna stvar je da zadovoljan roditelj ima i zadovoljno dijete i to kako je roditelj sam u svojoj koži da je to vrlo relevantno za dijete, jer djeca zaista imaju sposobnost da osjećaju autentične emocije roditelja (6.). Navedeni stav stručnjaka potvrđuju i ranija istraživanja (Buchanan i sur., 1996; Harper i Fine, 2006.; Sandler i sur., 2008., sve prema Amato, 2011.) koja pokazuju da je za dobrobit djece nakon razvoda braka roditelja važna redovita komunikacija roditelja te uvažavanje uloge drugog roditelja, dok česte svađe roditelja te umanjivanje značaja drugog roditelja u životu djeteta nisu u interesu djece.

Potreba za stručnom podrškom

Stručnjaci kod roditelja u razvodu prepoznaju potrebu za dodatnom stručnom podrškom koja se u važnom dijelu odnosi na ventilaciju i normalizaciju emocija („*Ventiliranje je uvijek tu u većoj ili manjoj mjeri barem kod jednog. Uvijek je potrebno ostaviti jedan dio za ventiliranje bilo u obveznom savjetovanju, bilo u medijaciji.*“ (2.)). Roditeljima u razvodu je izuzetno važno da stručnjaci uvažavaju, prepoznaju i prihvate njihove emocije kao normalne („*Moje je iskustvo da obje stranke žele biti saslušane, da ih se čuje, da im se pokazuje razumijevanje za situaciju u kojoj jesu. Važan je dio normaliziranja, da naravno da se osjećaju teško, razočarano, ljuto. Da to nije nešto što su očekivali, željeli za sebe za svoj brak i da bi se svatko na njihovom mjestu osjećao tako. Oni to traže, ali zapravo to traže jedan od drugog.*“ (9.)). Urbanc (2020.) također navodi kako, iako se kod primjene obiteljske medijacije u kontekstu razvoda braka, najveći naglasak stavlja na postizanje sporazuma o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, pri vođenju procesa obiteljske medijacije stručnjaci ne bi trebali izostavljati i pitanja koja se odnose na nošenje roditelja s emocionalnim aspektima razvoda. Coen (2009.) ističe da medijatori trebaju voditi računa o vrlo različitim, a ponekad i dijametralno suprotnim potrebama sudionika medijacije te da se stoga njihovi glavni zadaci tiču oblikovanja strukture medijacijskog procesa, prepoznavanja emocija sudionika, osnaživanje sudionika u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti, davanje podrške, davanje jednakog prostora objema stranama te pokazivanje brige i empatije.

U tom smislu stručnjaci prepoznaju potrebu za dodatnom uslugom savjetovanja i u okviru postupka obveznog savjetovanja, ali i prije upućivanja roditelja u postupak obiteljske medijacije („*Ne treba završavati postupak odmah nego ih se može uputiti u savjetovanje.*“ (1.)), „*Puno bolje mjesto je u savjetovanju. Jer u obiteljskoj medijaciji onda dolazimo u situaciju da rastežemo načela obiteljske medijacije, neutralnosti, nepristranosti... neminovno je da se onda taj prostor rasteže. I onda ovisi o vještini medijatora kako se onda vratiti u ulogu medijatora.*“ (1.), „*Ali čini mi se da bi većina njih trebala nekoga tko bi iz tog obveznog savjetovanja napravio savjetovanje.*“ (5.) „*Partneri koji su zbog povreda i sukoba koji su narasli do neke mjere da su oni preplavljeni, da se apsolutno oni ne mogu nositi ni sa čime nego su okupirani s tom temom. Možemo ih svrstati u neke konfliktne odnose i da im savjetovanje može biti od koristi.*“ (7.), „*Ako su tu teške emocije, puno ljutnje trebali bi ranije ići u savjetovanje pa tek onda u medijaciju.*“ (4.), „*Po mom mišljenju bi u obveznom savjetovanju trebali raditi stručnjaci koji bi trebali procijeniti da li bi osobe koje se nalaze u obveznom savjetovanju trebale prvo ići u savjetovanje, pa tek onda u medijaciju jer čini mi se da prerano gurnemo*

roditelje u medijaciju.“ (4.). Smyth i Moloney (2003.) također iznose stav da bi za mnoge parove svrsishodna intervencija prije uključivanja u obiteljsku medijaciju bila rad na osvještavanju i promjeni disfunkcionalnih obrazaca ponašanja, što bi u konačnici utjecalo na njihovu veći spremnost na suradnju i sudjelovanje u medijaciji.

S druge strane stručnjaci navode kako su, unatoč prepoznatoj važnosti za uvažavanjem i prepoznavanjem emocionalnih potreba roditelja u razvodu braka, one potpuno zanemarene („Imamo diskrepanciju između pravnog i stručnog aspekta. Naš pravni sustav gura da se postupci vrlo brzo rješavaju, ovo je jedno od bržih postupaka u Europi, za razliku od npr. Italije. Kad pogledamo tamo postupak traje godinu dana. Davanje prostora ljudima u situaciji koja je za njih vrlo teška, uravnoteživanje, to nije pitanje trenutka, to pitanje djelovanja različitih dobro organiziranih struktura unutar pomagačkog sektora.“ (1.), „Jučer sam imala jednu medijaciju gdje je bila gospođa sama. Kaže da ju u Centru nisu ni saslušali, rekli su joj što su trebali, nitko se nije osvrnuo na tu njezinu ljutnju što se druga strana nije odazvala, na njezinu brigu što će s djecom, nego su joj jednostavno dali papir i uputili ih na medijaciju.“ (3.), „Ljudi su dobro protumačili zakon, a u zakonu piše koji su ciljevi obveznog savjetovanja. Kada se pročitaju ciljevi to je samo pružanje informacija. To nije savjetovanje. (5.), „Nitko s bračnim partnerima ne prorađuje te procese žalovanja, nitko se ne nudi kao opcija.“ (5.), „Moj dojam je da su potpuno zanemarene. Moj dojam je da zapravo rijetko kad, ako je to već toliko dominantno, da će se u tom samom postupku dati nekog prostora i da će se posvetiti tome. Najčešće tu fokus bude na informiranju o zakonu.“ (6.), „Jedan dio stručnjaka je fokusiran na to da ste vi tu da se dogovorite, jeste li napisali plan, što je s vašim planom, dakle, više su fokusirani na roditeljski plan nego na ove emocionalne potrebe i na razrješenja situacije...“ (8.), „Ne želim generalizirati ali iz mog iskustva meni ljudi znaju verbalizirati da nisu dobili odgovarajuću emocionalnu podršku i da nisu bila ispunjena njihova očekivanja. Oni su očekivali razgovarati o tome što se dogodilo u braku, onaj dio koji želi ostati u tom braku ostaje vidno razočaran kako nitko ne uvažava njegove potrebe i samo se svi žure da se razvede brak i dobijete dojam da je on trebao malo više prostora i vremena da se razgovara i da se na neki način u tom vremenskom periodu možda i pomakne iz te faze suočavanja i šoka oko razvoda tako da ode u drugu fazu i da mu je sigurno trebalo posvetiti više vremena.“ (8.), „Pristup kolega koji onda, temeljem činjenice da se u postupku primarno želi vidjeti mogu li oni postići sporazum, ljude dovodi u poziciju da se o njihovim emocijama vodi puno manje brige i računa, ako uopće, i da se osjećaju kao da ih se ne čuje ili barem ne na pravi način.“ (10.)).

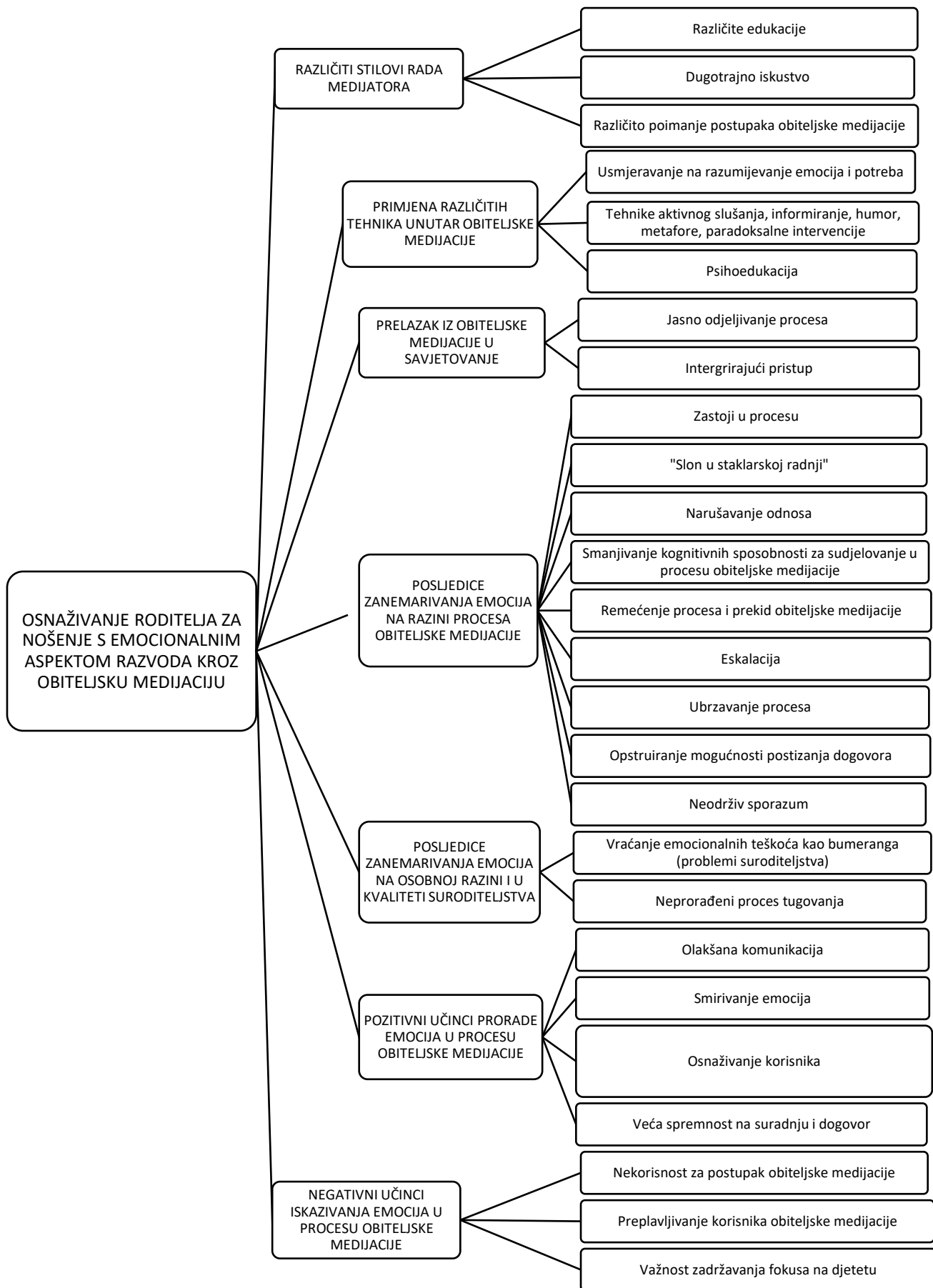
Moore (2017.) navodi kako se od roditelja koji se razvode traži da zanemare međusobna zamjeranja i animozitet te ispune očekivanja društva, ali i prava o odgovornom suroditeljstvu nakon razvoda braka kontrolirajući svoje emocije. Sladović Franz (2019.) isto tako ističe da je osnovni apsurd obiteljske medijacije što se od partnera koji se nalaze u zahtjevnom životnom razdoblju razvoda braka očekuje visoka razina suradnje, postizanje sporazuma i razborito ponašanje unatoč tome što su preplavljeni neugodnim emocijama ljutnje i tuge.

S druge strane stručnjaci se susreću i s roditeljima u razvodu koji očekuju što manje uplitanje stručnjaka u njihove osobne odnose („*Neki ljudi koji su se već mučili i namučili jedno s drugim, i imaju želju da se to završi što prije, to nešto iz čega žele izaći, oni su visokomotivirani da naprave sve da to što prije završi i nije ih briga da li ih netko sluša, ili ih netko doživljava ili radi s njima.*“ (5.), „*Njihova očekivanja mogu biti da dobiju papir, da se sve brzo riješi.*“ (1.) „*Ako je to poodmakli broj godina i nemaju nikakve komunikacije, tu emocija gotovo da nema, od strane osobe koja je ušla u medijaciju, ne pokazuje ih, nije zainteresirana za partnera, došla je samo po taj papir.*“ (3.), „*Ovi drugi čekaju da dobiju potvrdu i to je to. Vrlo često se dogodi da kažu: „Meni je odvjetnik rekao da mi samo dođemo po potvrdu“. Ili im u centru kažu s obzirom da se tu niste dogovorili, treba vam potvrda pa samo dođite ...dosta velik dio dođe samo po potvrdu.*“ (4.)).

4.2. Osnaživanje roditelja za nošenje s emocionalnim aspektom razvoda kroz obiteljsku medijaciju

Analizom sadržaja odgovora sudionika istraživanja na drugo istraživačko pitanje: „*Kako obiteljski medijatori percipiraju mogućnost da se kroz obiteljsku medijaciju roditelje osnažuje za nošenje s emocionalnim aspektima razvoda?*“ dobiveno je 7 tema: „*različiti stilovi rada medijatora*“, „*primjena različitih tehnika unutar obiteljske medijacije*“, „*prelazak iz obiteljske medijacije u savjetovanje*“, „*posljedice zanemarivanja emocija na razini procesa obiteljske medijacije*“, „*posljedice zanemarivanja emocija na osobnoj razini i u kvaliteti suroditeljstva*“, „*pozitivni učinci prorade emocija u procesu obiteljske medijacije*“ te „*negativni učinci iskazivanja emocija u procesu obiteljske medijacije*“.

Navedene teme i podteme grafički su prikazane na Slici 2.

Slika 2. Osnaživanje roditelja za nošenje s emocionalnim aspektom razvoda kroz medijaciju

Različiti stilovi rada medijatora

Stručnjaci prepoznaju različite stilove rada medijatora na koje utječe bazično obrazovanje, ali i različite edukacije medijatora („*Ljudi različito rade ovisno o svom edukativnom iskustvu, spoznajama.*“ (1.), „*Imamo iskustva, različite bazične edukacije, profesionalnu ulogu* (1.), „*Kao medijatoru i savjetovatelju se sigurno preklapaju neke tehnike rada s korisnicima i ne mogu ih uvijek razdvojiti. Netko tko nema dodatne edukacije sigurno se pridržava strukture medijacije.*“ (3.) „*Mislim da se nastojimo držati facilitativnog modela, to je bilo naše prvo iskustvo učenja i mislim da bi se bez tih koraka teško snašli u toj novoj ulozi. A onda su nove prakse razvijali ljudi s obzirom kakav im je bio profesionalni background. Svatko je unio nešto još svoje.*“ (7.).

Osim navedenog na stil medijatora utječe dugotrajno iskustvo medijatora („*Ja sam svoj stil izradio radeći godinama s razvodima. Od 2005. sam počeo primjenjivati medijacijske tehnike u postupcima razvoda gdje sam intenzivno radio na osvještavanju pozicije djeteta.*“ (1.), „*Nakon godina rada i iskustva u obiteljskoj medijaciji više sam sklonija promišljanju da je ovaj facilitativni model poprilično skroman. U njemu je dosta koraka koji idu na rješavanje tih nekih spornih pitanja što naravno medijacija jest, ali ja sam sklonija koristiti, iako nisam posebno educirana za to, ali sam se dosta samoeducirala i koristila znanja iz nekih drugih područja, transformativni oblik medijacije za koji mi se čini da daje puno bolje rezultate.*“ (7.)) te različito poimanje postupka obiteljske medijacije („*Način na koji ja sada radim medijaciju, na ovaj način koji sam naučila kroz završni rad (transformativna medijacija) jest da zaista pustim ljude puno u toj priči bez ikakve strukture i u nekoj gruboj procjeni, ja bi rekla 90% ljudi spontano u razgovoru, s jakim naglaskom na dobrovoljnost sudjelovanja u temi...ono u uvodu, došli ste tu ovo vam je prilika da razgovarate o temi koja god je vama relevantna, napomenem ja da ih je Država poslala s ciljem da razgovaraju o djeci, ali što god je njima relevantna tema ja ću im pomoći. To je različito od onoga što u praksi vidimo, ali jednostavno tako bi trebalo biti, jer kada sam krenula po školski raditi, nije išlo. Jednostavno fokus na djeci ne funkcionira.*“ (6.)).

U skladu s viđenjem stručnjaka koji su sudjelovali u ovom istraživanju Kressel (2000.) navodi kako je izuzetno važno da medijator osvijesti vlastiti stil i viđenje svoje uloge u vođenju procesa medijacije.

Sladović Franz (2005.) također ističe da pristup koji će medijator koristiti u medijacijskom procesu ovisi o osobnosti, senzibilitetu, radnom iskustvu i vrsti terapijske edukacije što je u skladu s viđenjem stručnjaka koji su sudjelovali u ovom istraživanju.

Isto tako Sladović Franz (2005.) ističe da granice između različitih modela obiteljske medijacije nisu jasne te postupak medijacije može biti strukturiran, imati terapeutske učinke, medijator može imati neutralnu poziciju ili biti više uključen u postizanje sporazuma. Sladović Franz (2005.) nadalje ističe da stručna znanja i vještine medijatora, individualne osobine i potrebe sudionika medijacije te vrsta sukoba utječu na model koji će medijator koristiti i razvijati u svom radu.

Primjena različitih tehnika unutar obiteljske medijacije

Stručnjaci uključeni u ovo istraživanje govore o različitim tehnikama rada koje koriste unutar obiteljske medijacije. Svi stručnjaci ističu da se u većoj ili manjoj mjeri usmjeravaju na emocije i potrebe sudionika medijacijskog procesa („*Uloga medijatora nije da se sada tu nešto fokusiramo na emocije, ali s druge strane svaki naš posao koji radimo pomažući zahtjeva od nas da ne zaboravimo prije svega da ispred sebe imamo ljude u cjelini. U tu cjelinu spadaju i te emocije. U ulozi svojoj kao medijator ne idem ciljano u rad s emocijama, ali ih vidim, osvijestimo ih, ja im pomognem da ih osvijeste, razumijemo to i vidimo s čim su došli, dajem im na važnosti.*“ (3.), „*Nikada ne prođem kroz te emocije na način da ih ignoriram. Ali ni ne ulazim toliko duboko kao kada sam u ulozi savjetovatelja.*“ (3.), „*Reflektiram, validiram tu emociju, dajem joj prostora da se u tom jednom prostoru sigurnosti i apsolutne dobrovoljnosti...točno pokušavam pratiti emociju i jednog i drugog partnera kako ona autentično izlazi, ne pokušavam ju umiriti, ne pokušavam se pozivati na pravila*“ (6.), „*Koristim tehnike osnaživanja, iskazivanja osjećaja i potreba i kad dosegete to jedno emocionalno rasterećenje onda koristim tehnike preusmjeravanja fokusa na sami problem o kojem zapravo raspravljamo.*“ (8.). Mnogi stručnjaci poput Rogersa (1980., prema Smyth i Moloney, 2003.) ističu važnost osvješćivanja i iskazivanja osjećaja sudionika medijacije „kako bi mogli krenuti dalje“. Collier i Sheldon (2008., prema Moore, 2017.) također za razvoj učinkovitih intervencija nužnim vide uvažavanje emocija roditelja u razvodu i njihov utjecaj na rješavanje spornih pitanja.

Stručnjaci također ističu kako tijekom postupka obiteljske medijacije koriste tehnike aktivnog slušanja (reflektiranje, parafraziranje, sažimanje) te informiranje, metafore, humor i paradoksalne intervencije („*Jako puno posvećujem pažnju njihovim emocionalnim potrebama, kroz iznimno mnogo reflektiranja, davanja podrške, refleksije emocija, radu na razumijevanju svojih potreba, oblika komunikacije i na pravilima unutar medijacijskog procesa. Metafore,*

preoblikovanja, portretiranje djeteta kod visokokonfliktnih, paradoksalne intervencije, humor.“ (1.), „Aktivno slušanje, sažimanje onoga što su rekli, reflektiranje njihovih emocija, čujem da ste ljuti, dajem im neku povratnu informaciju i jednom i drugom.“ (3.), „Koristim normalizaciju, preoblikovanje, informiram puno.“ (4.), „Prije svega to su komunikacijske tehnike. Aktivno slušanje, postavljanje otvorenih pitanja, kako se obje strane osjećaju vezano uz neku konkretnu situaciju, što su radili u tim situacijama. Koristim i tehnike reflektiranja, zrcaljenja, emocije koje se uočavaju, tehnike preoblikovanja, vrlo često su to komunikacijske teškoće.“ (8.).

Stručnjaci također ističu psihoedukaciju kao tehniku koju koriste u procesu obiteljske medijacije (*Pričamo puno o tome, što im se događa, zašto im se događa, pričamo o postupku žalovanja. Govorim o gubitku, stresu, što je stres i kako utječe na nas, koje su faze, da probaju sebe prepoznati u kojoj su fazi. Potičem ih da razmisle o djetetu i što bi njihovo dijete reklo.“ (4)).*

Prelazak iz obiteljske medijacije u savjetovanje

Stručnjaci tijekom istraživanja opisuju svoje postupanje u situacijama kada se tijekom postupka obiteljske situacije prepozna potreba za uslugom savjetovanja. Pritom jedan dio stručnjaka jasno odjeljuje proces obiteljske medijacije od postupka savjetovanja, bilo da jasno naglašavaju zaustavljanje procesa medijacije te započinjanje procesa savjetovanja (*„Ja kažem ljudima mi ćemo sad, samo da znate, zaustaviti na trenutak ovaj proces, samo da vam ja kao psiholog kažem nekoliko osnovnih stvari za koje smatram da su važne da čujete. Ili, u ovom trenutku smatram kao medijator da ne možemo razgovarati, prevelika je količina teških, neugodnih, preplavljujućih emocija pa ćemo na trenutak zastati, imamo sad priliku malo razgovarati.“ (10.)*) ili pak sudionike medijacije upućuju na savjetovanje kod drugih stručnjaka (*„Ako kao medijator uvidim da oni imaju želje i volje raditi na svom partnerskom odnosu, zaustavljamo medijaciju i dajem im mogućnost da se negdje uključe u savjetovanje.“ (2.), „Na početku ih pustim da ispričaju svoju priču, svatko od njih, da kažu zašto su tu. I onda to sažmem i kažem im koja je moja uloga i da o nekim drugim stvarima koje su im važne mogu razgovarati, ne tu nego negdje drugdje, kažem im gdje, uputim ih, dam im informaciju.“ (3.), „Ako vidim da ne mogu a ovom kombiniranom tehnikom rada nešto postići, onda se često dogovorimo „sada idite u savjetovanje, ja ću vas pričekati pa ćemo se onda dogovoriti“ da razriješe svoje emocije pa da onda mogu doći.“ (4.), „Jako puno vremena posvećujem tome kako se oni osjećaju, ali cijelo*

vrijeme napominjem da dok su u medijaciji ja im ne mogu biti savjetnik, da bi ih za potrebe savjetovanja trebao uputiti nekamo, čak kada vidim da postoji potreba za savjetovanjem ja to kažem, ali nisam još nikada doživio da je netko rekao ja bih htio.“ (5.), „I onda im otvoreno kažem, tu mi se čini da bi se imalo što dublje raditi, tu bih čak i ja imao potrebe nešto više proraditi, pitam ih jesu li spremni otići na savjetovanje, s obzirom da sam ja sada u ulozi medijatora i ne mogu biti u ulozi psihologa, predložim kolegicu, ali neće.“ (5.)).

Drugi dio stručnjaka u obiteljskoj medijaciji koristi integrirajući pristup (*„Ja mislim da mi u Obiteljskom centru imamo tu širinu edukacija i iskustva i iz drugih usluga, pa onda i medijacija može biti taj prostor i da nije nužno ići na savjetovanje da bi sam odnos i emocije vezane uz taj odnos dobile svoj prostor.“ (6), „Ja sve radim u sklopu medijacije, ne šaljem ljude na savjetovanje. Sve što su oni donijeli je tema u okviru medijacije, ali do razine do koje oni idu, ja je neću proširivati kao što bi radila u savjetovanju. Ta granica je vrlo tanka i fluidna, ali ja mislim da sam u okviru medijacije.“ (6.), „Ja redovito radim i psihoedukacije ili psihosocijalno savjetovanje, dozvolim si to kad god vidim da je to potreba u medijaciji.“ (7.), „Koliko sam ja čitala o obiteljskoj medijaciji u sklopu transformativnog tipa medijacije se koristi dio savjetodavne procedure unutar same medijacije. Mogu govoriti iz osobnog iskustva da tamo gdje za tako nešto postoje mogućnosti i postoje uvjeti, gdje su ljudi na tako nešto spremni, ja obično primijenim i ovaj jedan segment zajedničkog rada ne bi li im se olakšala situacija u kojoj oni realno jesu.“ (10.), „Tamo gdje se za tako nešto ukaže potreba, mislim da nije loše raditi te intervencije koje imaju i savjetodavnu dimenziju. Treba dati opciju mogućnosti medijatoru koji je za tako nešto osposobljen.“ (10.)).*

Pruett i Johnston (2004., prema Sladović Franz, 2019.) smatraju da ne treba razdvajati medijaciju i terapijske tehnike već je vještine iz oba područja potrebno svrhovito koristiti kako bi se pomoglo roditeljima u internaliziranju drugačije percepcije vezane uz sliku o sebi, partneru i pozitivnijem pogledu na budućnost.

Posljedice zanemarivanja emocija na razini procesa obiteljske medijacije

Stručnjaci ističu kako postoje različite negativne posljedice zanemarivanja emocija u procesu obiteljske medijacije. Pritom ističu zastoje u procesu (*„To je kontraproduktivno, čak im otežava jer ih baš zablokira. Jer ako na silu idemo razrješavati sporna pitanja, a nismo zahvatili ovu emotivnu dubinu, čak možemo napraviti više štete nego koristi.“ (6.), „Tu negdje znaju biti zastoji na pojedinim pitanjima, a u pozadini je zapravo ta neodrađena sama emocija.“ (8.),*

„Ali poanta je zapravo da dosegnete razrađivanje tih emocionalnih potreba i otklanjanje tih teškoća, da napravite pomak jer zbog toga nastaju zastoji u medijaciji i one ne mogu naprijed.“ (8.). Jedan stručnjak zanemarivanje emocija tijekom postupka obiteljske medijacije uspoređuje sa „slonom u staklarskoj radnji“ („Znaš onog slona u staklarskoj radnji? To se dogodi ukoliko negiramo emocije sudionika medijacije. Medijator gubi mogućnost da usmjerava procese.“ (1.)).

Stručnjaci nadalje kao negativnu posljedicu zanemarivanja emocija sudionika medijacije vide narušavanje odnosa (*„Mislim da je neophodno posvetiti pažnju emocijama sudionika medijacije. Ako pokazujemo nezainteresiranost, a da bi mogli s nekim raditi moramo imati neki odnos, a svaki odnos iziskuje da vidimo čovjeka cjelovitog. Emocije su nešto što njih dovodi u neke postupke.“ (3.), „Sam taj dolazak njihov je gradnja odnosa, kada ih slušamo, dajemo na važnosti. Kada ih čujemo, vidimo, sve je to gradnja odnosa.“ (3.)).*

Istraživanja pokazuju da sami sudionici obiteljske medijacije prepoznaju da je za učinkovit pristup u radu obiteljskog medijatora nužna sposobnost medijatora da izgradi odnos povjerenja sa sudionicima medijacije uz iskazivanje uvažavanja, brige i suosjećanja, zadržavanje neutralnosti, strpljivosti, mirnoće i fleksibilnosti (Raines i sur., 2010., sve prema Branica, 2019.).

Isto tako stručnjaci smatraju da je zanemarivanje emocija povezano sa smanjivanjem kognitivnih sposobnosti za sudjelovanje u medijaciji kod sudionika medijacijskog procesa (*„Kada govorimo o kompetenciji roditelja za sudjelovanje u obiteljskoj medijaciji razmišljamo samo o njihovim kognitivnim sposobnostima, a zapravo ne dajemo naglasak na njihovu emocionalnu sposobnost, da li smo spremni s emocionalne strane?“ (1.) „Važno je naprosto zbog toga kako mi ljudi funkcioniramo. Teško je koristiti racio, ako je jako uzburkan dio mozga koji se bavi emocijama i važno je postići integraciju, da cijeli mozak sudjeluje u rješavanju. Znači, naprosto iz tog razloga, iz spoznaja koje imamo kako ljudi funkcioniraju.“ (7.)).*

Stručnjaci također smatraju da zanemarivanje emocija u postupku obiteljske medijacije dovodi do remećenja procesa i prekida obiteljske medijacije (*„Te emocije zapravo ako nisu dobro adresirane, budu kanalizirane u prekid obiteljske medijacije. Završavaju s time da oni iskazuju nespremnost i priču medijacije dovedu prema prekidu.“ (1.), „Često spominju nekakvu lošu komunikaciju, učestalost sukoba, osjećaj omalovažavanja i nepoštivanja, napuštanja, točno to znaju izverbalizirati kad su te situacije koje dolaze ili eskaliraju do tog osjećaja ljutnje pa čak neki kažu i da odu u bijes. Također ne mora biti samo jedan partner dođu mi oba partnera s*

izrazitom ljutnjom, s ljutnjom jednog na drugo, i to je onda dosta teško za upravljanje na samoj medijaciji.“ (8.).

Stručnjaci isto tako smatraju da zanemarivanje emocija u medijacijskom procesu može dovesti do njihove eskalacije (*„Ja najčešće osiguravam prostor za razgovor o očekivanjima i emocijama. Kad se radi o obiteljskoj medijaciji, neovisno radi li se o medijaciji u razvodu ili oko nekih drugih spornih pitanja u obiteljima, meni se pokazalo jako važnim osigurati prostor za davanje prilike razgovora o emocijama jer to iz njih „grune“. (7.) „Događa se daljnja eskalacija. Ljudi su u petlji, intenzivno ruminiraju o temama koje su im sporne i ostanu tu.“ (7.) „Mislim da se ne može ni krenuti s planom o roditeljskoj skrbi bez ovog djela. Ne možeš ih pustiti i reći im da sjednu i razgovaraju ako vidiš da će izbiti rat.“ (9.), „I mora osoba koja radi medijaciju znati sve te emocionalne teškoće s kojim sudionici medijacije dolaze jer to značajno utječe na plan, na ishod medijacije. Ne mora biti dogovoren plan, ali može doći do agresije, nasilja nakon izlaska. Emocije su jako važan faktor u postupku obiteljske medijacije.“ (3.).*

Stručnjaci kao negativne posljedice zanemarivanja emocija vide i moguće ubrzavanje procesa rada s ciljem da se sve čim prije završi (*„U medijaciji će onda biti potencirano da ubrzavaju postupak...“ (1.), „Čak i osobe koje su u tuzi zbog napuštanja, žalovanja, pristat će na plan, ali samo zato da bi se sve to čim prije riješilo, da ga ne moraju gledati. Osoba prihvaća sve što druga strana želi jer smatra da ..nek ide sad, neće se previše angažirati...i opet su tu emocije prisutne, ljutnja, povrijeđenost.“ (3.).*

Također, stručnjaci ističu opstruiranje mogućnosti postizanja dogovora (*„Ako ne vidimo emocije onda propuštamo neke stvari koje mogu opstruirati sporazum.“ (2.), „Puno se puta dogodilo da ne mogu postići dogovor dok nisu riješili svije emocije.“ (4.), „Da ne obratimo pozornost na emocije, pitanje je bismo li došli do nekog sporazuma.“ (4.), „To je uvijek tako, ne vidim druge mogućnosti.. emocionalni problemi blokiraju sporazum.“ (5.), „Neriješeni emocionalni problemi u priličnoj mjeri mogu sprječavati partnere da postignu dogovor. Ta emocija koja nigdje ne dobiva prostora da izađe van zaista može ljude zapetljati u taj odnos iz kojeg ne mogu samostalno izaći. Čak i ako uspiju riješiti koje emotivno pitanje, ako su ostali zapetljani u tom emotivnom odnosu, vrlo brzo će i taj sporazum koji je postignut izroniti na neku drugu temu.“ (6.).*

Sbarri i Emery (2005., prema Willen, 2015.) također ističu kako zanemarivanje jakih neugodnih emocija roditelja u razvodu onemogućava produktivnu suradnju roditelja u medijaciji te naglašavaju da put do uspješne medijacije leži u pružanju podrške roditeljima da osvijeste koje

se emocije kriju iza njihove ljutnje te da im se po potrebi pruži podrška i izvan postupka obiteljske medijacije kako bi ovladali vještinom kontrole emocija. Erickson (1997.) navodi kako su uzroci neuspjeha medijacije povezani s istim procesima u odnosima i komunikaciji bračnih partnera koji su i doveli do narušenih odnosa i razvoda braka. Moore (2017.) ističe kako česta neslaganja roditelja i nemogućnost postizanja dogovora te rješavanja spora govore u prilog tome da se ne smiju zanemarivati emocije roditelja u razvodu pretpostavljajući da će roditelji „postati racionalni akteri“.

Stručnjaci također izražavaju sumnju u održivost sporazuma ukoliko emocije sudionika medijacijskog procesa nisu prorađene („*Ili ako bi i došli do nekog sporazuma jer misle da trebaju da ne idu na sud, vrlo je upitno da li bi se oni toga i pridržavali. Čini mi se da moraju biti svjesni što za svakoga od njih znači taj dogovor koji postižu.*“ (4.)).

Na slične rezultate upućuje i istraživanje Coen (2009.) u kojem su sudionici istakli da medijatori nisu u dovoljnoj mjeri pridavali pažnju njihovim emocijama što su vidjeli kao prepreku u medijacijskom procesu.

Posljedice zanemarivanja emocija na osobnoj razini i u kvaliteti suroditeljstva

Stručnjaci ističu da zanemarivanje emocija u procesu obiteljske medijacije ima negativne posljedice na osobnoj razini sudionika obiteljske medijacije te u kvaliteti njihovog kasnijeg suroditeljstva. Stručnjaci smatraju da se zanemarene i ne prorađene emocije vraćaju „kao bumerang“ te uzrokuju probleme u suroditeljstvu nakon razvoda braka roditelja („*U konačnici sve se to onda odrazi na roditeljstvo i na djecu.*“ (6.), „*Ta intenzivna emocija ukazuje na to da je tu puno boli, puno ranjivosti, a onda i puno potencijala da to komplicira suroditeljstvo i sposobnost dogovaranja.*“ (6.), „*Moje je iskustvo da to što je ostalo iz partnerskog odnosa zapetljano, ta dinamika odnosa se onda samo perpetuira na teme roditeljstva. Meni se često dogodi, ako krenemo iz nekog aktualnog spornog pitanja, zapravo točno dođemo do mjesta gdje onda dinamika i komunikacija oko te teme se zapravo pretvori u istu onu dinamiku koja je dovela do razvoda braka i raspada partnerskog odnosa.*“ (6.), „*Međutim, iako nam se čini da neki ljudi postignu sporazum, praksa govori da se često nakon postignutog sporazuma ti isti ponovno jave da opet imaju neku poteškoću i traže pomoć. Ne možda konkretno medijaciju nego više pomoć u ostvarivanju roditeljstva. A u pozadini ovoga o čemu vi govorite, mi govorimo, su te nerazriješene emocionalne teškoće, neki obrasci mišljenja.*“ (8.)).

Isto tako stručnjaci smatraju kako zanemarene emocije sudionika medijacije dovode do ne prorađenog procesa tugovanja („*Jednostavno to onda otežava i tugovanje, otežava njima kvalitetu života.*“ (6.)).

Na tragu navedenog Sbarra i Emery (2005., prema Willen, 2015.) ističu da je sukobljavanje roditelja u periodu nakon razvoda braka povezano s nemogućnošću roditelja da kontroliraju iskazivanje negativnih emocija. Willen (2015.) navodi da je regulacija emocija mnogo izazovnija kada se bivši bračni partneri ne slažu oko bitnih odluka vezanih uz brigu o djeci te ukoliko postoji zabrinutost za njihovu dobrobit. Jedan dio roditelja nakon razvoda braka ostanu „emocionalno zaglavljani“ odnosno preplavljeni osjećajima tuge, ljutnje i povrijeđenosti.

Pozitivni učinci prorade emocija u procesu obiteljske medijacije

Stručnjaci uključeni u ovo istraživanje opisuju uočene brojne pozitivne učinke prorade emocija u procesu obiteljske medijacije. Među najvažnijima ističu olakšanu komunikaciju („*Sjećam se kada je profesorica Sladović Franz rekla da se uspjeh medijacije ne mjeri samo s brojem dogovora. Ali ako ja vidim da se oni mogu malo lakše dogovarati i razgovarati, ako postignemo djelomični sporazum, dogovor za godišnji odmor...*“ (4.), „*Upravo na taj način vi potičete komunikaciju i vi na taj način oslobađate jedan dio, ajmo reći da su to određene povrede koje onda oni verbaliziraju i samom tom verbalizacijom i vašim razumijevanjem „kako se osjećate, vidim da vam je teško“ dolazi do opuštanja.*“ (8.), smirivanje emocija („*Imaju veliku potrebu da se nekako slože oko toga i da smire intenzitet te neugode koja ih zahvati u nekom malo dužem razdoblju. Izrazito je to stresno iskustvo i meni se pokazalo važnim da se uzme u obzir i to, pogotovo kad govorimo o obiteljskoj medijaciji jer cijeli proces ne daje puno prostora da se i taj dio njihovih potreba zbrine.*“ (7.), „*Dolaze preplavljeni različitim emocijama i moj doživljaj je da imaju veliku potrebu da se nekako slože oko toga i da smire intenzitet te neugode koja ih zahvati u nekom malo dužem razdoblju.*“ (7.)) te osnaživanje korisnika („*Mislim da je obiteljska medijacija mjesto gdje sudionicima medijacije možemo pružiti emocionalnu podršku i da to treba biti dio medijacije.*“ (6.), „*Kad se izraze i kad budu vođeni, kad dobiju jednu podršku izvana oko toga, imaju podršku medijatora u tom procesu, čini mi se da su u stanju krenuti ka korištenju tih svojih drugih kapaciteta koji su negdje zarobljeni. Jako je intenzivna ta emocionalna prorada i ona daje priliku da se dođe do dijela koji nam treba.*“ (7.)).

Stručnjaci također ističu da je prorada emocija u okviru procesa obiteljske medijacije povezana s većom spremnosti na suradnju i dogovor sudionika medijacije („*Međutim iskustvo mi je*

pokazalo da je potrebno pružiti određeno vrijeme, to ovisi od osobe do osobe. Iz razloga što se obično pri ventiliranju maknu maske i ljudi su iskreniji i izreknu svašta nešto što može biti prepreka sporazumu. I dobro je to čuti i dobro je da se to stavi na stol i da se o tome priča. Tako da to ventiliranje može biti korisno.“ (2.), „Produži se broj susreta medijacije, ali kad ja vidim da to ide u smjeru da je rasterećenje, da je bolje razumijevanje, možda i jesu dva susreta više, ali oni i postignu dogovor i odu u jednom puno odgovornijem ozračju.“ (7.), „Ljudi su spremniji i na suradnju i na neke pomake i na razumijevanje cjelokupne situacije.“ (8.).

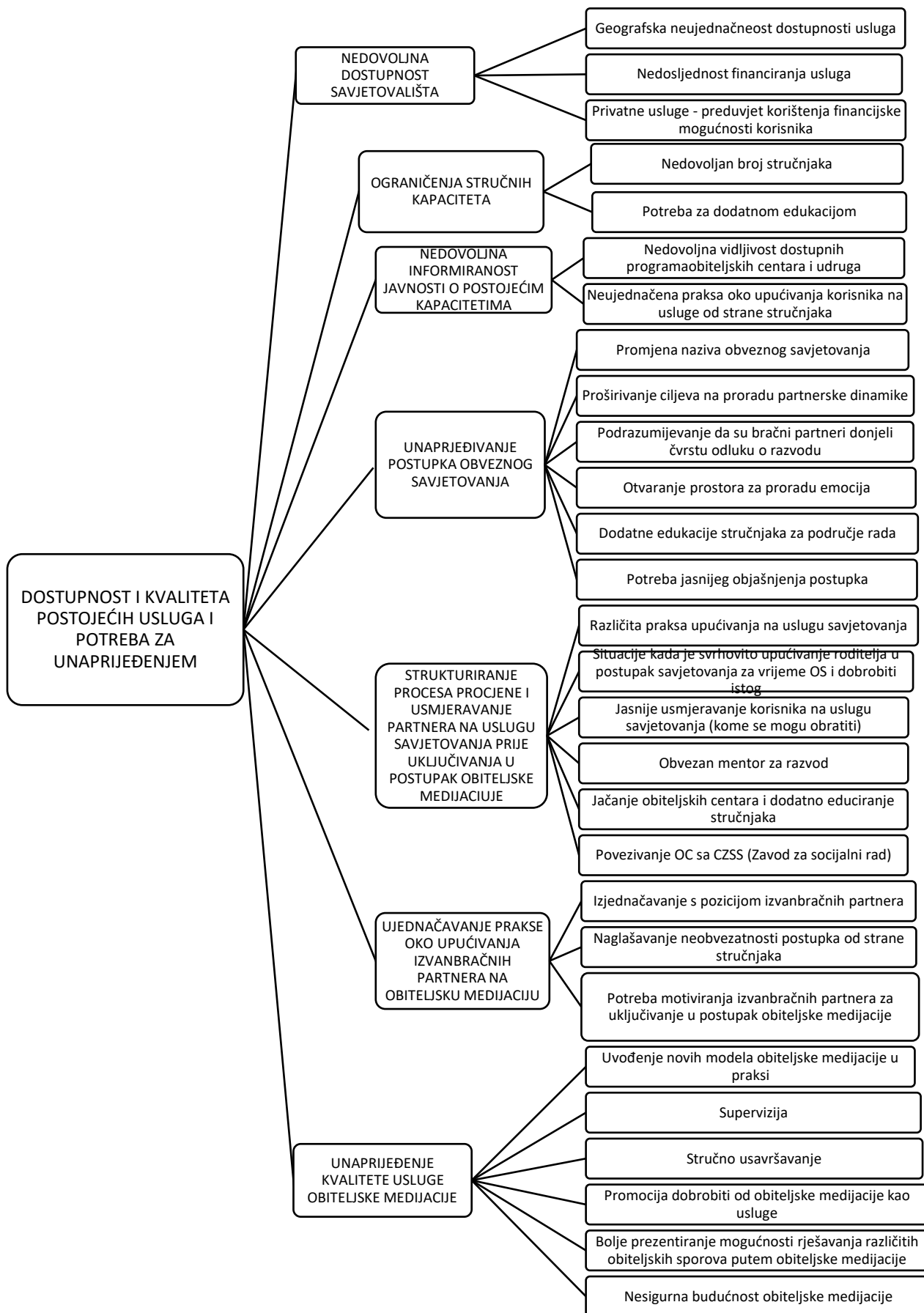
Negativni učinci iskazivanja emocija u procesu obiteljske medijacije

Neki obiteljski medijatori ističu i negativne učinke iskazivanja emocija u procesu obiteljske medijacije navodeći da je prorada emocija nekorisna za postupak obiteljske medijacije („*To je nekorisno za medijaciju. Ja smatram da je otići previše u ventiliranje nekorisno.*“ (2.), „*Moj dojam je da njima važnije fokusirano rješavanje problema. Znači maknuti ih od njihovih emocija jer oni se zapetljaju, ne mogu sve razriješiti na medijaciji jer nije to tema, i onda se odvajaju od fokusiranja na sporna pitanja. Znači dati vrijeme, priznati da je teško, ali vrlo vrlo kratko i ići na dogovor. Onda oni kažu da su mogli ovako razgovarati ranije da ne bi do toga došlo. To je super informacija. Jer su se uspjeli čuti i bar to kratko vrijeme staviti fokus na dijete i potrebe djeteta. A to ne bi mogli da ih se fokusirano ne pita npr. kako izgleda vaš radni dan. I tu nema puno mjesta za emocije.*“ (9.), da prorađivanje emocija dovodi do preplavlivanja korisnika („*A ako se pusti da stvari odu predaleko onda se može desiti preplavlivanje.*“ (2.), „*Ja nemam problem s plakanjem, ali smatram da tome nije mjesto u medijaciji. Mislim ne može se s time uvijek upravljati, ali treba probati kada se vidi da je to otišlo predaleko jednostavno vratiti. Jer postanu preplavljeni i u cijelom tom pobuđenom stanju ti se ne možeš prestati držati teme.*“ (2.) te da je u obiteljskoj medijaciji važno staviti fokus na dijete (*Meni je ok usmjerenost na dijete, jer dijete je prvo. Dijete nije izabralo da mu se roditelji razvedu i roditelji se trebaju nositi sa svim emocijama te odluke. Već sama činjenica da inzistiraš da pričaš o emocijama gdje dijete treba biti u fokusu ti dovoljno govori o tvojim roditeljskim kapacitetima. Oni sigurno padaju u periodu razvoda, to su sva istraživanja pokazala, ali ne smiju baš biti toliko u opadanju.*“ (2.)). Na tragu navedenog i neki drugi autori poput Willen (2015.) također naglašavaju da je cilj obiteljske medijacije pružiti stručnu pomoć roditeljima u razvodu kako bi pregovaranjem postigli prihvatljiv sporazum vezan uz roditeljstvo nakon razvoda, a ne usmjeravanje na emocionalnu komponentu odnosno rješavanje emocionalnih teškoća roditelja u razvodu.

4.3 Dostupnost i kvaliteta postojećih usluga i potreba za unaprjeđenjem

Analizom odgovora sudionika istraživanja na treće istraživačko pitanje: „*Kako obiteljski medijatori doživljavaju dostupnost i kvalitetu stručne podrške usmjerene na prevladavanje emocionalnih teškoća razvoda?*“ dobiveno je 7 tema: „nedovoljna dostupnost savjetovališta“, „ograničenja stručnih kapaciteta“, „nedovoljna informiranost javnosti o postojećim uslugama“, „unaprjeđivanje postupka obveznog savjetovanja“, „strukturiranje procesa procjene i usmjeravanje partnera na uslugu savjetovanja prije uključivanja u postupak obiteljske medijacije“, „ujednačavanje prakse oko upućivanja izvanbračnih partnera na obiteljsku medijaciju“, „unaprjeđenje kvalitete usluge obiteljske medijacije“.

Navedene teme i podteme grafički su prikazane na Slici 3.

Slika 3. Dostupnost i kvaliteta postojećih usluga i potreba za unaprjeđenjem

Nedovoljna dostupnost savjetovališta

Govoreći o dostupnosti i kvaliteti postojećih usluga namijenjenih osobama u razvodu s ciljem pružanja podrške u prevladavanju emocionalnih teškoća i kriza, stručnjaci u prvom redu ističu nedovoljnu dostupnost savjetovališta i geografsku neujednačenost usluga („*Ja dobivam iz šest različitih centara ljude. Neki su jako udaljeni i nemaju mogućnosti uključiti se u savjetovanje kod nas. Jer moraju 150 kilometara putovati.*“ (1.), „*Znam da kolegice, a i ja sam uvijek prije, redovno preporučuju partnersko savjetovanje jedino je problem što ne možemo reći gdje.*“ (2.), „*Ja znam za svoju Županiju. Otkako sam ja prešla u Centar za socijalnu skrb ne postoji mjesto gdje se može doći porazgovarati o tome što se očekuje od procesa razvoda. U Obiteljskom centru nitko to ne radi. Nadam se da će 01.01. 2023. (opa. kada se Obiteljski centri odvoje od CZSS) to ponovno biti. Mi sada nemamo kapaciteta to raditi.*“ (2.), „*Mislim da je u nekim dijelovima Hrvatske usluga savjetovanja jako razvijena. U ovim našim postoji, ali slabija.*“ (3.), „*U Zagrebu je dostupno, ima puno udruga, ali mislim da izvan Zagreba sasvim sigurno nije. I da nisu iste podrške, oblici, količina nisu isti izvan Zagreba. Vjerujem da u većim gradovima, Rijeka.*“ (4.), „*Nije univerzalno dostupno ljudi iz nekih dijelova Županije nemaju mogućnost doći.*“ (5.), „*Ja vjerujem da mi dobro reprezentiramo nekako situaciju na terenu, još smo mi velika sredina, pa sve skupa je to nevidljivo i skromno, a mogu misliti kako je to u manjim sredinama.*“ (6.), „*Nemam pravi uvid, ali znam da u Zagrebu kao centru ima puno više prilike da se ljudima pruži mjesto i prilika da rade na svom partnerskom odnosu. Split je drugi grad po veličini, ali mi smo značajno lošiji po tom pitanju. Znam nešto za Riječku scenu, tu nešto ima, ali za druga središta ne znam. Rekla bih da ta pokrivenost nije dobra.*“ (7.), „*Ja mislim da ima određenih kapaciteta, međutim ta dostupnost ovisi, vezana je uz velike gradove. Usluga je dostupna u gradovima dok manja mjesta nemaju takvu uslugu i bračni partneri moraju ići u veći grad što može biti otežano. Možda korisnik odustane jer mu nešto nije dostupno.*“ (8.)). Bode (2017., prema Opačić i Knežić, 2022.) ističe da su socijalne usluge na europskoj razini doživjele eksponencijalan rast u smislu povećanja broja korisnika, materijalnih sredstava i stručnjaka, no da i dalje postoji velika nejednakost među i unutar država u dostupnosti socijalnih usluga građanima. Istraživanja pokazuju da Hrvatska nije tu izuzeta te da i u našoj zemlji postoje znatne nejednakosti u dostupnosti socijalnih usluga (Šućur i sur., 2016., Berc i sur., 2020.), a nedovoljna dostupnost usluga naglašena je posebno u ruralnim područjima i manjim gradovima (Opačić i Knežić, 2022.).

Isto tako stručnjaci ističu nedosljednost financiranja usluga relevantnih udruga zbog čega njihove usluge nisu kontinuirano dostupne („*U Zagrebu ima dosta udruga, ali pitanje je koliko*

je to dostupno jer udruge rade na projektima. Trebao bi postojati jedan kontinuitet da se takve usluge provode kontinuirano u cijeloj Hrvatskoj. U Zagrebu imamo centar Luka Ritz koji se bavi takvim stvarima, ali da budu udruge financirane. Mislim da se vani udruge ne financiraju ovako kao kod nas, da čekaju da li će dobiti novce ili ne. Tamo je taj nevladin sektor prilično jak, imaju zaposlene ljude i redovitu plaću. Mislim da bi udruge isto trebale, za one koje se procijeni da su kvalitetne, dobivati sredstva. Tako npr. postoji Modus - Centar za djecu, mlade i obitelji, koji je u više navrata, otkako se ja bavim ovom problematikom, zatvarao svoja vrata jer nisu imali sredstva, a rade zaista stručnjaci, rade ljudi s našeg fakulteta.“ (4.), „Udruge koje su osnovane ili se osnivaju imaju programe koje imaju, naime status financiranja definira njihov rad i hvalevrijedno je gdje god se mogu uključiti da rasterete neke dijelove sustava.“ (10.)).

Stručnjaci također naglašavaju da su financijske mogućnosti korisnika preduvjet korištenja privatnih usluga stručnjaka zbog čega takve usluge nisu dostupne svima. S druge strane, praksa pokazuje da su potrebe za uslugama savjetovanja i psihoterapije toliko izražene da ni privatne usluge nisu u dovoljnoj mjeri dostupne svim korisnicima koji bi ih i mogli platiti („Postoje privatni psiholozi koji su financijski nedostupni svima, samim time to ne smatram nekakvom dobrom uslugom.“ (2.) „Kolegice koje to rade zaista upućuju. Pričamo im o privatnicima, ti koji su visokokonliktni često su i educirani i obrazovani i imaju nešto novčića. Da budeš visokonfliktna moraš imati određene resurse“ (2.), „Čak nema ni privatne usluge, a kamoli javno dostupne usluge u kojoj bi partneri mogli dobiti emocionalnu podršku u bilo kojoj fazi tog partnerskog odnosa.“ (6.)). “Kod nas je bilo stručnjaka koji su radili privatno i koji su se bavili samo partnerskim savjetovanjem. Nakon korone se ugasila jedna praksa koja je bila baš dobra, ta gospođa više ne radi s parovima. Usmjerila se opet na individualni rad kroz terapije i savjetovanja. Sve se upućuje prema Obiteljskom centru.“ (7.)). McLeod (2013., prema Vrcelj 2020.) također navodi kako je psihoterapija s obzirom na visoke troškove dostupna srednjoj i višoj klasi, dok je savjetovanje pristupačnije te ne ovisi toliko o materijalnom statusu osobe.

Ograničenja stručnih kapaciteta

Stručnjaci koji su sudjelovali u ovom istraživanju prepoznaju ograničenja u pogledu stručnih kapaciteta ističući nedostatan broj stručnjaka koji provode obiteljsku medijaciju i savjetovanje („Promociju obiteljske medijacije ne bi se usudio raditi dok ne educirano dovoljno obiteljskih medijatora. Jučer sam dobio 5 novih zahtjeva za obiteljsku medijaciju, tako da se bojim da bi

broj medijacija u ovoj godini mogao biti prevelik. Mislim da fali medijatora te da se nedovoljno pažnje posvećuje tome..“ (1.), „Doduše ta veća vidljivost bi dovela i do većeg pritiska na nas jer nas je stvarno malo.“ (6.), „U Splitu je dosta slaba mreža stručnjaka, postoje možda dvije kolegice koje rade partnerska savjetovanja i sve se svodi na obiteljski centar.“ (7.), „Također je jedan od problema dostupnosti i broj stručnjaka. U našem obiteljskom centru je jedan socijalni radnik, ja kao medijator i jedan psiholog. Nas troje praktički pokrivamo cijelu našu županiju i mislim da je to premali broj stručnjaka.“ (8.), „Ja mislim da je zapošljavanje stručnjaka u cijelosti neosporno za univerzalno omogućavanje usluga. Govorim iz cipela ustanove u kojoj radim. Za cijeli Zagreb Obiteljski centar ima zaposlenih 12 ljudi. Troje je medijatora. Dakle, mi radimo i druge poslove uz medijaciju, ali nas je troje medijatora. Županija ima 6 zaposlenih, na 9 gradova. O drugim Obiteljskim centrima ja ne mogu niti procjenjivati jer su različitog broja ljudi, različitog statusa, i na različite načine koncipirani. Ali mislim da je nužno zapošljavanje većeg broja stručnjaka koji bi bili u ovakvoj mogućnosti raditi s ljudima u stanju velike potrebe.“ (10.)).

Isto tako stručnjaci ističu važnost dodatnih edukacija stručnjaka zaposlenih u sustavu, ali i izvan njega (udruge, savjetovališta) u cilju podizanja kvalitete usluge (*„Postoje neka savjetovališta koja su ok, ali mislim da i nemaju dovoljnu potporu na stručnoj razini. Čini mi se da neka savjetovališta i udruge mogu biti usmjereni čak i na podizanje razine konflikata i da nisu na onoj razini potreba koja je potrebna u tim predmetima, slučajevima.“* (1.), *„Mislim da bi medijatori trebali imati jednu dobru edukaciju iz nasilja. Ja imam nekoliko edukacija iz tog područja (za psihosocijalni tretman za rad s počiniteljima nasilja, sa žrtvama) i to znanje mi izuzetno koristi.“* (1.), *„Ali to bi trebalo drugačije izgledati, ljudi bi trebali biti kontinuirano u edukaciji.“* (6.). Pećnik i Klarić (2020.) također naglašavaju važnost kontinuiranog educiranja obiteljskih medijatora u pogledu teorijskih znanja i dinamike suroditeljstva.

Nedovoljna informiranost javnosti o postojećim uslugama

Stručnjaci smatraju kako postoji i problem nedovoljne informiranosti javnosti o postojećim uslugama i programima koje provode obiteljski centri i udruge (*„To bi trebalo ići na više razina. Već u vrtićima i školama bi stručni radnici trebali znati prepoznavati sve te usluge. Mislim da postoje te usluge, ali da je na njima potrebno dodatno raditi, usavršavati... u Obiteljskom centru, u Centru za pružanje usluga u zajednici koji se sada oformljuju kroz malo drugačije mjere stručne pomoći i podrške roditeljima. Međutim ni mi u sustavu ne znamo za*

sve što druge ustanove rade.“ (3.), „Ja mogu govoriti o svojoj lokalnoj sredini, ne samo da je malo dostupno, već ono što je dostupno je slabo vidljivo. I to je primarno naša odgovornost. Ljudi ovdje često dođu povodom medijacije ali onda kažu, da smo mi bar prije znali da postoji ovakvo mjesto, da smo se barem prije javili. Tako da i ono malo što u sustavu ima nema dovoljnu vidljivost.“ (6.).

Isto tako postoji neujednačena praksa stručnjaka oko upućivanja korisnika na dodatne usluge stručnjaka te u tom pogledu postoje razlike ovisno o sredini, područnom uredu, odnosno stručnjaku (*„Upućuju različite parove. Upućuju u savjetovanje ove koji su neodlučni, a upućuju u zadnje vrijeme i ove koji nisu sposobni komunicirati. Imaju lošu komunikaciju pa ta loša komunikacija se odražava i na njihovu djecu i stručnjaci tu idu za ovim mehanizmom da se pomogne roditeljima da profunkcioniraju. To što su oni zaokupljeni svojim međusobnim sukobima je štetno za djecu i žele prevenirati tako da ih upućuju ovdje tako da bi tu dosegli nekakvu stabilnost i dosegli neku razinu komunikacije koja bi zapravo bila dobra na tom njihovom roditeljskom planu.“ (8), „Onaj dio našeg zakonodavstva ne poznaje da se ti roditelji upućuju u programe dok ne odrade taj određeni sadržaj pa nastave ove procese jer bi to bilo zapravo onemogućavanje samog procesa. Ja svakako mislim da je to potrebno i da im se treba dati ta preporuka. Možda da se posveti više toj motivaciji, pojašnjenju što bi to konkretno značilo. Da im se da neka brošura, letak koji bi im onda pojasnio što će dobiti tim samim procesom.“ (8.).*

Unaprjeđenje postupka obveznog savjetovanja

Stručnjaci tijekom ovog istraživanja ističu potrebu unaprjeđenja postupka obveznog savjetovanja uključujući i promjenu njegovog naziva (*„Obvezno savjetovanje je promašen termin. To je termin koji njih dovodi u jednu konfuziju i zapravo ih zbuni i to bi trebalo pod hitno promijeniti. To ne može i ne smije stajati u toj formi. To je informiranje prije razvoda braka, to može biti taj termin. Ovako, obvezno savjetovanje, oni se zbune zato što misle da je to savjetovanje. To nije nikakvo savjetovanje, to je informiranje o postupku razvoda, o bitnim aspektima plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi....“ (1.), „Po meni obvezno savjetovanje nije savjetovanje, ono je strukturirani proces u kojem ljudi dobivaju informacije koje im trebaju da se razvedu.“ (5.), „Obavezno savjetovanje – termin je nespretno sročeno. Kad nešto zovete obaveznim dajete tome jednu drugu konotaciju.“ (10.).*

Isto tako stručnjaci smatraju da bi se ciljevi obveznog savjetovanja trebali proširiti na prorađu partnerske dinamike („Izgubio se onaj prostor obuhvaćanja partnerskog odnosa, za taj dio priče više nema mjesto u sustavu. I meni se čini, ali sada je to razina dojma, a nikakvog istraživanja, da s vremenom postoji čak i veća potreba da se taj dio partnerstva negdje ispriča..“ (6.). „Jednostavno fokus samo na djeci ne funkcionira..“ (6.), „Po mom iskustvu većina njih izađe većinom nezadovoljna nakon postupka obaveznog savjetovanja. Pogotovo partneri koji još nisu spremni na razvod, oni očekuju proraditi probleme koji su se razvili u njihovoj partnerskoj relaciji i onda očekuju da će i dobiti taj prostor. Ono kako se u praksi provodi, a i kako je zakonom definirano obvezno savjetovanje, oni zapravo odmah krenu na pitanje roditeljstva, a manje se bave partnerskom dinamikom. Tako da mislim da je to velika šteta jer neovisno hoće li to dalje ići prema razvodu ili će oni ipak procijeniti da ima još resursa za građenje njihovog odnosa, nekako i jedna i druga situacija budu zaobiđene. Čini mi se da je to velika šteta i da bi tu trebali napraviti nekakve promjene. (7.), „I vrlo bi rado da dobiju malo više prostora za rad na tom svom odnosu pa bi njima to i trebalo omogućiti. Ali mislim i da bi općenito postupak obveznog savjetovanja trebao malo zahvatiti to područje partnerskog jer oni imaju dojam da se preko toga pretrčava. I da su oni odmah uvaljeni u to da razmišljaju o roditeljstvu, da se razmišlja o postupcima koji ih čekaju, a većina njih bi malo zastala na tom mjestu..“ (7.), „Ono što ja osobno mislim da je koncept obveznog savjetovanja preskroman i škrt u okviru. Ja radim dugo pa sam radila u Centru prije nego sam došla u Obiteljski. Još su bila i mirenja i posredovanja dio predbrakorazvodnog postupka. Tamo se sa ljudima razgovaralo na način da se primarno prvo o njihovom odnosu komunicira i da se na njega stavi naglasak i da se vidi u kojoj su oni fazi, a tek kad se tzv. mirenje pa onda u drugom stupnju je bilo posredovanje završilo, onda se išlo u ovaj dio koji se odnosio na roditeljsku skrb. Naglasak na problematiku je bio različit u odnosu na sadašnje obvezno savjetovanje koje naglasak stavlja na roditeljsku skrb bez da se primarno vodi računa o tome u kojoj fazi svog odnosa ljudi dolaze.“ (10.).

Podrazumijevanje da su braćni partneri donijeli čvrstu odluku o razvodu

Stručnjaci ističu kako se u postupku obveznog savjetovanja ne dovodi u pitanje odluka braćnih partnera o razvodu iako nisu svi partneri koji pokrenu postupak razvoda braka sigurni u svoju odluku o razvodu („I uopće se ne dovodi u pitanje njihova odluka o razvodu niti ih itko pita da li se i stvarno želite razvesti ili želite raditi na svojem braćnom odnosu. To ih jako rijetko tko pita. Po meni fali još jedna boćna prostorija gdje bi bio neki savjetnik i rekao, dobro ja sam

ovdje samo savjetnik, vi me možete birati kao savjetnika za brak ili savjetnika za razvod, možete dolaziti individualno kod mene, a možete dolaziti zajedno. Možete raditi na svom bračnom odnosu, a možete raditi na tome kako se što bolje razvesti. Ja ću sada vas odvojiti. To ne postoji nego ih mi sve koji nam se jave ubacujemo u „vlak koji ide za razvod.“ (5.). “Kad ih pitam kakva su im očekivanja, značajan broj odgovara da je to zapravo prilika da se pomire.“ (7.).

Rešetar (2017.) navodi kako je reforma Obiteljskog zakona vođena s težištem na najbolji interes i poštivanje prava djeteta u situacijama razvoda braka njegovih roditelja. Obiteljski zakon (NN 103/2015, 98/19) tako ne nalaže utvrđivanje uzroka poremećenih odnosa u braku niti sadrži pokušaj njihovog otklanjanja u cilju očuvanja bračne zajednice, ali postoji obveza stručnog tima Centra za socijalnu skrb, današnjeg Zavoda za socijalni rad da u postupku obveznog savjetovanja bračne partnere upoznaju s mogućnošću bračnog savjetovanja.

Stručnjaci smatraju kako postoji potreba za otvaranje prostora za proradu emocija u postupku obveznog savjetovanja (*„Obvezno savjetovanje bi trebalo duže trajati. Tu bi trebao biti minimalno razgovor sa svakim stručnjakom. Nekada smo imali razgovor sa psihologom, socijalnim radnikom, pravnikom pa zajednički... 5 do 6 mjeseci i tada bi ljudi i kada dođu u medijaciju mogli govoriti o dobrom sustavu podrške osobama u potrebi.“ (1.), „Često im kolege kažu sve ono što im trebaju reći, ali ne ulaze u poziciju da prepoznaju da su, pogotovo primatelji, preplavljeni sa svojim emocijama, s postupkom, s osjećajem promjene...“ (1.), „Postoji nedovoljna ili slabija osviještenost stručnjaka. Oni imaju znanja, ali u pojedinim trenutcima prevlada brzina rješavanja predmeta.“ (3.), „Imam dojam da se obvezno savjetovanje pretrči, da je to jedan kao postupak koji nije dobio mjesto koje zaslužuje, da nema primat u cijelom procesu razvoda braka.“ (7.), „I oni zapravo tijekom tog obveznog savjetovanja najviše traže podršku i razumijevanje. Smisao obveznog savjetovanja je bila prorada zapravo nekih stvari međutim ono što meni znaju korisnici verbalizirati kad oni dođu da su fokusirani često na sam plan.“ (8.), „Činjenica je da sam opis postupa obveznog savjetovanja je nešto što ljude jako limitira uopće u komunikacijskom pristupu prema sustavu.“ (10.)).*

Isto tako stručnjaci smatraju da su potrebne dodatne edukacije stručnjaka za područje obveznog savjetovanja (*„U tom trenutku u postupku obveznog savjetovanja pitanje je što su oni u stanju dobiti jer su preplavljeni emocijama, i u tom smislu bi trebalo educirati stručnjake koji rade na postupcima obveznog savjetovanja po pitanju razumijevanja potreba tih ljudi, i stavljanja u fokus djeteta i informiranja o potrebi stavljanja djeteta u prvi plan.“ (1.), „Trebalo bi postupak obveznog savjetovanja obogatiti, dodatno educirati stručnjake da taj postupak odraduju na*

najbolji način te definirati šta jest obvezno savjetovanje.“ (1.), „U Zagrebu je dosta velika fluktuacija i zbog težine posla tko god može ode s odjela za djecu, mlade i obitelj, i onda mi se čini da ni kolegice nisu sve pripremljene, netko jako dobro pripremi netko ne. Ali mi se čini da nisu dobro pripremljeni i da ne znaju što mogu očekivati od obveznog savjetovanja, a što od medijacije. Često misle da je to isti postupak. Često kada ih pitam ne znaju razlog dolaska, da li su upućeni u medijaciju ili u savjetovanje. I ne moraju to znati ali netko im to putem treba reći.“ (4.), „To ovisi o stručnjacima koji rade. Kada smo počeli provoditi medijaciju onda su paralelno bili educirani i kolege koji provode obvezno savjetovanje. U nekim timovima su bile kolege koje su bile u edukaciji za obiteljske medijatore i tada se točno vidjela ta kvaliteta provedenog obveznog savjetovanja. Sada na odjelu za djecu i mlade rade i oni koji tek dođu sa faxesa. Oni se trude, ali sigurno nemaju dovoljna znanja za procjenu.“ (4.), „Mislim da bi trebala postojati edukacija za obvezno savjetovanje, na kojoj bi se ljude educiralo da to rade. I u toj edukaciji bi oni trebali nešto čuti o obiteljskoj medijaciji i to ne od profesora na faksu nego od stručnjaka koji rade obiteljsku medijaciju svakodnevno, upravo tu medijaciju u koju oni šalju ljude.“ (5.)).

Stručnjaci također smatraju da postoji potreba jasnijeg objašnjavanja postupka obveznog savjetovanja, ali i obiteljske medijacije („Ja mislim da puno puta ne mogu shvatiti i ne razlikuju što je to obvezno savjetovanje, a što je to postupak medijacije. Često puta ne razumiju što ćemo sada, nisu pripremljeni.“ (4.), „Najčešće dođu nedovoljno informirani na obiteljsku medijaciju i često mi pri procjeni jesu li oni za postupak medijacije izgovaraju da su došli na obiteljsku medijaciju s namjerom mirenja. Čak i polovica, ja ih rekla, mi dođe s takvim idejama. Na prvo pitanje jesu li čuli za obiteljsku medijaciju u fazi obveznog savjetovanja i što je to, najčešće kažu da nisu baš čuli o obiteljskoj medijaciji.“ (7.)).

Strukturiranje procesa procjene i usmjeravanje partnera na uslugu savjetovanja prije uključivanja u postupak obiteljske medijacije

Iz razgovora sa stručnjacima koji su uključeni u ovo istraživanje može se zaključiti da postoji različita praksa upućivanja roditelja u razvodu na uslugu savjetovanja prije uključivanja u postupak obiteljske medijacije što ukazuje na potrebu strukturiranja procesa procjene i usmjeravanje partnera na uslugu savjetovanja („Imao sam takvih situacija...“ (1.), „Znalo se dogoditi da su roditelje dobro pripremili i da su ih poslali u savjetovanje prije medijacije.“ (4.), „Nisam to doživio.“ (5.), „Doživjela sam to, ali nekako kako vrijeme prolazi čini mi se da

se to sve manje događa.“ (6.), „Dok sam ja radila obvezno savjetovanje, jedno od standardnih pitanja koje smo mi postavljali svima bilo je imaju li volje uključiti se u partnersko savjetovanje gdje bi radili na odnosu. Onda smo ih upućivali, kada nije kod nas bio Obiteljski centar, Zagreb, Varaždin, Čakovec, Bjelovar. Ali od 100 parova, 2 su pristala.“ (9.)

Stručnjaci ističu u kojim bi situacijama bilo svrhovito upućivanje roditelja u postupak savjetovanja (*„To značajno utječe ..dovede ih se do toga da se usklade te da se sinkroniziraju faze u kojima se nalaze. Približi se onaj koji kasni u procesima i dođe u fazu da počne prihvaćati razdvajanje kao neki novi oblik koji će imati. Također ih se bolje dovede u poziciju da mogu bolje razumjeti svoj odnos prema djetetu jasnije te da se počnu rastajati od svoje sličice partnerskog odnosa što su imali ranije. Da se maknu iz pozicije sukoba na razini partnerskog odnosa.“ (1.), „Oni koji su u različitoj fazi procesa tugovanja, dok imamo jednog koji je potpuno preplavljen tugom, ne može funkcionirati, ili je potpuno u fazi negacije, nemogućnosti da bude u braku, tamo gdje postoje razlike u moći, gdje se može onda u savjetovanju s njima jako puno raditi na osvježavanju pozicije djeteta, potrebama djeteta, njihovim potrebama, gdje imamo potrebu zaštite interesa djeteta, gdje roditelji ne funkcioniraju (emotivna kompetentnost). Nakon savjetovanja su spremniji na pregovaranje i postići dogovor u medijaciji“ (1.), „Sigurno je nekome korisno i tu jesu emocije pokazatelj. Ako je preplavljenost emocijama velika, ako je prevelika priča što je kome šta i kako, da se shvate faze razvoda, da se integrira ta informacija da je razvod tu, pa će i dogovor u medijaciji biti vjerojatniji, trajniji i održiviji.“ (2.), „To su zasigurno ovi neodlučni, zatim kada se jedan želi razvesti drugi ne i visokokonfliktni koji nemaju potencijala za postizanje ikakvog plana. I oni koji nisu sigurni u svoju odluku žele li se zaista razvesti.“ (3.), „Za one parove kod kojih jedan želi razvod i siguran je u razvod, a drugi nije u toj fazi i ne može to prihvatiti. Tu je neravnoteža moći. I kod visokokonfliktnih. Ako je to visokokonfliktnan razvod u kojem oni uopće ne mogu razdvojiti partnersku ulogu od roditeljske teško da će postići dogovor.“ (4.), „Za sve. Kada ih pozivamo na obvezno savjetovanje, tu treba biti ekipa koja će informirati, a savjetovanje neka bude fakultativno, ali neka bude obvezno u smislu da oni prvi puta vide savjetovatelja.“ (5.), „Tamo gdje intenzitet tih emocija ukazuje na to da bi to bilo nužno. Bilo koji par kod kojeg bar jedan od njih ima izraženu tu emocionalnu potrebu da se taj odnos zahvati kroz bilo koji oblik stručne pomoći bilo da je savjetovanje ili kroz obiteljsku medijaciju.“ (6.), „Za partnere koji imaju problem prvo da imaju različite faze suočavanja, drugo da imaju visoku konfliktnost i snažno izražene te emocionalne potrebe i teškoće to bi bilo dobro uputiti.“ (8.), „Za neke partnere je to dapače nužno. Pogotovo tamo gdje su oba partnera preplavljena emocijama s kojima se*

teško u tom trenutku mogu nositi i donositi odluke. Mi govorimo o odlukama hladne glave.“ (10.)).

Frisby i sur. (2012.) ističu važnost prepoznavanja čimbenika rizika i otpornosti povezanih s razvodom braka kako bi stručnjaci učinkovitije identificirali osobe za koje bi savjetovanje tijekom i nakon razvoda braka bilo svrhovito te bi odgovorilo na njihove potrebe.

Stručnjaci također govore o potrebi jasnijeg usmjeravanja korisnika na uslugu savjetovanja (*Netko im spomene „vi možete ići“, ali ako im kažete na obveznom savjetovanju „vi možete ići“ onda to treba biti popraćeno sa vizitkom te i te osobe npr. u obiteljskom centru kojoj se možete javiti jer ste pokrenuli proces razvoda i da vidite možete li kroz savjetovanje riješiti neke svoje teškoće.“ (5.)).*

Jedan stručnjak predlaže uvođenje „obveznog mentora za razvod“ (*„Znači kao što prvi puta trebaju doći na predmedijacijski sastanak, tako bi i prvi susret savjetovanja trebao biti obavezan. Znači važno je da netko tu bude uz njih i to bi bila osoba koja bi ih mogla voditi kroz razvod. Obiteljski centar bi trebao raditi ta savjetovanja. Ili se može napraviti obavezan mentor za razvod... to bi sad bila veća uloga društva u razvodu, ali s druge strane postoje prebračna savjetovanja, kao što postoji priprema za brak zašto ne bi imao pripremu za razvod.“ (5.)).*

Stručnjaci ističu važnost jačanja Obiteljskih centara i dodatno educiranje stručnjaka (*„Drugim riječima čini mi se da bi dio priče vezan uz razvod trebao biti vezan uz obiteljski centar u budućnosti. Tu fali stručnjaka, treba biti veći broj stručnjaka, kapaciteti se trebaju povećati.“ (1.), „Ja sam ovdje jedini zaposlen medijator pa moram balansirati kome ću uputiti osobu na savjetovanje, pa onda drugoj kolegici upućujem kako ni ja mogao odraditi medijaciju (1.), „Ipak za sada je to obiteljski centar koji bi trebao osnažiti postojeće i razviti nove usluge, a samim time osnažiti timove sa dodatnim edukacijama. Edukacija završetka fakulteta ili specijalističkog studija nisu dovoljne, potrebne su i psihoterapijske vještine ili savjetovateljske.“ (3.), „Savjetovanje bi trebali provoditi i obiteljski centri i udruge. Bitno je da su to ljudi koji su savjetovatelji ili psihoterapeuti, da se bave savjetovanjem, poznaju dobro proces rastave i teškoće prije tijekom i nakon razvoda. (4.)).*

Stručnjaci nadalje naglašavaju negativne aspekte integriranja obiteljskih centara u podružnice Centra za socijalnu skrb (današnjih područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad) (*„Ono što je problem kod nas je to što na našim tablama stoji CZSS i oni često brkaju i povezuju nas sa Centrom. Velik dio razgovora se svodi na to kako bi oni razumjeli.“ (3.), „Nama je problem što smo mi percipirani kao jedna služba centra. Oni dođu u centar na prvi kat, mi smo na*

drugom. Kako ću ja sada njima objasniti da mi nismo u istim ulogama, oni misle da je to samo nastavak te iste priče. Centar ima restriktivne mjere.“ (9.)).

Ujednačavanje prakse oko upućivanja izvanbračnih partnera na obiteljsku medijaciju

Stručnjaci ističu važnost ujednačavanja prakse oko upućivanja izvanbračnih partnera u postupak obiteljske medijacije odnosno potrebu izjednačavanja pozicije bračnih i izvanbračnih partnera („*Po meni, ako je izjednačena bračna zajednica sa izvanbračnom, onda ne može biti da se oni ne šalju u obiteljsku medijaciju.“ (1.), „Ja iz svoje provedene prakse mogu reći da je njih 80% uključeno u medijaciju kao bračni partneri prije razvoda braka. Oni koji su se uključili kao izvanbračni partneri, a nisu se morali uključiti, oni su i postizali plan, oni su zaista bili motivirani.“ (3.), Dosta mi dolaze izvanbračni partneri. Moj je dojam da u Zagrebu dolaze svi i da ih iz obveznog savjetovanja upućuju sve koji se ne dogovore, da li se radi o razvodu braka, izvanbračnoj zajednici ili ponovnom postupku. Imam dojam da ih i sudovi upućuju u situaciji kada se pokrene sudski postupak. Zato što nije više razvod braka nego su drugi sudski postupci i izvanbračna zajednica, sudci svejedno traže da u roku 8 dana dostave dokaz da su bili u medijaciji. Često ih pošalju makar nemaju obavezu po zakonu. Npr. ako je izmjena roditeljskog plana, obavezno će ih uputiti iako su već razvedeni.“ (4.), „Javljaju se izvanbračni partneri više zato što su krivo informirani da moraju doći.“ (6.), „Moje osobno mišljenje je da je to veliki propust. Ja kad radim ne pristupam na različiti način i većina kolega izjednačava to u praksi. Mislim da nama dolaze svi izvanbračni partneri i mi ih imamo jedan značajan broj i ne postoji razlika. Čini mi se da je to zbog toga što se kolege ne drže zakonskih odredbi „k'o pijan plota“ i da idu iz jedne ideje da je zapravo važno da se dogovore neovisno o tome je li im status bračni ili izvanbračni, važno je da imaju maloljetnu djecu, da su živjeli neko vrijeme zajedno.“ (7.).*

Isto tako stručnjaci naglašavaju kako je uključivanje izvanbračnih partnera u postupak obiteljske medijacije povezano s pristupom pojedinih stručnjaka („*Radim i medijacije s izvanbračnim partnerima. Zna ih uputiti centar, nekada i sud, ali rjeđe. Nekada i sami dođu. Da li će izvanbračni partneri doći na obiteljsku medijaciju jako ovisi o kolegama iz Centra.“ (1.) „Mislim da im u Centru kažu ono što kaže zakon. Sigurna sam da kolege spomenu obiteljsku medijaciju, ali sam isto tako sigurna da 97% ljudi tada spomene „jer moramo?“ i na rečenicu „ne moramo“ zapravo odu na sud.“ (2.) te ističu potrebu motiviranja izvanbračnih partnera za uključivanje u postupak obiteljske medijacije („*Ja već u telefonskom razgovoru kažem da po**

zakonu nisu dužni, ali da im ja to svakako preporučam, a oni neka odluče, ako već sad misle da im je nesvršishodno, gubljenje vremena, da mogu odustati i pokrenuti postupak. I ljudi mahom prihvate doći.“ (6.), „Točno je da izvanbračni parovi manje dođu i da bazično dođe onaj koji je motiviran. Onda vi kao medijator kad zovete drugu stranu, da ste to primili i onda je na vama da ga motivirate time što može dobiti ovdje - „dobro, doći ću da vidim“ pa onda često tu i ostane.“ (8.), „Meni se čini da je negdje problem u samoj komunikaciji stručnih osoba pa ako ćete reći ima tu medijacija vi tu niste dužni ići. Možda da komunikacija krene u smjeru da „vidim da vam je teško kao roditelju“, a ono što je važno roditelju to je sigurno dobra komunikacija i „Imamo tu nešto što bi vam moglo pomoći, vrijedilo bi pokušati“ kad bismo nekako uz neki letak i takav tekst popratili bilo bi dobro.“ (8.).

Unaprjeđenje kvalitete usluge obiteljske medijacije

Stručnjaci u pogledu unaprjeđenja kvalitete usluge obiteljske medijacije govore o uvođenju novih modela obiteljske medijacije u praksi („Ja radim transformativni oblik medijacije godinama. To ovisi o dodatnim edukacijama koje ljudi imaju. Osnovni model medijacije koji su nas učili je nešto što sigurno pomaže početnicima da se uspiju voditi kroz neke korake, kojima onda stječu sigurnost. Puno intenzivnije promjene na komunikacijskoj razini se događaju kada uđemo u ovaj dio priče.“ (1.), „Trebalo bi razvijati i vjerujem da to rade svi koji su završili nešto drugo osim medijacije. Mislim da svatko svjesno i nesvjesno unosi u taj postupak i neke druge stvari koje nisu samo tehnike medijacije, ta struktura i da sve drugo mičemo kako bi došli do plana odnosno sporazuma.“ (3.), „Mislim da da jer i sama radim tako da kombiniram. I mislim da bi bilo super terapeutsku medijaciju razvijati. Ono što bih ja jako voljela da se razvija su kreativne tehnike. Meni bi osobno kao terapeutu terapeutska medijacija bila super i što više edukacije i mogućnosti korištenja kreativnih tehnika. Mi smo ih se tijekom edukacije samo malo dotaknuli.“ (4.), „Mislim da bi trebao biti uveden izborni kolegij koji bi proučavao neke druge modele i koji bi ljude pripremao već u startu da se medijacija može raditi i na drugačiji način od onog facilitativnog. Mislim da je previše bilo suženo na taj jedan model. Znam da treba od nekuda krenuti, ali meni se vrlo rano pokazalo da tu fali još prostora. Kroz uvođenje izbornih kolegija koji bi obrađivali druge modele, kroz kontinuirane edukacije koje bi udruženje medijatora organiziralo, pa onda ljudi koji imaju afiniteta ići u nekom drugom smjeru bi mogli naknadno educirati.“ (6.) „Zato što bi tada sama medijacija bolje odgovarala potrebama različitih parova. Naravno da postoji određen broj parova kojima je facilitativni model sasvim dovoljan i jako koristan, ali opet postoje i situacije u kojima je on zaista tijesan, gdje je potrebna

puno veća širina i znanja i vještina i hrabrosti upustiti se u nešto drugačije od strane samog medijatora. Mislim postoje i modeli koji su nam još potpuna nepoznanica, koji su vani prisutni u okviru sudova, gdje postoji onaj dio da je dobrovoljnost sudjelovanja ograničena ali isto tako postoji. Mislim postoji tu puno veća širina i mislim da mi svi prilično kaskamo za tim.“ (6.),

„U transformativnom obliku ima puno slobodnijeg pristupa, u kojem se dozvoljava izražavanje emocija i zapravo se samo po sebi, uvjetno rečeno, stvari mijenjaju jer su neke temeljne postavke da ljudi žele i imaju potrebu dovesti odnos do neke razine ugone odnosno do boljeg odnosa, boljeg osjećaja, ali ne mogu prije nego sve te svoje tegobe, brige, patnje izraze.“ (7.).

Smyth i Moloney (2003.) ističu kako je stajalište struke da su u obiteljskoj medijaciji potrebni novi pristupi koji su razvijani posljednjih desetljeća, a zahtijevaju posebne vještine medijatora kako bi se odgovorilo na potrebe izrazito konfliktnih roditelja i djece koja odrastaju u takvim nepovoljnim uvjetima. Pećnik i Klarić (2020.) također navode da sve češća pojava visokokonfliktnih razvoda ukazuje na potrebu uvođenja novih oblika medijacije u praksi jer u takvim slučajevima potrebe partnera koji su preplavljeni neugodnim emocijama nadilaze mogućnosti facilitativnog oblika obiteljske medijacije. Keoughan i sur. (2001., prema Smyth i Moloney 2003.) proveli su studiju na temelju koje su zaključili kako postoji potreba za kombiniranjem terapije s medijacijskim tehnikama kako bi sudionici medijacije uspjeli riješiti svoja odnosna pitanja. Erickson (1997.) navodi kako je učinkovitost terapijske medijacije veća od osnovnog, temeljnog oblika medijacije jer terapijska medijacija usmjerava pažnju pojedinačnoj problematici i pozadinskim teškoćama u partnerskom odnosu roditelja te omogućuje roditeljima da prorade i zatvore neriješena pitanja u svom odnosu nakon razvoda. S druge strane neki autori smatraju da terapijski i intervencijski pristup smanjuje mogućnost da sudionici medijacije sami donose odluku o svojem životu, čime dogovor postignut u medijacijskom procesu nema toliku težinu (Roberts, 1988., prema Kruk, 1997.).

Stručnjaci također ističu važnost supervizije te naglašavaju da ona nije u dovoljnoj mjeri osigurana za obiteljske medijatore (*„Vrlo je važna metoda supervizija, to je jedan dobar korak prema naprijed. Odgovornost je i svakog medijatora što će raditi i kako će se razvijati. Ali supervizija je nužna. Po zakonu smo je dužni imati kao određen broj sati edukacija, predavanja, ali dugo je sada nismo imali. I smatram da se mi kao medijatori trebamo bolje povezati, međusobna interakcija. Mi medijatori često pričamo. Važan je rad i na određenim novim saznanjima.“ (1.), „Izuzetno su važne redovite supervizije, s jedne strane nas „natjeraju“ da „provrtimo“ korisnike, a mene su konkretno natjerale da više promoviram medijaciju, da malo više pričam o tome, a kada bi se vraćala sa supervizije više bi pričala sa*

kolegicama.“ (2.), „Važna je i stalna podrška medijatorima kroz methodske supervizije. Od 2016. do danas sam bila na dvije supervizije, prva je bila edukativna odmah nakon završetka studija i rada u praksi, a nakon toga smo imali tu methodsku superviziju i to je jako korisno. Tu čujemo različite prakse medijatora, različiti načini provođenja medijacije, vraćanje na srž medijacije, dopunjavanje s nečim novim, potvrdu jesmo li dobri u svojoj ulozi medijatora, potvrda da ishod dobre medijacije nije plan već prezentacija toga, davanje važnosti sudionicima, upoznavanje s tom uslugom i prepuštanje odgovornosti. U pravilniku stoji koliko bi te supervizije trebalo biti, ali naravno netko bi to trebao i organizirati. Po meni bi to bilo dobro imati dva, tri puta godišnje po nekoliko supervizija. Sad je to moguće i putem video poziva odrađivati.“ (3.), „Htjela bih imati priliku to s kolegama medijatorima malo više proraditi. Premalo je podrške i supervizije. Postojao je kontinuitet supervizije neko vrijeme, sad se s tim zastalo.“ (7.).

Sladović Franz (2020.) također ističe kako supervizija obiteljskih medijatora pridonosi njihovom stručnom razvoju te povećava kvalitetu njihovog rada.

Stručnjaci također prepoznaju nužnost dodatnog stručnog usavršavanja obiteljskih medijatora („Mi se trebamo stručno usavršavati. A sami sebi ne pružamo dovoljno prilike za stručno usavršavanje.“ (5.), „Meni bi osobno bilo jako važno dok još budem radila da se u još tom nekom dijelu dodatno educiram.“ (7.), „Mi imamo Hrvatsku udrugu medijatora, nemamo novaca za organizirati neku edukaciju, ali zašto se ne bi moglo ponuditi ljudima da platimo kotizaciju. Ja bih ju platila iz vlastitog džepa da se još malo osnažim.“ (7.), „Čini mi se da bi medijatorima trebalo pomoći na način da ih se osnaži upravo za korištenje nekih specifičnih tehnika. Recimo baš usmjerenih komunikacijskih treninga. To olakšavanje komunikacije traži od vas da vi jako dobro se nosite s tim i da balansirate i ta područja vidim kao nekakve alate da se da kroz nekakav trening koji bi pohađali i da se nadograđuju kompetencije. Čini mi se da baš za medijatore mi nemamo usmjerenu edukaciju.“ (8.), „... o privatnim školarinama u švicarskim internatima, uzdržavanjima kod ljudi koji su predstavnici međunarodnih kompanija u Hrvatskoj čiji se prihodi računaju iznad sto tisuća kuna mjesečno, to je nemjerljivo sa bilo kojom prosječnom slikom svakodnevnice Hrvatske. Tu bi dobro došla možda podrška da se potraži dodatna konzultacija.“ (10.).

Stručnjaci uključeni u ovo istraživanje smatraju da je potrebno raditi na promociji dobrobiti od obiteljske medijacije kao usluge („Mislim da tu fakultet socijalnog rada, udruga obiteljskih medijatora može puno napraviti, da pruža podršku i da ima jedan značajniji stručni utjecaj.“ (1.), „Kako se može poboljšati i povećati širenje usluga obiteljske medijacije sigurno je veće

promoviranje medijacije kao oblika preventivnog djelovanja u rješavanju sukoba.“ (1.), „Mislim da je to odgovornost i udruge i samih medijatora, Ministarstva... ali medijatori tu moraju biti sami aktivniji i malo se gurati u javnost. Ne možemo svu odgovornost navaliti na Ministarstvo, ono može ponuditi medijaciju unutar svog sustava.“ (2.), „Mislim da kolege u Centru nemaju dovoljno znanja o tome što je medijacija, iako sam ja održala dva predavanja o tome čemu medijacija služi, imamo letke, imamo plakate, ali o tome treba puno više pričati.“ (2.), „Važno je i promicanje usluge obiteljske medijacije u sustavu, to bi trebala raditi neka krovna udruga obiteljskih medijatora, a i stručne sastanke s kolegama u sustavu, sudu, sami sudci ne razumiju uslugu obiteljske medijacije. Mnogi od njih misle da tu treba razriješiti neke partnerske odnose, a ne urediti roditeljstvo, čak upućuju na odvjetnike kako bi sklapali te planove.“ (3.), „Mi u našem Obiteljskom centru medijaciju promičemo na individualnoj razini, s nekim stručnjacima koji rade, s voditeljima odjela, na stručnim sastancima, na stručnom vijeću, to radimo sa našim matičnim centrom i to je nešto što se može. Mogu se odraditi promidžbeni materijali, gdje bi korisnici koji dolaze zbog drugih stvari... to bi moglo biti tu u predvorju, mogli bi se informirati i upoznati sa samim postupkom... (3.), „Promovirati i popularizirati medijaciju bi svakako trebalo. Ne zbog nas. Mi imamo posla više nego dovoljno. To bi omogućilo dijelu ljudi koji u određenim svojim dosta složenim obiteljskim situacijama ili općenito životnim situacijama bi mogao na taj način dobiti i neku dodatnu opciju gdje mogu na jedan korektan način riješiti te svoje odnose.“ (10.)).

Isto tako stručnjaci smatraju važnim i bolje prezentiranje mogućnosti rješavanja različitih obiteljskih sporova kroz uslugu obiteljske medijacije („Radio sam nekoliko medijacija između roditelja i adolescenata. To je jedna vrlo moćna stvar. Kolege ih upute iz odjela za djecu sa poteškoćama u ponašanju, prepoznaju ih i pitaju da li bi mogli. Važno je da mi kao medijatori znamo prezentirati kolegama koje su mogućnosti medijacije.“ (1.), „Protiv sam toga se obiteljska medijacija promatra samo u kontekstu razvoda braka i izvanbračnih zajednica, mislim da je njezin potencijal u radu sa svim licima konflikata, preventivno da je daleko snažnija kao socijalna usluga, da je to ono gdje centri nisu dovoljno educirani, nemaju dovoljno informacija, a zapravo je puno lakše i u bračnim odnosima koristiti medijaciju“ (1.), „Ja medijaciju vidim prekorisnom i meni svi bračni partneri koji dođu „ispuhani“ koji su odradili tu emocionalnu komponentu razvoda uvijek su iznenađeni kada im kažem da mogu riješiti i bračnu stečevinu. Imala sam par slučajeva rješavanja bračne stečevine jer se to pitanje uvijek pojavi. Vidim da im je drago čuti da se bračna stečevina može riješiti na medijaciji. Imala sam i u PUP-u, između dvije sestre i brata oko toga tko će plaćati smještaj za roditelja. Ja sam

dosadna po Centru, pa kada netko spomene da se netko s nekim ne može oko nečega dogovoriti ja im predložim medijaciji, a oni se iznenade da se to može u sklopu medijacije riješiti.“ (2.), „Mislim da bi trebalo proširiti i da bude dostupnija medijacija ljudima. Za obiteljsku medijaciju znaju oni koji su u razvodu braka. Ali ovako iz populacije gdje postoji bilo kakvo pitanje npr. skrb o starijim roditeljima-oni znaju da se trebaju dogovoriti ali nemaju ideju da im netko tu može pomoći.“ (9).

Jedan stručnjak, sudionik ovog istraživanja smatra kako je budućnost obiteljske medijacije nesigurna („Meni se čini da je obiteljska medijacija jedna privremena mjera, ne znam koliko će se obiteljska uspjeti održati i hoćemo li ju mi uspjeti oplemeniti i unaprijediti da to postane struka koja je samostalna, regulirana ali ne samo Obiteljskim zakonom nego kao struka koja ima svoje napredovanje, ja se bojim da je struka privremena kao što su bili voditelji psihosocijalnog tretmana obiteljskih nasilnika.“ (5.)).

O potrebi unaprjeđenja kvalitete usluge obiteljske medijacije govorilo se na prvom domaćem stručnom skupu koji je nosio naziv „Razvoj obiteljske medijacije u sustavu socijalne skrbi u Hrvatskoj“, a koji je bio predkonferencija IX. konferencije socijalnih radnika Hrvatske 2018. godine u Puli (Branica, 2020.). Na navedenom skupu prof. dr. sc. Branka Sladović Franz sa Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, također je istaknula kako postoji potreba da se usluga medijacije proširi i na druga područja obiteljskih sporova jer se sada koristi najviše u području razvoda braka. Također se prepoznaje potreba za dodatnom edukacijom obiteljskih medijatora i supervizijom te promocijom usluga obiteljske medijacije (Branica, 2020.).

5. ZAKLJUČAK

Promjene u društvu i funkcioniranju suvremenih obitelji dovele su do sve veće nestabilnosti suvremenih brakova te do sve učestalijih problema razdvojenog, konfliktnog roditeljstva. Paralelno s tim javlja se i sve izraženija potreba za pružanjem kvalitetne profesionalne podrške roditeljima i djeci koja se suočavanju s teškoćama emocionalne prilagodbe na razvod braka.

U ovom radu prikazani su rezultati kvalitativnog istraživanja koji govore o iskustvima i percepciji obiteljskih medijatora o važnosti prepoznavanja emocionalnih potreba roditelja tijekom i nakon razvoda te o djelotvornim načinima osnaživanja roditelja za učinkovitije razrješavanje sukoba i kvalitetnije suroditeljstvo nakon razvoda.

Dobiveni nalazi u ovom istraživanju u skladu su s ranijim istraživanjima koja su potvrdila da razvod braka kod partnera često izaziva preplavljenost neugodnim emocijama te dovodi do značajnih emocionalnih problema (Leary i sur., 2001., prema Frisby i sur., 2012., Willèn 2015., Levite i Coen, 2011., prema Majnarić, 2022.)

Stručnjaci uključeni u ovo istraživanje, na osnovu svojeg dugogodišnjeg iskustva u radu s parovima koji se razvode, prepoznali su važnost prepoznavanja i uvažavanja emocionalnih potreba roditelja u razvodu te pružanja kvalitetne stručne podrške u prevladavanju emocionalnih teškoća kroz uključivanje korisnika u uslugu savjetovanja prije obiteljske medijacije te kroz primjenu specifičnih tehnika rada tijekom obiteljske medijacije.

Sudionici ovog istraživanja istakli su brojne negativne posljedice koje se javljaju uslijed zanemarivanja emocionalnih stanja i potreba roditelja u razvodu, kako na razini procesa obiteljske medijacije (zastoji u procesu, narušavanje odnosa između medijatora i sudionika medijacijskog procesa, smanjivanje kognitivnih sposobnosti za sudjelovanje u procesu obiteljske medijacije, remećenje procesa i prekid obiteljske medijacije, ubrzavanje procesa, postizanje neodrživog sporazuma...), tako i na osobnoj razini i u kvaliteti suroditeljstva (nemogućnost razdvajanja partnerske od roditeljske uloge, nemogućnost prepoznavanja i uvažavanja potreba djeteta zbog vlastitih emocionalnih blokada, vraćanje emocionalnih problema kao „bumeranga“ itd.).

S druge strane, prema iskustvu stručnjaka obuhvaćenih ovim istraživanjem, prepoznavanje, uvažavanje i prorađivanje emocija u procesu obiteljske medijacije dovodi do brojnih pozitivnih učinaka u smislu olakšane komunikacije, smirivanja emocija, osnaživanja korisnika te veće spremnosti na suradnju i dogovor.

Manji dio stručnjaka prepoznaje i moguće negativne strane iskazivanja i prorade emocija u postupku obiteljske medijacije, u smislu pojave emocionalne preplavljenosti korisnika, što otežava racionalni pristup i onemogućuje zadržavanje fokusa na djetetu u postupku obiteljske medijacije.

Rezultati ovog istraživanja govore u prilog nedovoljne dostupnosti i kvalitete postojećih usluga za roditelje koji iskazuju emocionalne teškoće vezane uz prilagodbu na razvod i nerazriješeni partnerski odnos. Stručnjaci ističu geografsku neujednačenost u dostupnosti usluga savjetovanja, psihoterapije i obiteljske medijacije, postojeća ograničenja stručnih kapaciteta u smislu nedovoljnog broja stručnjaka te potrebe za njihovom dodatnom edukacijom.

Također ističu i nedovoljnu informiranost javnosti o postojećim uslugama koje nude obiteljski centri i različite udruge koje djeluju u zajednici te ukazuju na problem neujednačene prakse stručnjaka oko upućivanja korisnika na korištenje istih.

Stručnjaci u ovom istraživanju prepoznaju potrebu za unaprjeđenjem postupka obveznog savjetovanja i to u smislu promjene samog naziva, s obzirom da sadašnji ciljevi obveznog savjetovanja nisu usmjereni na savjetovanje već informiranje. Zalažu se i za proširivanje ciljeva obveznog savjetovanja na proradu partnerske dinamike te otvaranje prostora za proradu emocija vezanih uz partnerski odnos što smatraju da je u dosadašnjem postupku apsolutno zanemareno. Ističu i potrebu za dodatnim edukacijama stručnjaka koji provode obvezno savjetovanje te potrebu za jasnijim objašnjavanjem postupka obveznog savjetovanja roditeljima u razvodu. Isto tako ističu važnost strukturiranja procesa procjene i usmjeravanje partnera na uslugu savjetovanja prije uključivanja u postupak obiteljske medijacije, prepoznajući različitu praksu u tom području te potrebu jačanja obiteljskih centara i dodatno educiranje stručnjaka za rad u ovom području. Naglašavaju i potrebu za ujednačavanjem prakse oko upućivanja izvanbračnih partnera na obiteljsku medijaciju, u smislu zakonskog izjednačavanja njihove obaveze sudjelovanja u postupku obiteljske medijacije.

Zaključno, stručnjaci koji su sudjelovali u ovom istraživanju ističu važnost promocije obiteljske medijacije kao usluge, bolje prezentiranje razina usluga i kompetencija obiteljskih medijatora.

Prostor za unaprjeđenje kvalitete usluge obiteljske medijacije vide i kroz uvođenje novih modela obiteljske medijacije u praksi. Smatraju da je u skladu s promjenama u društvu i funkcioniranju obitelji potrebno razvijati i uvoditi nove inovativne pristupe kako bi se pokušalo efikasnije odgovoriti na sve potrebe suvremenih obitelji.

Modeli medijacije koji se danas uobičajeno koriste u praksi zanemaruju činjenicu da neki bračni parovi koji su pristupili postupku medijacije, zbog nerazriješenih emocija i nesređenih odnosa, nisu spremni konstruktivno pregovarati. Stoga je u kontekstu obiteljske medijacije nužno u praksi razvijati i implementirati dodatne modele i tehnike rada u okviru kojih će se više pažnje posvetiti emocionalnim teškoćama bračnih partnera tijekom razvoda braka, kako bi im se pomoglo da učinkovitije prođu kroz emocionalne faze prekida odnosa te kako bi se prevenirali njihovi daljnji konflikti. U tom smislu stručnjaci izuzetno važnim vide dodatno stručno usavršavanje i superviziju. Pećnik i Klarić (2020.) također ističu da sve češća pojava visokokonfliktnih razvoda ukazuje na potrebu uvođenja novih oblika medijacije u praksi jer u takvim slučajevima potrebe partnera koji su preplavljeni neugodnim emocijama nadilaze mogućnosti facilitativnog oblika obiteljske medijacije. Sve navedeno zahtjeva dodatnu edukaciju i specijaliziranje obiteljskih medijatora za provođenje novih modela i tehnika rada u okviru obiteljske medijacije.

Literatura:

1. Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children, *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269-1287.
2. Amato, P. R., Kane, B. J. & James, S. (2011). Reconsidering the „Good Divorce“, *Family Relations*, 60 (5), 511-524.
3. Amato, P. R. (2014). The Consequences of Divorce for Adults and Children: an Update, *Društvena istraživanja*, 23 (1), 5-24.
4. American Psychological Association (2022). *Resilience*. Preuzeto 22. 09. 2022. s <https://www.apa.org/topics/resilience>
5. Baum, N. (2004). On Helping Divorced Men to Mourn Their Losses, *American Journal of Psychotherapy*, 58 (2), 174-185.
6. Belošević, M. & Ferić, M. (2020). Čimbenici individualne otpornosti i zadovoljstvo obiteljskim životom: percepcija srednjoškolaca Grada Zagreba, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 56 (1), 73-84.
7. Berc G. (2012). Obiteljska otpornost - teorijsko utemeljenje i primjena koncepta u socijalnom radu, *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (1), 145-167.
8. Berc, G., Blažeka Kokorić, S. & Opačić, A. (2020). Dostupnost socijalnih prava i usluga za obitelji u općinama u ruralnim područjima Hrvatske, *Revija za socijalnu politiku*, 27 (2), 113-134.
9. Berdica, J. & Tucak, I., (2011). Uzorak naše kulture: rastava braka, U: Rešetar, B. & Župan, M. (ur.) *Imovinskopravni aspekti razvoda braka*, Pravni fakultet u Osijeku, 13.–45.
10. Boneta Ž. & Mrakovčić M. (2020). Studentski stavovi o braku, kohabitaciji i tranziciji u brak, *Revija za socijalnu politiku*, 28 (2), 205-225.
11. Branica, V. (2019). *Praktikum obiteljske medijacije 1*. Neobjavljeni materijali s predavanja. Specijalistički studij obiteljske medijacije. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
12. Branica, V. (2020). Razvoj obiteljske medijacije u sustavu socijalne skrbi u Hrvatskoj, *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (2), 369-373.
13. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology, *Qualitative research in psychology*, 3, 77-101.

14. Breber, M. & Sladović Franz, B. (2014). Uvođenje obiteljske medijacije u sustav socijalne skrbi - perspektiva stručnjaka, *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 123-152.
15. Brown, E. M. (1997). Comprehensive Divorce Mediation., U: Kruk, E. (ur.) *Mediation and conflicts resolution in Social Work and the Human Services*. Chicago: Nelson-Hall Publishers, str. 37-53.
16. Coen, O. (2009). Listening to clients: facilitating factors, difficulties, impediments, and turning points in divorce mediation, *Family Therapy - The Journal of the California Graduate School of Family Psychology*, 36 (2), 63-82.
17. Čudina-Obradović M. & Obradović J. (2006.) *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
18. Čulo Margaletić, A. (2021). Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija kao oblici obiteljskopravne pomoći obitelji u krizi, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, XII, 67-82.
19. Čulo Margaletić, A. (2017). Prava djeteta u obiteljskoj medijaciji, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, VIII, 151-170.
20. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2021). *Prirodno kretanje stanovništva u 2020.* - *Statistička izvješća*. Preuzeto 23.06.2022. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/SI-1684.pdf
21. Erickson, B. M. (1997). Therapeutic Mediation: A Saner Way of Disputing, *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers*, 14, 233-266.
22. Ferić, M., Maurović, I. & Žižak, A. (2016). Izazovi istraživanja otpornosti obitelji, *Kriminologija & socijalna integracija*, 24 (1), 3-25.
23. Frisby, B. N, Booth-Butterfield, M., Dillow, M. R., Martin, M. M. & Weber, K. D. (2012). Face and resilience in divorce: The impact on emotions, stress, and post-divorce relationships, *Journal of Social and Personal Relationship*, 29 (6), 715-735.
24. Haber, J. (1990). A family systems model for divorce and the loss of self, *Archives of Psychiatric Nursing*, 4 (4), 228-234.
25. Haralambos, M. & Holborn M. (2002). *Sociologija - Teme i perspektive*, Zagreb: Golden marketing.
26. Howitt, D. (2010). *Introduction of Research Methods in Psychology*, Prentice Hall.

27. Hrabar, D. (2018). Brak i obitelj pred izazovima suvremenih mijena, *Godišnjak Katehetskog ureda Splitsko-makarske nadbiskupije*, 25; 27-38
28. Hrabar, D. (2019). *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, Zagreb: Narodne novine.
29. Kajornboon, A. B. (2005). Using interviews as research instruments, *The e-Journal for Researching Teachers*, 2 (1), 1-9.
30. Kressel, K. (2000). Mediation, U: Deutsch, M. i Coleman, P. T. (ur.) *The Handbook of Conflict Resolution: Theory and practice*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, str. 522-545.
31. Kruk, E. (1997). Parenting disputes in divorce: facilitating the development of parenting plans through parent plans through parents' education and therapeutic family mediation, U: Kruk, E. (ur.) *Mediation and conflicts resolution in Social Work and the Human Services*. Chicago: Nelson-Hall Publishers, str. 55-79.
32. Lucas, R. E. (2005). Time Does Not Heal All Wounds, A Longitudinal Study of Reaction and Adaptation to Divorce, *Psychological Science*, 16 (12), 945-950.
33. Majnarić, I. (2022). Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom, *Ljetopis socijalnog rada*, 29 (1), 99-123.
34. Majstorović, I. (2016). Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija de lege lata i de lege ferenda. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, VIII, 129-150.
35. Mihaljević, M. (2020). *Oснаživanje obitelji za razvoj pozitivne komunikacije i obiteljskog zajedništva*, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
36. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
37. Moore, E. (2017). Divorce, Emotions and Legal Regulations: Sherd Parenting in a Climate of Fear, U: M. Kreyenfeld & H. Trappe (ur.) *Parental Life Courses after Separation and Divorce in Europe*, Springer Open, str. 133.-147.
38. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19). Preuzeto 23.06.2022. s <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>
39. Opačić, A. & Knezić, D. (2022). *Univerzalno dostupno temeljne socijalne usluge u Republici Hrvatskoj: model izvedivosti*, Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumu, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

40. Perrig-Chiello, P., Hutchison, S. & Morselli, D. (2015). Patterns of psychological adaptation to divorce after a long-term marriage, *Journal of Social and Personal Relationships*, 32 (3), 386–405.
41. Pećnik, N. & Klarić, B. (2020). Suroditeljstvo, određenje, obilježja i implikacije za obiteljsku medijaciju, *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (2), 317-340.
42. Poretti, P. (2015). Od mirenja do medijacije u obiteljskim sporovima - usklađivanje hrvatskog obiteljskog zakonodavstva o mirnom rješavanju obiteljskih sporova s pravom EU-a, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 36 (1), 341-380.
43. Pravilnik o obveznom savjetovanju (NN 123/2015).
44. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije (NN 29/2021).
45. Rešetar, B. (2017). Novi razvod braka u Republici Hrvatskoj pod utjecajem psihologije, sociologije i međunarodnog prava, U: Rešetar, B., Aras Kramar, S., Lucić, N., Medić, I., Šago, D., Tucak, I. i Mioč, P. (ur.) *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Osijek: Pravni fakultet u Osijeku, str. 33-60.
46. Sladović Franz, B. (2005). Obilježja obiteljske medijacije, *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, 12 (2), 301-319.
47. Sladović Franz, B. (2019). *Medijacija razvoda*, Neobjavljeni materijali s predavanja. Specijalistički studij obiteljske medijacije. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
48. Sladović Franz, B. (2020). Specifičnosti supervizije obiteljskih medijatora u sustavu socijalne skrbi, *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, 27 (2), 255-286.
49. Smyth, B. M. & Moloney, L. (2003). Therapeutic Divorce Mediation: Strengths, Limitations, and Future Directions, *Journal of Family Studies*, 9 (2), 161-186.
50. Southwick, S. M., Bonanno, G. A., Masten, A. S, Panter Brick, C. & Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives, *European Journal of Psychotraumatology*, 5 (1), 1-14.
51. Štifter, A., Mihalj, M., Rajhvan Bulat, L. & Vuković, S. (2016). Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi, *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (2), 275-297.

52. Šučur, Z., Babić, Z., Urban, I. & Baran, J. (2016). *Struktura naknada, izdaci i korisnici programa socijalne zaštite u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih. Preuzeto 06.05.2023. s https://bib.irb.hr/datoteka/807966.Izvjetaj_-_Publikacija_1.pdf
53. Tarabarić, E. (2022). *Obiteljska medijacija*. Završni rad, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
54. Urbanc, K. (2020). Teorijski okviri za primjenu osnaživanja u medijaciji roditeljskih sukoba, *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (2), 213-230.
55. Ustav Republike Hrvatske (NN, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14).
56. Walsh, F. (1996). The Concept of Family Resilience: Crisis and Challenge, *Family Process*, 35 (3), 261-281.
57. Willèn, H. (2015). Challenges for Divorced Parents: Regulating Negative Emotions in Post - Divorce Relationship, *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36, 356-370.
58. Vrcelj, S. (2020). *Pedagoško savjetovanje*, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
59. Zakon o djelatnosti psihoterapije (NN 18/22), Preuzeto 16.02.2023. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_02_18_182.html
60. Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22), Preuzeto 23.06.2022. s <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi>
61. Zrinščak, S., Kregar, J., Sekulić, D., Ravlić, S., Grubišić, K., Čepo, D., Petričušić, A & Čehulić, M. (2020). *Opća sociologija s uvodom u sociologiju prava*, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

8. PRILOZI

Prilog 1. Predložak s pitanjima za vođenje polustrukturiranog intervjua

1. Molim Vas da se kratko predstavite:
 - Koliko imate godina?
 - Što ste po struci?
 - Koliko ukupno imate radnog staža u struci?
 - Na kojem radnom mjestu trenutno radite?
 - Koji program izobrazbe ste završili vezano za bavljenje obiteljskom medijacijom?
 - Jeste li završili neku od dodatnih edukacija iz područja psihoterapije?
 - Od kada radite kao obiteljski medijator? (Koliko imate iskustva u provođenju obiteljske medijacije?)
 - Pored provođenja obiteljske medijacije, na koji način se još susrećete u svom profesionalnom radu s osobama ili parovima koje se razvode ili imaju iza sebe iskustvo razvoda (npr. kroz pružanje usluge psihosocijalnog savjetovanja, stručni nadzor nad ostvarivanjem osobnih odnosa s djetetom ili slično...)

2. Na temelju svog profesionalnog iskustva u radu s parovima koji se razvode, kako bi Vi opisali emocionalne potrebe i teškoće s kojima se najčešće suočavaju osobe tijekom i nakon razvoda?

3. Prema Vašim saznanjima i uvidima u praksu, na koji način osobe u postupku obveznog savjetovanja obično iskazuju svoje emocionalne potrebe i teškoće? Kakva očekivanja pri tome obično imaju od stručnjaka iz CZSS?

4. Prema Vašem iskustvu, kako obično reagiraju tijekom vođenja postupka obiteljske medijacije? Koje emocionalne potrebe i teškoće najčešće iskazuju? U kojoj fazi one najviše dolaze do izražaja? Kakva očekivanja obično imaju od obiteljskih medijatora?

5. Prema Vašem iskustvu ima li razlike u načinu iskazivanja emocionalnih potreba i očekivanja u procesu psihosocijalnog savjetovanja?

6. Kako Vi kao medijator pristupate emocionalnim potrebama osoba u razvodu?
 - U kojoj mjeri tijekom vođenja postupka obiteljske medijacije posvećujete pažnju emocijama sudionika?
 - Koje tehnike i vještine koristite u tom kontekstu?

7. Je li prema Vašem iskustvu važno u postupku obiteljske medijacije posvetiti pažnju emocijama sudionika? Do čega u praksi obično dolazi ukoliko se tijekom postupka obiteljske medijacije zanemaruju emocionalne potrebe i teškoće?
 - Kako to utječe na odnos između korisnika i medijatora?
 - Kako to utječe na ishod medijacije?

8. Prema Vašim saznanjima imaju li osobe koje se razvode u Hrvatskoj u dovoljnoj mjeri dostupnu kvalitetnu stručnu podršku u prevladavanju emocionalnih teškoća i kriza uzrokovanih razvodom?

9. Prema Vašim uvidima u postojeću praksu, na koji način stručnjaci iz CZSS tijekom postupka obveznog savjetovanja obično reagiraju na iskazane emocionalne potrebe i teškoće roditelja u razvodu?

- Upućuju li partnere na dodatnu stručnu podršku u razrješavanju međusobnih konflikata i emocionalnih teškoća vezanih uz razvod?
 - Kome ih obično upućuju? Koliko često ste se do sada susretali u praksi s primjerima da se tijekom postupka obveznog savjetovanja, a prije uključivanja u obiteljsku medijaciju, bračne partnere upućivalo u neki oblik savjetovanja (individualnog/partnerskog)? O kakvim slučajevima se obično radilo?
10. Prema Vašem mišljenju, za koje osobe / parove bi bilo posebno važno i svrhovito upućivanje u savjetovanje prije medijacije? Tko bi trebao provoditi takvo savjetovanje (ustanova, udruge /stručnjaci)?
 11. Kako procjenjujete trenutnu dostupnost i kvalitetu usluga savjetovanja za parove koji se razvode? Što bi trebalo unaprijediti u postojećoj praksi da ova usluga postane univerzalno dostupna?
 12. Gdje prepoznajete potrebu za unapređenjem prakse u području obiteljske medijacije?
 - Koliko je prema Vašim saznanjima usluga obiteljske medijacije danas u Hrvatskoj univerzalno dostupna? Za koje korisnike?
 - Koliko je uz bračne parove koriste izvanbračni parovi koji nisu postigli sporazum o roditeljskoj skrbi?
 - Koliko je koriste roditelji koji se nakon razvoda susreću se s problemima i neslaganjima u suroditeljstvu (bez obzira što su ranije postigli sporazum o zajedničkoj roditeljskoj skrbi)?
 - Prema Vašem iskustvu za koje korisnike bi bilo posebno važno razvijati nove modele obiteljske medijacije (npr. model terapijske medijacije)? Koje inovativne pristupe smatrate korisnim integrirati u postojeće modele medijacije? Što mislite o korištenju terapijskih tehnika u okviru postupka medijacije?
 13. Imate li neki drugi prijedlog za unapređenje prakse u ovom području ili želite bilo što drugo napomenuti za kraj razgovora...?

Prilog 2. Uputa za sudionike istraživanja

Poštovane kolegice, poštovani kolege obiteljski medijatori!

Obraćam Vam se s molbom da se uključite u istraživanje koje ima za cilj produbiti uvid u iskustva i percepciju obiteljskih medijatora o važnosti prepoznavanja emocionalnih potreba roditelja tijekom i nakon razvoda te o djelotvornim načinima osnaživanja roditelja za učinkovitije razrješavanje sukoba i kvalitetnije suroditeljstvo nakon razvoda.

Istraživanje provodim u okviru izrade završnog rada na poslijediplomskom specijalističkom studiju iz obiteljske medijacije. Svrha istraživanja je produbiti spoznaje o postojećoj praksi i definirati smjernice za daljnji razvoj obiteljske medijacije i drugih usluga usmjerenih na razrješavanje emocionalnih teškoća i roditeljskih sukoba te osnaživanje roditelja za kvalitetno suroditeljstvo nakon razvoda zbog čega je vaše sudjelovanje u ovom istraživanju vrlo važno i vrijedno.

Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno. Ukoliko se odlučite sudjelovati u istraživanju, u bilo kojem trenutku provođenja istraživanja imate mogućnost odustati od daljnjeg sudjelovanja ili odbiti odgovoriti na neko od postavljenih pitanja u intervjuu. Istraživanje se planira provesti putem ZOOM aplikacije, a razgovori će biti snimani i transkribirani isključivo radi potrebe analize i obrade podataka. Tijekom provođenja intervjuu i u prikazu rezultata istraživanja strogo će se voditi računa o povjerljivosti i zaštiti anonimnosti sudionika istraživanja te Vas molim da u odgovorima na pitanja iznesete otvoreno i iskreno svoja razmišljanja i doživljaje vezane uz temu istraživanja. Prikupljenim podacima će imati pristup isključivo autorica istraživanja i mentorica, a nakon toga će svi prikupljeni podaci biti uništeni. Nakon provedenog istraživanja, svi sudionici istraživanja imat će mogućnost dobiti uvid u rezultate istraživanja.

Ukoliko imate bilo kakvih dodatnih pitanja vezanih uz istraživanje, možete se obratiti na moj email ljiljana.malcic@gmail.com te na email moje mentorice prof. dr. sc. Slavice Blažeka Kokorić.sblazeka@pravo.hr

Unaprijed Vam zahvaljujem na odgovoru i spremnosti na suradnju i uključivanje u istraživanje!

Srdačan pozdrav,

Ljiljana Malčić

Prilog 3. Molba za odobrenje istraživanja

Obiteljski centar _____

Ravnatelj/ica _____

Poštovani,

Obraćam Vam se s molbom da odobrite provođenje istraživanja s obiteljskim medijatorima iz Vašeg obiteljskog centra koji imaju višegodišnje iskustvo rada s bračnim partnerima koji se razvode te iskazuju emocionalne teškoće u razrješavanju međusobnih sukoba i postizanju dogovora oko zajedničke roditeljske skrbi nakon razvoda.

Istraživanje provodim za potrebe izrade svog završnog rada na poslijediplomskom specijalističkom studiju iz obiteljske medijacije, pod mentorstvom prof.dr.sc. Slavice Blažeka Kokorić, na temu „Emocionalne potrebe i osnaživanje roditelja u kontekstu medijacije razvoda“. Cilj istraživanja je produbiti uvid u iskustva i percepciju obiteljskih medijatora o važnosti prepoznavanja emocionalnih potreba roditelja tijekom i nakon razvoda te o djelotvornim načinima osnaživanja roditelja za učinkovitije razrješavanje sukoba i kvalitetnije suroditeljstvo nakon razvoda.

Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno. Obiteljski medijatori koji izraze spremnost za sudjelovanje u istraživanju, imaju mogućnost u bilo kojem trenutku odustati od sudjelovanja ili odbiti odgovoriti na neko od postavljenih pitanja u intervjuu.

Istraživanje će se provesti metodom polustrukturiranog intervjua, putem ZOOM aplikacije, u vrijeme koje će biti najprikladnije za pojedinog sudionika istraživanja.

Tijekom provođenja istraživanja i prikaza rezultata vodit će se računa o svim etičkim aspektima istraživanja (dobrovoljnost, informirani pristanak, povjerljivost i zaštita anonimnosti sudionika istraživanja, mogućnost uvida u rezultate istraživanja). Za provođenje istraživanja dobivena je dozvola Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Unaprijed Vam zahvaljujem na suradnji i pomoći oko provedbe istraživanja!

S poštovanjem,

Ljiljana Malčić

Prilog 4. Tablični prikaz obrade podataka

1. EMOCIONALNE POTREBE I TEŠKOĆE RODITELJA U RAZVODU

TEME	PODTEME	IZJAVE SUDIONIKA
Preplavljenost neugodnim emocijama	Teški emocionalni teret/ visoka emocionalna pobuđenost	<p>„Ono što verbaliziraju ima veze sa bijegom iz situacije, preplavljenosti neugodnim emocijama, reagiraju van svog prozora tolerancije, faza bijega i faza borbe... (1.)</p> <p>„Vidam ih u svim tim fazama, ali zapravo se radi o visoko pobuđenim ljudima u smislu teškog emocionalnog tereta s kojim oni dolaze.“ (5.)</p> <p>„Velike su smetnje u smislu emocionalnog tereta“ (5.)</p> <p>„Pa definitivno ono kad čitamo teoriju da je razvod stresan i težak proces mislim da se zaista to može vidjeti kad nam korisnici dolaze ili u savjetovanje ili u obiteljsku medijaciju.“ (8.)</p> <p>„Kod jednog dijela prisutni su snažni osjećaji jer se oni suočavaju s tim da je pokrenut postupak za razvod i suočavaju se s povredama koje su nastale u samoj bračnoj zajednici.“ (8.)</p>
	Osjećaj nepravde, krivnje, ljutnje, tuge, straha, nepovjerenja	<p>„Komuniciraju nerazumijevanje, nepovjerenje jer je došlo do drastičnog pada na razini sigurnosti, pokazuju nesigurnost i traže</p>

		<p><i>savezništvo sa medijatorom..“ (1.)</i></p> <p><i>„Imaju jako puno straha ili očekivanja od daljnje eskalacije, razvijanja neugodnih osjećaja...“ (1.)</i></p> <p><i>„Ako govorimo o partnerima koji se razvode već dugo vremena i dalje imaju preplavljenost tom mržnjom, ljutnjom, ogorčenošću...“ (3.)</i></p> <p><i>„Tu je dominantna emocija s kojom se susrećemo ljutnja u svim svojim intenzitetima i odnos koji je eskaliran.“ (6.)</i></p> <p><i>„Također je zamjetljivo da taj proces razvoda ljudi proživljavaju različite osjećaje, od tuge, krivnje, bijesa, ljubomore, srama, straha. „ (8.)</i></p> <p><i>„Iz neverbalnih njihovih slika možete vidjeti da se tu radi o ljutnji, o tuzi i usamljenosti i teško se nose sa svim tim“ (8.)</i></p> <p><i>„Jedan dio osoba dolazi mi sa izrazitom ljutnjom prema drugom partneru ventilirajući razne povrede iz razvoda.“ (8.)</i></p> <p><i>„Razvod je popraćen različitim emocijama. Parovi koji dođu najčešće osjećaju neku nepravdu koju žele na način popraviti, svatko pojedinačno želi pokazati da su oni ti koji su bili povrijeđeni.“ (9.)</i></p>
Akutni proces žalovanja	Početna faza žalovanja	<p><i>„Oni dođu u akutnom procesu žalovanja, bilo da su danas ljuti, žalosni, jadni razočarani, izbezumljeni, sve</i></p>

	<p>Gubitak bliskog odnosa</p> <p>Različite faze</p>	<p><i>ove osjećaje koji su specifični za žalovanje i koje prepoznajemo inače u početnim fazama žalovanja. “ (5.)</i></p> <p><i>„Naime jedan od gubitaka koji je onako meni nekako temeljni gubitak koji sam ja prepoznala koji mi je težak je to zapravo gubitak bliskog odnosa. Znači saznanje da obitelj više neće biti cjelovita i to zna pokrenuti te snažne emocije i sukobe.(8.)“</i></p> <p><i>Emocije su različite ovisno o tome u kojoj su oni fazi ušli u medijaciju, u fazi prekida ili razvoda. “ (3.)</i></p> <p><i>„Jedan od problema je što osobe koje dolaze meni u medijaciju one se nalaze u različitim fazama razvoda braka. Jedni su u stanju šoka što se to zapravo događa, drugi su u fazi tuge, tugovanja ili ljutnje, a jedan dio njih dolazi u fazi prihvatanja i izlaska iz braka. “ (8.)</i></p> <p><i>„Ono što se najčešće dogodi u medijaciji da su oni došli ali nisu na istom mjestu u razvodu. “ (9.)</i></p> <p><i>„Ovisno o tome u kojoj fazi svog odnosa dolaze takav se i emocionalni setting ili okvir da prepoznati.</i></p>
--	---	--

		<i>Razlikuje se činjenično ulaze li u neki od naših tipova rada ljudi koji su u fazi savjetovanja ili su već u fazi pokrenutog postupka razvoda braka, a time i prateće medijacije.“ (10.)</i>
Kognitivne teškoće	Teškoće s logičnim zaključivanjem	<i>„I zapravo oni su kognitivno zbog toga u velikim problemima, imaju teškoća sa logičkim zaključivanjem, rezoniranjem, upijanjem informacija. Tako da sam ja svjestan da sve trebam pet puta ponoviti , polako nuditi informacije, provjeravati kako su me čuli.“ (5.)</i>
	Nemogućnost primanja informacija	<i>„Pokazuju opoziciona ponašanja te u komunikacijskom smislu ne mogu funkcionirati. Ne čuju poruke i ne razumiju potrebe jedno od drugih...“ (1.)</i> <i>„Ono što ja vidim od osoba koje dođu da dobiju informacije koje nisu u stanju primiti.“ (1.)</i> <i>„Većinom dolaze sa šumom u glavi, sve zuji, ne čuju ništa...“ (5.)</i>
	Nemogućnost komuniciranja potreba	<i>„Usljed preplavljenosti emocijama pokazuju nemogućnost komuniciranja svojih potreba.“(1.)</i> <i>Pokazuju opoziciona ponašanja te u komunikacijskom smislu ne mogu funkcionirati. Ne čuju poruke i ne razumiju potrebe jedno od drugih...“ (1.)</i>

	<p>Nemogućnost fokusiranja na predmet spora</p>	<p>„Nemaju ljudi dovoljno kognitivnog kapaciteta držati se fokusirani na sam predmet spora i samim time na traženje rješenja.“ (2.)</p> <p>„Visokokonfliktni imaju emocije mržnje, ljutnje... to je nešto što njima ne omogućava da dođu do razumnog razmišljanja. S njima se ne može raditi.“ (3.)</p>
<p>Pozicija ostavljenog i odlazećeg partnera</p>	<p>Potreba ostavljenog partnera za duljim vremenom i proradom situacije</p>	<p>„Dolaze u različitim fazama, pokretač i primatelja procesa. Primatelj želi ostati što duže, njemu treba vremena...“ (1.)</p> <p>„Najčešća je ona priča ostavljenog i odlazećeg partnera. Najveća emocionalna teškoća je zapravo prorada toga da je jedan partner napušten.“ (2.)</p> <p>„Osjeća se povrijeđenost, žalost, tuga, depresija kod osobe koja nije bila za prekid zajednice.“ (3.)</p> <p>„Ali često se dogodi da drugi partner nije spreman na to i ima neka druga očekivanja. Za razliku od odlazećeg partnera, ovaj drugi ima često potrebu zastati. Često se radi o dugim vezama, dugim brakovima, i teško je ljudima iz toga izaći bez osvrta.“ (7.)</p> <p>„I da se ovaj drugi još uvijek s tim suočava ili tek treba suočiti....“ (10.)</p>

	<p>Nada za povratkom izgubljenog zajedništva</p>	<p><i>„Oni koji su primatelji žele da se drugu stranu uvjeri da se ne trebaju razvesti..“ (1.)</i></p> <p><i>„Ostavljene partner je još uvijek u zapetljanim emocionalnim krugovima u kojima želi zadržati postojećeg partnera pa makar i preko djece što je najčešća tema obiteljske medijacije.“ (2.)</i></p> <p><i>„Jedan dio njih želi i očekuje od stručnjaka da se nekako sačuva taj brak. Zato što oni imaju potrebu za očuvanjem povezanosti s obitelji, s djecom.“ (8.)</i></p> <p><i>„Jedan dio osoba, to mi je baš onako specifično, dolaze da se uopće nije pojavio na obveznom savjetovanju, ali dođu na medijaciju. Najčešće su to osobe koje ne prihvaćaju razvod i one se vjerojatno ponegdje ne pojave zato jer se nadaju da će tako zapravo zaustaviti taj proces razvoda i da će obitelj tako ostati cjelovita. I to su osobe izrazito emocionalno preplavljene jer se tek tad suočavaju sa činjenicom razvoda, negiraju sam razvod, nadaju se pomirbi, i zapravo nisu suradne, izostaje ona suradnja potrebna za medijaciju jer se još uvijek suočavaju s tom činjenicom i nadaju se da će razvod biti obustavljen.“ (8.)</i></p>
--	--	---

	<p>Želja odlazećeg partnera da se proces što prije završi</p> <p>Emocionalna hladnoća i nedostupnost</p> <p>Potreba za emotivnim završetkom odnosa</p> <p>Potreba za definiranjem krivca</p>	<p><i>Pokretač želi što prije izaći iz procesa i ubrzati sve... (1.)</i></p> <p><i>„Pokretači žele da se drugu stranu uvjeri da se trebaju rastati.“ (1.)</i></p> <p><i>„Drugi je hladan i nedostupan...“ (2.)</i></p> <p><i>„Mi ponekad govorimo o činjenici da onaj koji je donio odluku da uđe u postupak razvoda je dio svojih emocionalnih previranja već odradio. (10.)</i></p> <p><i>„Druga stvar- emocionalna priča je priča tko je kriv. Ta priča povrijeđenog partnera jer je netko otišao, jer je netko prevario ...ta priča krivnje je užasno česta u medijaciji.“ (2.)</i></p> <p><i>„Očekivanje je uvijek isto. Da im se kaže tko je kriv, da im netko objektivno kaže tko je kriv za ovu situaciju...“ (2.)“</i></p> <p><i>„Žele što više ocrniti onoga drugoga.“ (3.)</i></p> <p><i>„ Drugi dio je preplavljen povredama pa očekuje od stručnjaka da kaže da on je pogriješio, on je odgovoran, on je kriv.“ (8.)</i></p>
Različiti kapaciteti za prilagodbu na nove životne okolnosti	Nespremnost prihvatanja novih životnih okolnosti	<i>„Kad smo kod tog emocionalnog procesa imamo i onih teškoća kad se</i>

	<p><i>roditelji susreću s promjenama na roditeljskom planu. Sad su oni u nekoj drugoj ulozi pa moraju sad sami nekakve odgojne stvari rješavati s djetetom, dakle nemaju izravnu podršku tog partnera jer su se razdvojili. Tu su razne financijske teškoće s kojim se oni susreću. Pa i promjene na socijalnim planu. Mijenja se kontekst okruženja u kojem su živjeli i slično.“ (8.)</i></p> <p><i>„Također je i jedan od izraženijih problema da su roditelji dosta okupirani svim tim promjenama tako da imaju problema i u realizaciji roditeljstva. Nekako su im oslabljene roditeljske funkcije zbog samih posljedica koje razvod ima na njih. Također jedan dio roditelja se susreće s onim teškoćama gdje mora uspostaviti novo kućanstvo, moraju izaći iz neke kuće, nema nekakvog rešenja, mnogi su i u financijskoj krizi pa je i to jedna od teškoća, ne mogu zatvoriti kredite, ne mogu si platiti podstanarstvo ili kupiti novu kuću, a jedan dio roditelja i dolazi s onom teškoćom kad partner odvede djecu pa onda on izgubi kontakt s djecom i to je nešto strašno s čim se on suočava i oni to znaju verbalizirati: „Znate ona je otišla, ja sam došao kući, a kuća je bila prazna.“ To im je jedna teškoća koja se onda i verbalizira kao jedna povreda i kroz samu</i></p>
--	---

	<p>Strah od budućnosti</p> <p>Olakšanje i rasterećenje</p> <p>Nespremnost da se preuzme vlastita odgovornost za odluke</p> <p>Nespremnost na osobnu promjenu</p>	<p><i>medijaciju i teško je onda u jednom procesu nekim stvarima i upravljati.“ (8.)</i></p> <p><i>„Nerazumijevanju nastavka tog odnosa, kako će to nakon razvoda izgledati.“ (5.)</i></p> <p><i>„Posebice je taj strah izražen. Strah od budućnosti. Strah što će biti s mojom djecom...“ (8.)</i></p> <p><i>„Jedan dio osoba čak osjećaju olakšanje. To su ovi koji žele razvod i koji su već u fazi izlaska iz tog braka i nekako osjećaju rasterećenje i često znaju to verbalizirati.“ (8.)</i></p> <p><i>„Ne preuzimanje odgovornosti, odnosno trpanje odgovornosti drugom partneru je prvo što se očekuje i zapravo nekakva neodgovornost za vlastite odluke, očekuju da im se kaže što oni sada trebaju napraviti.“ (2.)</i></p> <p><i>„Dobar dio na medijaciju dolazi u otporu. Spremnost na promjenu je minimalna što je sasvim razumljivo. Adaptivni mehanizmi su im prenapregnuti i nemaju kapaciteta. Moraju se vratiti u bazu, u poziciju djeteta.“ (1.)</i></p>
<p>Teškoće u roditeljstvu uzrokovane emocionalnim potrebama roditelja</p>	<p>Nemogućnost razdvajanja partnerske od roditeljske uloge</p>	<p><i>„Moje mišljenje je da roditelji ponekad prerano dođu u medijaciju, kada bi trebali raditi na svojim osjećajima i kada im je teško, kada nisu razdvojili</i></p>

	<p>Neriješen partnerski odnos</p>	<p><i>osjećaje, kada nisu razdvojili partnersku ulogu od roditeljske oni ne mogu postići sporazum. U tom trenutku kada su te emocije zbog gubitka, zbog prekida bračne zajednice toliko jake, mislim da ne mogu.“ (4.)</i></p> <p><i>„Emocionalne teškoće utječu na neriješeno suroditeljstvo , neriješeno suroditeljstvo utječe na emocionalne teškoće.“ (2.).</i></p> <p><i>„Ako ne riješe emocionalne probleme ne mogu imati kvalitetno suroditeljstvo. Eventualno poštuju odluku suda jer znaju da moraju jer imaju privremenu mjeru. Suroditeljstva tu nema. Kod osoba koje su u tako visokim emocionalnim poteškoćama.“ (3.)</i></p> <p><i>„Mislim da ne može biti dobro suroditeljstvo ako oni nemaju kapaciteta za dobru roditeljsku suradnju. Oni moraju imati kapacitet, želju i mogućnost da surađuju i kao partneri da razgovaraju, a tek onda mogu biti i suroditelji. Ako meni dođe par, a jedan se želi razvesti, a drugi ne želi taj koji se ne želi razvesti, nije spreman za nikakvu suradnju.</i></p> <p><i>„Najčešće oboje dođu s time da su previše zapetljani u taj partnerski odnos, i to partnerstvo i teme partnerstva su u prvom planu.“ (6.)</i></p>
--	-----------------------------------	---

	<p>Nemogućnost prepoznavanja i uvažavanja potreba djeteta zbog vlastitih emocionalnih blokada</p>	<p>„Ako dođu u emocionalnoj fazi u kojoj oni sami nisu definirali svoj odnos odnosno afektivni status u odnosu prema drugom partneru u tom postupku, time je mogućnost postizanja bilo kakvog dogovora oko roditeljskog plana bitno snižena. (10.)</p> <p>„Kada uđemo u visoka emocionalna stanja više ne funkcioniramo iz kognitivnog već iz preživljavanja. Pitanje je možemo li se usmjeravati na skrb o djetetu, jesu li oni kompetentni donositi plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi u trenutku dok tu poziciju djeteta ne vide.“ (1.)</p> <p>„Teško je za roditelje nositi se sa krajem bračnog odnosa, a istovremeno moraju zaštititi svoje dijete, biti roditelj i surađivati kao roditelj.“ (4.)</p> <p>„Najčešće se tu radi o nerazumijevanju razvojnih potreba djece, ili razumijevanju sebe, svoje uloge, uloge drugih dionika (svekrva, brat..)“ (5.)</p> <p>„Moje je iskustvo da djeca tu uopće nisu u fokusu...“ (6.)</p> <p>„To je jedna cijela paleta emocija svih mogućih intenziteta, i kada roditelji upadnu u to stanje, zaista fiziološki ne mogu vidjeti djecu. Trebamo malo ponjegovati te ljude jer zapravo samo tako radimo</p>
--	---	---

	<p>Dobrobit roditelja/ dobrobit djeteta</p>	<p><i>direktno u interesu te djece, ne pozivajući se direktno na prava i interese te djece, nego radeći s njihovim roditeljima da im pomognemo da odboluju svoje partnerske priče, da ih pospreme na neki zdrav način da bi mogli nastaviti sa životom da bi mogli biti najbolji mogući roditelji svojoj djeci. (6.)</i></p> <p><i>„Kada roditelji dođu k meni prije i tijekom razvoda, onda su opterećeni svojim poteškoćama, i vrlo često zbog svojih teškoća emocionalnih zbog gubitka koji doživljavaju, zbog straha od budućnosti, zbog osjećaja krivnje, zbog svega onoga što se događa u postupku žalovanja, često se događa da u tom trenutku ne mogu biti roditelji, odnosno ne mogu prepoznavati potrebe djece jer su preopterećeni svojim poteškoćama, a istovremeno moraju biti dobri roditelji ili dovoljno dobri roditelji.“ (4.)</i></p> <p><i>„Čini mi se da je to najteže, biti roditelj u trenutku kada si opterećen svojim poteškoćama.“ (4.)</i></p> <p><i>„Notorna stvar je da zadovoljan roditelj ima i zadovoljno dijete i to kako je roditelj sam u svojoj koži da je to vrlo relevantno za dijete, jer djeca zaista imaju sposobnost da osjećaju autentične emocije roditelja tako da dati prostora emocijama i potrebama</i></p>
--	---	--

		<p><i>roditelja, nevezano uz samu roditeljsku ulogu nego i uz druge uloge koje roditelj ima je uvijek u interesu roditelja.“ (6.)</i></p> <p><i>„Bez zadovoljnih bračnih partnera ne možemo imati ni dobre roditelje..“ (6.)</i></p>
Potreba za stručnom podrškom	Potreba za ventilacijom emocija	<p><i>„Obvezno savjetovanje je prvi postupak pa su emocije još silno povišene. Tako da tamo ventiliranja ima više nego u medijaciji, jer ona dolazi poslije, negdje su se izventilirali. Prošlo je nekoliko mjeseci, neko određeno vrijeme, tako da se i to ventiliranje lakše prekida i vraća na predmet spora.“ (2.)</i></p> <p><i>„Ventiliranje je uvijek tu u većoj ili manjoj mjeri barem kod jednog. Uvijek je potrebno ostaviti jedan dio za ventiliranje bilo u obveznom bilo u medijaciji.“ (2.)</i></p>
	Potreba za prepoznavanjem i uvažavanjem emocija	<p><i>„U tom dijelu obveznog savjetovanja njima bi bilo jako važno da dobiju smjernicu o procesima u kojima se nalaze, o procesu nošenja s gubitkom, procesu tugovanja, psihoedukaciju, usmjeravanje na ulogu djeteta.“ (1.)</i></p> <p><i>„Moje je iskustvo da oboje stranke žele biti saslušani, da ih se čuje, da im se pokazuje razumijevanje za situaciju u kojoj jesu. Važan je dio normaliziranja, da naravno da se osjećaju</i></p>

	<p>Potreba za dodatnom uslugom savjetovanja</p>	<p><i>teško, razočarano, ljuto. Da to nije nešto što su očekivali, željeli za sebe za svoj brak i da bi se svatko na njihovom mjestu osjećao tako. Oni to traže, ali zapravo to traže jedan od drugog.“ (9.)</i></p> <p><i>„Važno je prepoznavati te okolnosti raditi na njihovoj spremnosti za promjenu. U savjetovanju je pravo mjesto za to...“ (1.)</i></p> <p><i>„Ne treba završavati postupak odmah nego ih se može uputiti u savjetovanje.“ (1.)</i></p> <p><i>„Puno bolje mjesto je u savjetovanju. Jer u obiteljskoj medijaciji onda dolazimo u situaciju da rastežemo načela obiteljske medijacije, neutralnosti, nepristranosti... neminovno je da se onda taj prostor rasteže. I onda ovisi o vještini medijatora kako se onda vratiti u ulogu medijatora. Koji je cilj? Mogli bi promatrati iz metapozicije pa reći ovom medijatoru je jako važno da napravi dogovor. Gdje je onda odgovornost za odlučivanje na tim sudionicima medijacije?“ (1.)</i></p> <p><i>„Ali čini mi se da bi većina njih trebala nekoga tko bi iz tog obveznog savjetovanja napravio savjetovanje.“ (5.)</i></p> <p><i>„Trebalo bi ih uvjetno rečeno poslati u neki oblik savjetovanja ili im ih ponuditi jer neki od njih imaju tu potrebu.“ (7.)</i></p>
--	---	---

		<p><i>„Partneri često sami pristaju na savjetovanje jer je to dobar odgovor na njihove potrebe, ali se to po mom mišljenju događa previše rijetko.“ (7.)</i></p> <p><i>„Partneri koji su razvili unutar svoje partnerske priče zbog povreda i sukoba koji su narasli do neke mjere da su oni preplavljeni, da se apsolutno oni ne mogu nositi ni sa čime nego su okupirani s tom temom. Možemo ih svrstati u neke konfliktne odnose i da im savjetovanje može biti od koristi.“ (7.)</i></p> <p><i>„U svakom slučaju, korisnici trebaju, smisao bi bila obveznog savjetovanja da se ljudima daje prostor da mogu iskazati i svoje emocionalne potrebe i teškoće i da se proba zapravo i definirati. Vidim da prepoznaju ove elemente kada primjerice parovi nisu sigurni oko razvoda, onda ih stručnjaci usmjeravaju u partnersko ii bračno savjetovanje“ (8.).</i></p> <p><i>„Upućujem ih na neko savjetovanje upravo zbog toga što treba napraviti nekakvu razliku. Sama terapija se bavi dubinskim stvarima, za razliku od medijacije koja koristi tu tehniku za otvaranje komunikacije za pomak sa osjećaja na sam problem. Kad ja procijenim da je to nešto što znatno ometa, gdje je to jedna povreda koja se ne može riješiti kroz jedan razgovor ili dva razgovora, dakle ne možemo to tu</i></p>
--	--	---

		<p><i>razriješiti nego je potreban veći broj susreta sa osobom koja će raditi psihoterapiju onda ih ja tu usmjeravam ako to oni žele.“ (8.)</i></p> <p><i>„Ako su tu teške emocije, puno ljutnje trebali bi ranije ići u savjetovanje pa tek onda u medijaciju.“ (4.)</i></p> <p><i>„Po mom mišljenju bi u obveznom savjetovanju trebali raditi stručnjaci koji bi trebali procijeniti da li bi osobe koje se nalaze u obveznom savjetovanju trebale prvo ići u savjetovanje, pa tek onda u medijaciju jer čini mi se da prerano gurnemo roditelje u medijaciju.“ (4.)</i></p> <p><i>„Bilo je situacija da sam vidjela da medijacija nema pomaka i u tom slučaju bi im predložila da se uključe u partnersko savjetovanje ili da obustavim postupak medijacije. Ja moram vidjeti koja je moja zadaća i uloga sa postupkom medijacije, nije na meni da ja to rješavam.“ (9.)</i></p> <p><i>„Imam puno ljudi koji zovu od prijatelja do poznanika npr. zbog razvoda i mogu reći da samo jedan razgovor smiri tenzije i može pomoći. Samo da izrekneš rečenicu, pa tako je svima, ili samo zato što on kaže da će ti uzeti djecu, ne znači da će to tako biti. I tu se u startu prekinu neke stvari koje osobito s emocionalnog aspekta mogu utjecati da osoba sama sebe uništi, sama sebe pojede u tom</i></p>
--	--	--

	<p>Zanemarivanje emocija u postupcima obveznog savjetovanja i medijacije</p>	<p>ionako stresnom razdoblju.“ (2.)</p> <p>„Po transakcijskoj analizi to je discount značaja, potpisivanje važnosti procesa u kojima se osobe nalaze, na uštrb toga da sustav kaže vi niste u nekom problemu s djetetom pa ćete moći i dalje... mi otpisujemo svoju stručnost, mi kao stručnjaci znamo da se ti ljudi nalaze u procesima, da će im trebati vrijeme, da će im trebati podrška, a onda pritom nemamo mehanizme kojim ćemo ih, ako koristimo stručnu ekspertizu kojom znamo da se nalaze u procesu tugovanja, van svog prozora tolerancije, da su traumatizirani iskustvima, koji su se dogodili u njihovim odnosima, i pozicijom djeteta, gdje mogu prepoznavati svoje rane traumatizacije što je isto važan dio priče o čemu se malo priča, međugeneracijski prijenos, vrijednosti razvoda itd. Tim ljudima bi trebao neki okvir kojim ćemo ih uputiti u savjetovanište, nego da idemo logikom da ih što prije maknemo, jer imamo rok jer u 6 mjeseci moramo završiti. Čini mi se da ti rokovi ne poštuju temeljna načela rada s ljudima koji se nalaze u visokom stresu, možda su traumatizirani te tako ne poštujemo temeljna načela rada. To je pitanje za struku. Kako je moguće da se zakoni donesu koji nemaju kontekst uvida u emocionalne potrebe ljudi.</p>
--	--	---

		<p><i>Znamo da tugovanje ne možemo riješiti u jednom mjesecu, uz podršku možemo to ubrzati. A onda mi držeći se zakona otpisujemo svoju profesionalnu stručnost.“ (1.)</i></p> <p><i>„Imamo diskrepanciju između pravnog i stručnog aspekta. Naš pravni sustav gura da se postupci vrlo brzo rješavaju, ovo je jedno od bržih postupaka u Europi, za razliku od npr. Italije. Kad pogledamo tamo postupak traje godinu dana. Davanje prostora ljudima u situaciji koja je za njih vrlo teška, uravnoteživanje, to nije pitanje trenutka, to nije pitanje djelovanja različitih dobro organiziranih struktura unutar pomagačkog sektora.“ (1.)</i></p> <p><i>„Jučer sam imala jednu medijaciju gdje je bila gospođa sama. Kaže da ju u Centru nisu ni saslušali, rekli su joj što su trebali, nitko se nije osvrnuo na tu njezinu ljutnju što se druga strana nije odazvala, na njezinu brigu što će sa djecom, nego su joj jednostavno dali papir i uputili ih na medijaciju.“ (3.)</i></p> <p><i>„Ljudi su dobro protumačili zakon, a u zakonu piše koji su ciljevi obveznog savjetovanja. Kada se pročitaju ciljevi to je samo pružanje informacija. To nije savjetovanje. (5.)</i></p> <p><i>„Nitko s bračnim partnerima ne prorađuje te</i></p>
--	--	---

		<p><i>procesе žalovanja, nitko se ne nudi kao opcija.“ (5.)</i></p> <p><i>„Moj dojam je da su potpuno zanemarene. Moj dojam je da zapravo rijetko kad, ako je to već toliko dominantno, da će se u tom samom postupku dati nekog prostora i da će se posvetiti tome. Najčešće tu fokus bude na informiranju o zakonu. Moje je iskustvo da ljudi na medijaciju dođu potpuno neinformirani ..i o samom postupku što bi trebao biti primarni cilj postupka. Kao da to nisu čuli, ja ne vjerujem da to nisu čuli već upravo zato što su došli sa drugačijim očekivanjima, s tim emotivnim nabojem da se to nije ni uhvatilo za njih, da nisu ni mogli čuti jer su došli s nekom drugom potrebom.“ (6.)</i></p> <p><i>„ Jedan dio stručnjaka je fokusiran na to da ste vi tu da se dogovorite, jeste li napisali plan, što je s vašim planom, dakle, više su fokusirani na roditeljski plan nego na ove emocionalne potrebe i na razrješenja situacije...“ (8.)</i></p> <p><i>„Ne želim generalizirati ali iz mog iskustva meni ljudi znaju verbalizirati da nisu dobili odgovarajuću emocionalnu podršku i da nisu bila ispunjena njihova očekivanja. Oni su očekivali razgovarati što se dogodilo u braku, onaj dio koji želi ostati u tom braku ostaje vidno razočaran kako nitko ne uvažava njegove potrebe i samo se svi žure da se razvede brak i dobijete</i></p>
--	--	---

	<p>Potreba za neuplitanjem stručnjaka</p>	<p><i>dojam da je on trebao malo više prostora i vremena da se razgovara i da se na neki način u tom vremenskom periodu možda i pomakne iz te faze suočavanja i šoka oko razvoda tako da ode u drugu fazu i da mu je sigurno trebalo posvetiti više vremena.“ (8.)</i></p> <p><i>„Pristup kolega koji onda, temeljem činjenice da se u postupku primarno želi vidjeti mogu li oni postići sporazum, ljude dovodi u poziciju da se o njihovim emocijama vodi puno manje brige i računa, ako uopće, i da se osjećaju kao da ih se ne čuje ili barem ne na pravi način.“ (10.)</i></p> <p><i>„Neki ljudi koji su se već mučili i namučili jedno s drugim, i imaju želju da se to završi što prije to nešto iz čega žele izaći, oni su visokomotivirani da naprave sve da to što prije završi i nije ih briga da li ih netko sluša, ili ih netko doživljava ili radi s njima.“(5.)</i></p> <p><i>„Njihova očekivanja mogu biti da dobiju papir, da se sve brzo riješi.“ (1.)</i></p> <p><i>„Ako je to poodmakli broj godina i nemaju nikakve komunikacije, tu emocija gotovo da nema, od strane osobe koja je ušla u medijaciju, ne pokazuje ih, nije zainteresirana za partnera, došla je samo po taj papir.“ (3.)</i></p> <p><i>„Ovi drugi čekaju da dobiju potvrdu i to je to. Vrlo često se dogodi da kažu: „Meni je</i></p>
--	---	--

		<p>odvjetnik rekao da mi samo dođemo po potvrdu“. Ili im u centru kažu s obzirom da se tu niste dogovorili, treba vam potvrda pa samo dođite ...dosta velik dio dođe samo po potvrdu.“ (4.).</p> <p>„Veliki broj njih koji su podnijeli dokumente centru su već došli do faze kad žele samo izaći iz odnosa.“ (7.)</p>
--	--	--

2. OSNAŽIVANJE RODITELJA ZA NOŠENJE S EMOCIONALNIM ASPEKTOM RAZVODA KROZ OBITELJSKU MEDIJACIJU

TEME	PODTEME	IZJAVE
Različiti stilovi rada medijatora	Različite edukacije	<p>„Ljudi različito rade ovisno o svom edukativnom iskustvu, spoznajama.“ (1.)</p> <p>„Prema preferencijama, različita imamo iskustva, različite bazične edukacije, profesionalnu ulogu (1.)</p> <p>„Kao medijatoru i savjetovatelju se sigurno preklapaju neke tehnike rada s korisnicima i ne mogu ih uvijek razdvojiti. Netko tko nema dodatne edukacije sigurno se pridržava strukture medijacije.“ (3.)</p> <p>„Mislim da se nastojimo držati facilitativnog modela, to je bilo naše prvo iskustvo učenja i mislim da bi se bez tih koraka teško snašli u toj novoj ulozi. A onda su nove prakse razvijali ljudi s obzirom kakav im je bio</p>

	<p>Dugotrajno iskustvo</p>	<p><i>profesionalni background. Svatko je unio nešto još svoje.“ (7.)</i></p> <p><i>„Nakon godina rada i iskustva u obiteljskoj medijaciji više sam sklonija promišljanju da je ovaj facilitativni model poprilično skroman. U njemu je dosta koraka koji idu na rješavanje tih nekih spornih pitanja što naravno medijacija jest, ali ja sam sklonija koristiti, iako nisam posebno educirana za to ali sam se dosta samoeducirala i koristila znanja iz nekih drugih područja, transformativni oblik medijacije za koji mi se čini da daje puno bolje rezultate.“ (7.)</i></p> <p><i>„Ja sam svoj stil izradio radeći godinama s razvodima. Od 2005. sam počeo primjenjivati medijacijske tehnike u postupcima razvoda, gdje sam intenzivno radio na osvještavanju pozicije djeteta. U postupcima razvoda braka u kojima sam sudjelovao bilo je obavezan razgovor sa djetetom. Onda se poslije razgovaralo o potrebama djeteta, kako dijete doživljava razvod.“(1.)</i></p> <p><i>„To je individualno. Kada sam počela kao obiteljski medijator, zapravo sam se jako držala strukture jer mi je to davalo osjećaj sigurnosti...rezala i capkala idemo se što prije vratiti na temu.“(2.)</i></p>
--	----------------------------	--

	<p>Različito poimanje postupaka obiteljske medijacije</p>	<p>„Svatko od nas na svoj način to odrađuje, ali da je ta facilitativna najčešća, je, i ja u nekim svojim postupcima u kojima provodim medijaciju nju najčešće koristim. Ali znam otići i u terapijsku medijaciju i smatram da to nije loše ako sudionicima koristi.“ (3.)</p> <p>„Ako procijenimo da se kratkotrajno može riješiti kroz individualni razgovor, kroz jedan susret u kojem ćemo posvetiti tome više vremena, ali svjesni toga da smo sada u strukturiranom procesu još sada i da je to jedan kratkotrajni proces koji se ne odugovlači nego traje 5 susreta i da smo tu zapravo na zadatku. Ako procijenim da je to nešto kratkotrajno mislim da imamo prostora (za osnaživanje).“ (5.)</p> <p>„Način na koji ja sada radim medijaciju, na ovaj način koji sam naučila kroz završni rad (transformativna medijacija) jest da zaista pustim ljude puno u toj priči bez ikakve strukture i u nekoj gruboj procjeni, ja bi rekla 90% ljudi spontano u razgovoru, sa jakim naglaskom na dobrovoljnost sudjelovanja u temi...ono u uvodu, došli ste tu ovo vam je prilika da razgovarate o temi koja god je vama relevantna, napomenem ja da ih je Država poslala s ciljem da razgovaraju o djeci, ali što god je njima relevantna tema</p>
--	---	---

		<p><i>ja ću im pomoći. To je različito od onoga što u praksi vidimo, ali jednostavno je tako trebalo biti, jer kada sam krenula po školski raditi, nije išlo. Jednostavno fokus na djeci ne funkcionira.“ (6.)</i></p>
<p>Primjena različitih tehnika rada unutar obiteljske medijacije</p>	<p>Usmjeravanje na razumijevanje emocija i potreba</p>	<p><i>„Uloga medijatora nije da se sada tu nešto fokusiramo na emocije, ali s druge strane svaki naš posao koji radimo pomažući, prije svega ispred sebe imamo ljude u cjelini. U toj cjelini spadaju i te emocije. U ulozi svojoj kao medijator ne idem, u rad s emocijama, ali ih vidim, osvijestimo ih, ja im pomognem da ih osvijeste, razumijemo to i vidimo s čim su došli, dajem im na važnosti.“ (3.)</i></p> <p><i>„Nikada ne prođem kroz te emocije na način da ih ignoriram. Ali ni ne ulazim toliko duboko kao kada sam u ulozi savjetovatelja.“ (3.)</i></p> <p><i>„Imam tu vještinu prepoznavanja šta bi kome u nekom trenutku trebalo, što bi im kroz verbalnu ili neverbalnu komunikaciju koju vidim bilo potrebno.“ (3.)</i></p> <p><i>„Reflektiram, validiram tu emociju, dajem joj prostora da se u tom jednom prostoru sigurnosti i apsolutne dobrovoljnosti...točno pokušavam pratiti emociju i jednog i drugog partnera kako ona autentično izlazi, ne pokušavam ju umiriti, ne pokušavam se pozivati na</i></p>

	<p>Tehnike aktivnog slušanja (reflektiranje, parafraziranje sažimanje), informiranje, metafore, humor, paradoksalne intervencije</p>	<p><i>pravila. Zaista nikakvu strukturu ne pružam, strukturu pružam ako vidim da je ona potrebna jednom ili drugom partneru da mogu nastaviti dijalog.“ (6.)</i></p> <p><i>„Isto tako potičem ih u razgovoru da oni prepoznaju emocionalne potrebe i da ih verbaliziraju i potičem drugu stranu na empatiziranje i na nekakvu validaciju izrečenih emocija.“ (8.)</i></p> <p><i>„Koristim tehnike osnaživanja, iskazivanja osjećaja i potreba i kad dosežete to jedno emocionalno rasterećenje onda koristim tehnike preusmjeravanja fokusa na sami problem o kojem zapravo raspravljamo.“ (8.)</i></p> <p><i>„Za dio osoba koje su i nadalje emocionalno opterećene svojim odnosom to je samo možda vrh ledenog brijega, što bi njima zaista trebalo to je dati im mogućnost da bazično ili primarno prorade svoj odnos prije nego uđu u mogućnost da definiraju roditeljski odnos.“ (10.)</i></p> <p><i>„Jako puno posvećujem pažnju njihovim emocionalnim potrebama, kroz iznimno mnogo reflektiranja, davanja podrške refleksije emocija, radu na razumijevanju svojih potreba, oblika komunikacije i na pravilima unutar medijacijskog procesa.</i></p>
--	--	--

	<p>Psihoedukacija</p>	<p><i>Metafore, preoblikovanja, portretiranje djeteta kod visokokonfliktnih, paradoksalne intervencije, humor“ (1.)</i></p> <p><i>„Aktivno slušanje, sažimanje onoga što su rekli, reflektiranje njihovih emocija, čujem da ste ljuti, dajem im neku povratnu informaciju i jednom i drugom.“ (3.)</i></p> <p><i>„Mnogi nisu ni svjesni svih tih emocija, oni se svadaju, ljute, ali nisu ih svjesni. Onda ta njihova ponašanja preoblikujem, objasnim im kako na njihova ponašanja utječu emocije.“ (3.)</i></p> <p><i>„Koristim normalizaciju, preoblikovanje, informiram puno.“ (4.)</i></p> <p><i>„Prije svega to su komunikacijske tehnike. Aktivno slušanje, postavljanje otvorenih pitanja, kako se obje strane osjećaju vezano uz neko konkretnu situaciju, što su radili u tim situacijama. Koristim i tehnike reflektiranja, zrcaljenja, emocije koje se uočavaju, tehnike preoblikovanja, vrlo često su to komunikacijske teškoće.“ (8.)</i></p> <p><i>Pričamo puno o tome, što im se događa, zašto im se događa, pričamo o postupku žalovanja. Govorim o gubitku, stresu, što je stres i kako utječe na nas, koje su faze, da probaju sebe prepoznati u kojoj su fazi.</i></p>
--	-----------------------	--

		<i>Potičem ih da razmisle o djetetu i što bi njihovo dijete reklo.“ (4.)</i>
Prelazak iz obiteljske medijacije u savjetovanje	Jasno odjeljivanje procesa	<p><i>„ Neka pitanja bi se trebala riješiti u obveznom savjetovanju ili savjetovanju. Kod nas u Hrvatskoj je kompromitiran postupak obiteljske medijacije zato što se u krilo stručnjaka medijatora stavlja cijeli niz tih procesa koji su već ranije trebali biti odrađeni na nekom drugom mjestu.“ (1.)</i></p> <p><i>„Ako kao medijator uvidim da oni imaju želje i volje raditi na svom partnerskom odnosu, zaustavljamo medijaciju i dajem im mogućnost da se negdje uključe u savjetovanje.“ (2.)</i></p> <p><i>„Na početku ih pustim da ispričaju svoju priču, svatko od njih, da kažu zašto su tu. I onda to sažmem i kažem im koja je moja uloga i da o nekim drugim stvarima koje su im važne mogu razgovarati ne tu nego negdje drugdje, kažem im gdje, uputim ih, dam im informaciju.“ (3.)</i></p> <p><i>„Ja ako vidim da ne mogu sa ovom kombiniranom tehnikom rada postići, onda se često dogovorim „sada idite u savjetovanje, ja ću vas pričekati pa ćemo se onda dogovoriti“ da razriješe svoje emocije pa da onda mogu doći.“ (4.)</i></p> <p><i>„Jako puno vremena posvećujem tome kako se oni osjećaju, ali cijelo vrijeme</i></p>

		<p><i>napominjem da dok su u medijaciji ja im ne mogu biti savjetnik, da bi ih za potrebe savjetovanja trebao uputiti nekamo, čak kada vidim da postoji potreba za savjetovanjem ja to kažem, ali nisam još nikada doživio da je netko rekao ja bi htio.“ (5.)</i></p> <p><i>„I onda im otvoreno kažem-tu mi se čini da bi se imalo što dublje raditi, tu bih čak i ja imao potrebe nešto više proraditi, bili vi bili spremni, s obzirom da sam ja sada u ulozi medijatora i ne mogu biti u ulozi psihologa otići na savjetovanje, predložim kolegicu, ali neće.“ (5.)</i></p> <p><i>„Ali to ovisi o medijatoru. Ja mislim da je potpuno uredu da netko bude medijator koji će biti facilitativni, ali opet bi trebao imati dovoljno znanja da prepozna tu emocionalnu potrebu, ili medijator ili kolege iz Centra pa da onda upute u savjetovanje.“ (6.)</i></p> <p><i>„Ja kažem ljudima mi ćemo sad, samo da znate, zaustaviti na trenutak ovaj proces samo da vam ja kao psiholog kažem nekoliko osnovnih stvari za koje smatram da su važne da čujete. Ili, u ovom trenutku smatram kao medijator da ne možemo razgovarati, prevelika je količina teških, neugodnih, preplavljujućih emocija pa ćemo na trenutak zastati, imamo sad priliku malo razgovarati.“ (10.)</i></p>
--	--	---

	<p>Integrirajući pristup</p>	<p>„Ja radim tako da ja kombiniram. Ja kada vidim da je nekome potrebno savjetovanje ja napravim zastoj u medijaciji i kažem što sam napravila i krenem malo u savjetovanje gdje radim na tim emocijama razgovaramo što se dogodilo i onda se vratimo u medijaciju.</p> <p>To je jedna od tehnika rada da radim jedno i drugo, kažem uvijek u čemu smo sada, da li je ovo savjetovanje ili medijacija, ako vidim da je potrebno puno više raditi na emocijama, onda ih uputim u savjetovanje. Ako procijenim da možemo malo raditi na emocijama radimo.“ (4.)</p> <p>„I kada primijetim bilo što od toga najčešće pokušam na licu mjesta jednom vrlo kratkotrajnom intervencijom koja je usmjerena na oboje propitati ih kako to vide i dati povratnu informaciju. Ali ako vidim da to sjeda na krivo mjesto odnosno da ne sjeda onda ih razdvajam i radim šatl medijaciju ali više kao intervenciju ne sa ciljem medijacije nego sa ciljem psihološkog savjetovanja. I tada ih više želim čuti oko toga gdje tu vidim neki zastoj i oko tog zastoja se razgovara.“ (5.)</p> <p>„Ja mislim da mi u Obiteljskom centru imamo tu širinu edukacija i iskustva i iz drugih usluga da onda i medijacija može biti taj prostor i da nije nužno ići na</p>
--	------------------------------	---

		<p><i>savjetovanje da bi sam odnos i emocije vezane uz taj odnos dobile svoj prostor.“ (6)</i></p> <p><i>„Ja sve radim u sklopu medijacije, ne šaljem ljude na savjetovanje. Sve što su oni donijeli je tema u okviru medijacije ali do razine do koje oni idu, ja je neću proširivati kao što bi radila u savjetovanju. Ta granica je vrlo tanka i fluidna ali ja mislim da sam u okviru medijacije.“ (6.)</i></p> <p><i>„Moj autentični odnos prema tome, i osobni i profesionalni, je da je to nešto jako važno i da mi ne možemo odvajati emocije od ratia koji se treba koristiti u obiteljskoj medijaciji i onda dam priliku, ovisno kako kad. Ponekad, ako mi se čini da bi rad na tom emocionalnom dijelu olakšao ili vodio ka nekoj sposobnosti i povećanom kapacitetu za dogovor, onda ja to dopustim.“(7.)</i></p> <p><i>„Ja redovito radim i psihoedukacije ili psihosocijalno savjetovanje, dozvolim si to kad god vidim da je to potreba u medijaciji.“(7.)</i></p> <p><i>„Koliko sam ja čitala o obiteljskoj medijaciji u sklopu transformativnog tipa medijacije se koristi dio savjetodavne procedure unutar same medijacije. Mogu govoriti iz osobnog iskustva da tamo gdje za tako nešto postoje</i></p>
--	--	---

		<p><i>mogućnosti i postoje uvjeti, gdje su ljudi na tako nešto spremni ja obično primijenim i ovaj jedan segment zajedničkog rada ne bi li im se olakšala situacija u kojoj oni realno jesu.“ (10.)</i></p> <p><i>„Tamo gdje se za tako nešto ukazuje potreba, mislim da nije loše raditi te intervencije koje imaju i savjetodavnu dimenziju. Treba dati opciju mogućnosti medijatoru koji je za tako nešto osposobljen.“ (10.)</i></p>
<p>Posljedice zanemarivanja emocija na razini procesa obiteljske medijacije</p>	<p>Zastoji u procesu</p>	<p><i>„To je kontraproduktivno, čak im otežava jer ih baš zablokira. Jer ako na silu idemo razrješavati sporna pitanja, a nismo zahvatili ovu emotivnu dubinu, čak možemo napraviti više štete nego koristi.“ (6.)</i></p> <p><i>„Tu negdje znaju biti zastoji na pojedinim pitanjima a u pozadini je zapravo ta neodrađena sama emocija.“ (8.)</i></p> <p><i>„Ali poanta je zapravo da dosegnete razrađivanje tih emocionalnih potreba i otklanjanje tih teškoća, da napravite pomak jer zbog toga nastaju zastoji u medijaciji i one ne mogu naprijed.“ (8.)</i></p> <p><i>„Tijekom medijacije je važno posvetiti tu pažnju jer iza svakog ponašanja koji vodi do zastoja stoje neki osjećaji ali i pozadinski interesi koje treba istražiti.“ (8.)</i></p>

	<p>„Slon u staklarskoj radnji“</p> <p>Narušavanje odnosa</p> <p>Smanjivanje kognitivnih sposobnosti za sudjelovanje u procesu obiteljske medijacije</p>	<p>„Mislim da se onda ljudi zapetljaju na jedan jako čvrst način, puno više ostanu tako blokirani i konzumirani tim lošim odnosom.“ (6.)</p> <p>„Znaš onog slona u staklarskoj radnji? To se dogodi (ukoliko negiramo emocije sudionika medijacije). Medijator gubi mogućnost da usmjerava procese.“ (1.)</p> <p>„Mislim da je neophodno posvetiti pažnju emocijama sudionika medijacije. Ako pokazujemo nezainteresiranost, a da bi mogli s nekim raditi moramo imati neki odnos, a svaki odnos iziskuje da vidimo čovjeka cjelovitog. Emocije su nešto što njih dovodi u neke postupke.“ (3.)</p> <p>„Sam taj dolazak njihov je gradnja odnosa, kada ih slušamo, dajemo na važnosti. Kada ih čujemo, vidimo, sve je to gradnja odnosa.“ (3.)</p> <p>„Može se dogoditi da sudionici ako vide da ih druga strana ne doživljava dovoljno ozbiljno jer su uzeli samo njihov problem, a ne cijeli paket s kojim su došli, da nije dovoljno zainteresiran za njih pa neće uložiti previše truda.“ (3.)</p> <p>„Kada govorimo o kompetenciji roditelja za sudjelovanje u obiteljskoj medijaciji razmišljamo samo o njihovim kognitivnim sposobnostima, a zapravo ne</p>
--	---	--

	<p>Remećenje procesa i prekid obiteljske medijacije</p>	<p>dajemo naglasak na njihovu emocionalnu sposobnost. (da li smo spremni s emocionalne strane?)“ (1.)</p> <p>„Važno je naprosto zbog toga kako mi ljudi funkcioniramo. Teško je koristiti ratio ako je jako uzburkan dio mozga koji se bavi emocijama i važno je postići integraciju, da cijeli mozak sudjeluje u rješavanju. Znači, naprosto iz tog razloga, iz spoznaja koje imamo kako ljudi funkcioniraju.“ (7.)</p> <p>„Te emocije zapravo ako nisu dobro adresirane, budu kanalizirane u prekid obiteljske medijacije. Završavaju s time da oni iskazuju nespremnost i priču medijacije dovedu prema prekidu.“ (1.)</p> <p>„Često spominju nekakvu lošu komunikaciju, učestalost sukoba, osjećaj omalovažavanja i nepoštivanja, napuštanja, točno to znaju izverbalizirati kad su te situacije koje dolaze ili eskaliraju do tog osjećaja ljutnje pa čak neki kažu i da odu u bijes. Također ne mora biti samo jedan partner dođu mi oba partnera s izrazitom ljutnjom, s ljutnjom jednog na drugo, i to je onda dosta teško za upravljanje na samoj medijaciji.“ (8.)</p> <p>„Ja najčešće osiguravam prostor za razgovor o očekivanjima i emocijama.</p>
	<p>Eskalacija</p>	

	<p>Ubrzavanje procesa</p>	<p><i>Kad se radi o obiteljskoj medijaciji, neovisno radi li se o medijaciji u razvodu ili oko nekih drugih spornih pitanja u obiteljima, meni se pokazalo jako važnim osigurati prostor za davanje prilike razgovora o emocijama jer to iz njih „grune“ . (7.)</i></p> <p><i>„Događa se daljnja eskalacija. Ljudi su u petlji, intenzivno ruminiraju o temama koje su im sporne i ostanu tu.“ (7.)</i></p> <p><i>„Mislim da se ne može ni krenuti sa planom bez ovog djela. Ne možeš ih pustiti i reći im da sjednu i razgovaraju ako vidiš da će izbiti rat.“ (9.)</i></p> <p><i>„I mora osoba koja radi medijaciju znati sve te emocionalne teškoće s kojim sudionici medijacije dolaze jer to značajno utječe na plan, na ishod medijacije. Ne mora biti dogovoren plan, ali može doći do agresije, nasilja nakon izlaska. Emocije su jako važan faktor u postupku obiteljske medijacije.“ (3.)</i></p> <p><i>„U medijaciji će onda biti potencirano da ubrzavaju postupak...“ (1.)</i></p> <p><i>„Čak i osobe koje su u tuzi zbog napuštanja, žalovanja će pristati na plan, ali zato da bi se sve to riješilo da ga ne moraju gledati. Prihvaća sve što druga strana želi jer smatraju da ..neka ide sad, neće se previše angažirati...i opet su tu emocije prisutne, ljutnja, povrijeđenost.“ (3.)</i></p>
--	---------------------------	---

	<p>Opstruiranje mogućnosti postizanja dogovora</p>	<p><i>„Ako ne vidimo emocije onda propuštamo neke stvari koje mogu opstruirati sporazum.“ (2.)</i></p> <p><i>„Ni ja nisam uvijek jednako raspoložena, ne dajem uvijek jednaku važnost svakome u tome trenutku za njihove emocije. Ovisi i o poslu. I onda se vidi, ako sam se dala više ishod je bolji, bolji u smislu da postižu plan. Ako im ja dam više prostora i više se angažiram, a u taj paket ulazi i prihvaćanje emocija.“ (3.)</i></p> <p><i>„Puno se puta dogodilo da ne mogu postići dogovor dok nisu riješili svije emocije.“ (4.)</i></p> <p><i>„Da ne obratimo pozornost na emocije, pitanje je bismo li došli do nekog sporazuma.“ (4.)</i></p> <p><i>„To je uvijek tako, ne vidim druge mogućnosti.. emocionalni problemi blokiraju sporazum.“ (5.)</i></p> <p><i>„Neriješeni emocionalni problemi u priličnoj mjeri mogu sprječavati partnere da postignu dogovor. Ta emocija koja nigdje ne dobiva prostora da izađe van zaista može ljude zapetljati u taj odnos iz kojeg ne mogu samostalno izaći. Čak i ako uspiju riješiti koje emotivno pitanje, ako su ostali zapetljani u tom emotivnom odnosu, vrlo brzo će i taj sporazum koji je postignut</i></p>
--	--	--

	Neodrživ sporazum	<p>izroniti na neku drugu temu.“ (6.)</p> <p>„ Ili ako bi i došli do nekog sporazuma jer misle da trebaju da ne idu na sud, vrlo je upitno da li bi se oni toga i pridržavali. Čini mi se da moraju biti svjesni što za svakoga od njih znači taj dogovor koji postižu.“ (4.)</p>
Posljedice zanemarivanja emocija na osobnoj razini i u kvaliteti suroditeljstva	Vraćanje emocionalnih teškoća kao bumeranga (problemi suroditeljstva)	<p>„U konačnici sve se to onda odrazi na roditeljstvo i na djecu.“(6.)</p> <p>„Ta intenzivna emocija ukazuje na to da je tu puno boli, puno ranjivosti, a onda i puno potencijala da to komplicira suroditeljstvo i sposobnost dogovaranja.“ (6.)</p> <p>„Moje je iskustvo da to što je ostalo iz partnerskog odnosa zapetljano, ta dinamika odnosa se onda samo perpetuira na teme roditeljstva. Meni se često dogodi ako krenemo iz nekog aktualnog spornog pitanja, zapravo točno dođemo do mjesta gdje onda dinamika i komunikacija oko te teme se zapravo se zapravo pretvori u istu onu dinamiku koja je dovela do razvoda braka i raspada partnerskog odnosa.“ (6.)</p> <p>„Međutim, iako nam se čini da neki ljudi postignu sporazum i da to je se pokrenulo, praksa govori da neki ljudi često nakon postignutog sporazuma se jave da opet imaju neku poteškoću i traže pomoć. Ne možda konkretno medijaciju</p>

		<p><i>da to ide u smjeru da je rasterećenje, da je bolje razumijevanje, možda i jesu dva susreta više ali oni i postignu dogovor i odu u jednom puno odgovornijem ozračju.“ (7.)</i></p> <p><i>„Ljudi spremniji i na suradnju i na neke pomake i na razumijevanje cjelokupne situacije.“ (8.)</i></p> <p><i>„Ono što se meni pokazalo, jedan broj, ne svi, je da oni stvarno nakon što su prošli savjetovanje stvarno s manje problema ili s većom lakoćom idu prema rješenju. Meni medijacije nisu samo jedan niz susreta nego mi je važno da imaju smisla.“ (7.)</i></p>
<p>Negativni efekti prorade emocija u procesu obiteljske medijacije</p>	<p>Nekorisnost za postupak obiteljske medijacije</p>	<p><i>„To je nekorisno za medijaciju. Ja smatram da je otići previše u veniliranje nekorisno.“ (2.)</i></p> <p><i>„Moj dojam je da njima važnije fokusirano rješavanje problema. Znači maknuti ih od njihovih emocija jer oni se zapetljaju, ne mogu sve razriješiti na medijaciji jer nije to tema, i onda se odvajaju od fokusiranja na sporna pitanja. Znači dati vrijeme, priznati da je teško, ali vrlo vrlo kratko i ići na dogovor. Onda oni kažu da su mogli ovako razgovarati ranije da ne bi do toga došlo. To je super informacija. Jer su se uspjeli čuti i bar to kratko vrijeme staviti fokus na dijete i potrebe djeteta. A to ne bi mogli da ih se fokusirano ne pita npr. kako izgleda vaš radni dan. I tu nema puno mjesta za emocije.“ (9.)</i></p>

3. DOSTUPNOST I KVALITETA POSTOJEĆIH USLUGA I POTREBA ZA UNAPRIJEĐENJEM

<p>Nedovoljna dostupnost savjetovališta</p>	<p>Geografska nejednačenost dostupnosti usluga</p>	<p>„Ja dobivam iz 6 različitih centara ljude. Neki su jako udaljeni i nemaju mogućnosti uključiti se u savjetovanje kod nas. Jer moraju 150 kilometara putovati.“ (1.)</p> <p>„Apsolutno ne. Niti dovoljno dostupnu niti su dovoljno svjesni da moraju rješavati te probleme.“ (2.)</p> <p>„Znam da kolegice, a i ja sam uvijek prije, redovno preporučuju partnersko savjetovanje jedino je problem što ne možemo reći gdje.“ Upućujemo ih okolo naokolo, gdje god smislimo. kažemo im da se jave u bolnicu, obično se gura dijete kao simptom, pa možemo tako ali to je klinika i to samo po sebi ima već kliničku konotaciju. (2.)</p> <p>„Ja znam za svoju Županiju. Otkako sam ja prešla u centar za socijalnu skrb ne postoji mjesto gdje se može doći porazgovarati o tome što se očekuje od procesa razvoda. U obiteljskom centru nitko to ne radi. Nadam se da će 01.01. 2023. (opa. kada se obiteljski centri odvoje od CZSS) to ponovno biti. Mi sada nemamo kapaciteta to raditi.“ (2.)</p> <p>„Ne postoje javno dostupni programi, predavanja za opću populaciju. Mi smo prije imali petkom</p>
---	--	--

		<p><i>predavanja na različite teme. Sad kod nas toga u tom smislu nema. Postoji savjetovanište SOS koje je namijenjeno obiteljima kod kojih je prijavljeno nasilje, a ne ljudima koji bi došli i rekli ja ću se razvesti, ja ne znam kako da se s time nosim, pa prije nego pokrenu obvezno savjetovanje da odrade dva, tri savjetovanja pa da se može prevenirati hrpa budućih problema.“ (2.)</i></p> <p><i>„Mislim da je u nekim dijelovima Hrvatske jako razvijena. U ovim našim postoji ali slabija.“ (3.)</i></p> <p><i>„U Zagrebu je dostupno, ima puno udruga, ali mislim da izvan Zagreba sasvim sigurno nije. I da nisu iste podrške, oblici, količina nisu isti izvan Zagreba. Vjerujem da u većim gradovima, Rijeka.“ (4)</i></p> <p><i>„Nije univerzalno dostupno ljudi iz nekih dijelova Županije nemaju mogućnost doći.“ (5.)</i></p> <p><i>„Ja vjerujem da mi dobro reprezentiramo nekako situaciju na terenu, još smo mi velika sredina , pa sve skupa je to nevidljivo i skromno, a mogu misliti kako je to u manjim sredinama. Čak nema ni privatne usluge, a kamoli javno dostupne usluge u kojoj bi partneri mogli dobiti emocionalnu podršku u bilo kojoj fazi tog partnerskog odnosa.“ (6.)</i></p>
--	--	--

	<p>Nedosljednost financiranja usluga</p>	<p><i>„Nemam pravi uvid, ali znam da u Zagrebu kao centru ima puno više prilike da se ljudima da mjesta i prilika da rade na svom partnerskom odnosu. Split je drugi grad po veličini ali mi smo značajno lošiji po tom pitanju. Znam nešto za riječku scenu, tu nešto ima, ali za druga središta ne znam. Rekla bih da ta pokrivenost nije dobra. Kod nas je bilo stručnjaka koji su radili privatno i koji su se bavili samo partnerskim savjetovanjem. Nakon korone se ugasila jedna praksa koja je bila baš dobra, ta gospođa više ne radi s parovima. Usmjerila se opet na individualni rad kroz terapije i savjetovanja. Sve se upućuje prema Obiteljskom centru.“ (7.)</i></p> <p><i>„Ja mislim da ima određenih kapaciteta međutim ta dostupnost ovisi, vezana je uz velike gradove. Usluga je dostupna uz gradove dok manja mjesta nemaju takvu uslugu i moraju ići u veći grad što može biti otežano. Možda korisnik odustane jer mu nešto nije dostupno.“ (8.)</i></p> <p><i>„U Zagrebu ima dosta udruga, ali pitanje je koliko je to dostupno jer udruge rade na projektima. Trebao bi postojati jedan kontinuitet da se takve usluge provode kontinuirano u cijeloj Hrvatskoj. U Zagrebu imamo centar Luka Ritz koji se bavi takvim</i></p>
--	--	--

	<p>Privatne usluge- preduvjet korištenja financijske mogućnosti korisnika</p>	<p><i>stvarima, ali da budu udruge financirane. Mislim da se vani udruge ne financiraju ovako kao kod nas, da čekaju da li će dobiti novce ili ne . Tamo je taj nevladin sektor prilično jak, imaju zaposlene ljude i redovitu plaću. Mislim da bi udruge isto trebale, za one koje se procijeni da su kvalitetne dobivati sredstva. Tako npr. postoji Modus, centar za djecu, mlade i obitelj, koji je u više navrata, otkako se ja bavim ovom problematikom, zatvarao svoja vrata jer nisu imali sredstva, a rade zaista stručnjaci, rade ljudi sa našeg fakulteta.“ (4.)</i></p> <p><i>„Udruge koje su osnovane ili se osnivaju imaju programe koje imaju, naime status financiranja definira njihov rad i hvalevrijedno je gdje god se mogu uključiti da rasterete neke dijelove sustava.“ (10.)</i></p> <p><i>„Postoje privatni psiholozi koji su financijski nedostupni svima, samim time to ne smatram nekakvom dobrom uslugom.“ (2.)</i></p> <p><i>„Kolegice koje to rade zaista upućuju. Pričamo im o privatnicima, ti koji su visokokonfliktni često su i educirani i obrazovani i imaju nešto novčića. Da budeš visokonfliktan moraš imati određene resurse“.</i> <i>(2.)</i></p>
<p>Ograničenja stručnih kapaciteta</p>	<p>Nedovoljan broj stručnjaka</p>	<p><i>„Promociju obiteljske medijacije ne bi se usudio</i></p>

		<p><i>raditi dok ne educirano dovoljno obiteljskih medijatora. Jučer sam dobio 5 novih zahtjeva za obiteljsku medijaciju, tako da se bojim da bi broj medijacija u ovoj godini mogao biti prevelik. Mislim da fali medijatora te da se nedovoljno pažnje posvećuje tome.“ (1.)</i></p> <p><i>„Da su medijacije stvarno medijacije kako je to zamišljeno, da to nije dolazak samo zbog papira, ja osobno to sama ne bih mogla odradivati. Najveći broj sudionika je onih koji ne uđu u medijaciju.“ (3.)</i></p> <p><i>„Doduše ta veća vidljivost bi dovela i do većeg pritiska na nas jer nas je stvarno malo.“ (6.)</i></p> <p><i>„U Splitu je dosta slaba mreža stručnjaka, postoje možda dvije kolegice koje rade partnerska savjetovanja i sve se svodi na Obiteljski centar.“ (7.)</i></p> <p><i>„Također je jedan od problema dostupnosti i broj stručnjaka. U našem obiteljskom centru je jedan socijalni radnik, ja kao medijator i jedan psiholog. Nas troje praktički pokrivamo cijelu našu županiju i mislim da je to premali broj stručnjaka.“ (8.)</i></p> <p><i>„Ja mislim da je zapošljavanje stručnjaka u cijelosti neosporno za univerzalno omogućavanje usluga. Govorim iz cipela</i></p>
--	--	---

	<p>Potreba za dodatnom edukacijom</p>	<p><i>ustanove u kojoj radim. Za cijeli Zagreb obiteljski centar ima zaposlenih 12 ljudi. Troje je medijatora. Dakle, mi radimo i druge poslove uz medijaciju, ali nas troje je i medijatora. Županija ima 6 zaposlenih, na 9 gradova. O drugim obiteljskim centrima ja ne mogu niti procjenjivati jer su različitog broja ljudi, različitog statusa, i na različite načine koncipirani. Ali mislim da je nužno zapošljavanje većeg broja stručnjaka koji bi bili u ovakvoj mogućnosti raditi s ljudima u stanju velike potrebe.“ (10.)</i></p> <p><i>„Postoje neka savjetovišta koja su ok, ali mislim da i nemaju dovoljnu potporu na stručnoj razini. Čini mi se da neka savjetovišta, udruge mogu biti usmjereni čak i na podizanje razine konflikata i da nisu na onoj razini potreba koja je potrebna u tim predmetima, slučajevima.“ (1.)</i></p> <p><i>„Mislim da medijatori bi trebali imati jednu dobru edukaciju iz nasilja. Ja imam nekoliko edukacija iz tog područja (za psihosocijalni tretman za rad s počiniteljima nasilja, sa žrtvama) i to znanje mi izuzetno koristi.“ (1.)</i></p> <p><i>„Ali to bi trebalo drugačije izgledati, ljudi bi trebali biti kontinuirano u edukaciji.“ (6.)</i></p>
--	---------------------------------------	--

		<p><i>oni zaokupljeni svojim međusobnim sukobima je štetno za djecu i žele prevenirati tako da ih upućuju ovdje tako da bi tu dosegli nekakvu stabilnost i dosegli neku razinu komunikacije koja bi zapravo bila dobra na tom njihovom roditeljskom planu.“ (8)</i></p> <p><i>„Onaj naš dio našeg zakonodavstva ne poznaju da se ti roditelji upućuju u programe dok ne odrade taj određeni sadržaj pa nastave ove procese jer bi to bilo zapravo onemogućavanje samog procesa. Ja svakako mislim da je to potrebno i da im se treba dati ta preporuka. Možda da se posveti više toj motivaciji, pojašnjenju što bi to konkretno značilo. Da im se da neka brošura, letak koji bi im onda pojasnio što će dobiti tim samim procesom.“ (8.)</i></p> <p><i>„Upute ih paralelno, upute ih prije. Mi prepoznamo pa uputimo, mi unutar svoje kuće to možemo osigurati. Dakle da medijacija teče paralelno uz savjetovanje, da medijacija čeka dok se završi savjetovanje, što god.“ (10.)</i></p>
Unaprjeđivanje postupka obveznog savjetovanja	Promjena naziva	<p><i>„Obvezno savjetovanje je promašen termin. To je termin koji njih dovodi u jednu konfuziju i zapravo ih zbuni i to bi trebalo pod hitno promijeniti. to ne može i ne smije stajati u toj formi. to je informiranje prije</i></p>

		<p><i>razvoda braka. to može biti taj termin. Ovako, obvezno savjetovanje, oni se zbune zato što misle da je to savjetovanje. To nije nikakvo savjetovanje, to je informiranje o postupku razvoda, o bitnim aspektima plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi...“ (1.)</i></p> <p><i>„Trebalo bi bolje definirati obvezno savjetovanje, da je to jedan postupak ili dio postupka u kojem se nalazimo, čak predmedijacijskog postupka po pitanju razvoda braka.“ (1.)</i></p> <p><i>„Po meni obvezno savjetovanje nije savjetovanje, ono je strukturirani proces u kojem ljudi dobivaju informacije koje im trebaju da se razvedu.“ (5.)</i></p> <p><i>„Obvezno savjetovanje je strukturirani proces koji nije savjetovanje nego je to informiranje. Meni je savjetovanje nešto gdje se prvenstveno sluša, a u obveznom savjetovanju se prvenstveno informira. To bi po meni bio informativni razgovor.“ (5.)</i></p> <p><i>„Obavezno savjetovanje – termin je nespretno sročeno. Kad nešto zovete obaveznim dajete tome jednu drugu konotaciju.“ (10.)</i></p>
--	--	---

	<p>Proširivanje ciljeva na prorađu partnerske dinamike</p>	<p><i>„Izgubio se onaj prostor obuhvaćanja partnerskog odnosa, taj dio priče više nema mjesto u sustavu. I meni se činilo ali sada je to razina dojma, nikakvog istraživanja, da s vremenom je postojala čak i veća potreba da se taj dio partnerstva negdje ispriča..“ (6.).</i></p> <p><i>„Jednostavno fokus na djeci ne funkcionira..“ (6.)</i></p> <p><i>„To je moj dojam ali i dojam kolega koje to provode, zaista se izgubio onaj dio zahvaćanja partnerskog odnosa, kako smo nekad radi posredovanje, puno se više prostora davalo partnerskom odnosu.“ (6.)</i></p> <p><i>„Previše smo u fokus stavili djecu i fokusirajući se na djecu zaboravili smo na braćne partnere..“ (6.)</i></p> <p><i>„I onda je zaista besmisleno tražiti razrješenje spora, a pritom ne zahvatiti su partnersku dinamiku. To je kontraproduktivno, čak im otežava jer ih baš zablokira. Jer ako na silu idemo razrješavati sporna pitanja, a nismo zahvatili ovu emotivnu dubinu, čak možemo napraviti više štete nego koristi.“ (6.)</i></p> <p><i>„Po mom iskustvu većina njih izađe većinom nezadovoljna nakon postupka obaveznog savjetovanja. Pogotovo partneri koji još nisu spremni na razvod, oni očekuju prorađiti probleme</i></p>
--	--	---

		<p><i>koji su se razvili u njihovoj partnerskoj relaciji i onda očekuju da će i dobiti taj prostor. Ono kako se u praksi provodi, a i kako je zakonom definirano obvezno savjetovanje, oni zapravo odmah krenu na pitanje roditeljstva, a manje se bave partnerskom dinamikom. Tako da mislim da je to velika šteta jer neovisno hoće li to dalje ići prema razvodu ili će oni ipak procijeniti da ima još resursa za građenje njihovog odnosa nekako i jedna i druga situacija budu zaobiđene. Čini mi se da je to velika šteta i da bi tu trebali napraviti nekakve promjene. (7.)</i></p> <p><i>„I vrlo bi rado da dobiju malo više prostora za rad na tom svom odnosu pa bi njima to i trebalo omogućiti. Ali mislim i da bi općenito postupak obveznog savjetovanja trebao malo zahvatiti to područje partnerskog jer oni imaju dojam da se preko toga pretrčava. I da su oni odmah uvaljeni u to da razmišljaju o roditeljstvu, da se razmišlja o postupcima koji ih čekaju, a većina njih bi malo zastala na tom mjestu..“ (7.)</i></p> <p><i>„Ono što ja osobno mislim da je koncept obveznog savjetovanja preskroman i škrt u okviru. Ja radim dugo pa sam radila u Centru prije nego sam došla u Obiteljski. Još su bila i mirenja i posredovanja dio</i></p>
--	--	---

	<p>„Vlak koji ide za razvod“ Ne dovođenje u pitanje odluke bračnih partnera o razvodu</p>	<p><i>predbrakorazvodnog postupka. Tamo se sa ljudima razgovaralo na način da se primarno prvo o njihovom odnosu komunicira i da se na njega stavi naglasak i da se vidi u kojoj su oni fazi, a tek kad se tzv. mirenje pa onda u drugom stupnju je bilo posredovanje završilo, onda se išlo u ovaj dio koji se odnosio na roditeljsku skrb. Naglasak na problematiku je bio različit u odnosu na sadašnje obavezno savjetovanje koje naglasak stavlja na roditeljsku skrb bez da primarno vodi računa o tome u kojoj fazi svog odnosa ljudi dolaze.“ (10.)</i></p> <p><i>„I uopće se ne dovodi u pitanje njihova odluka o razvodu niti ih itko pita da li se i stvarno želite razvesti ili želite raditi na svojem bračnom odnosu. To ih jako rijetko tko pita. Po meni fali još jedna bočna prostorija gdje bi bio neki savjetnik i rekao, dobro ja sam ovdje samo savjetnik, vi me možete birati kao savjetnika za brak ili savjetnika za razvod, možete dolaziti individualno kod mene, a možete dolaziti zajedno. Možete raditi na svom bračnom odnosu, a možete raditi na tome kako se što bolje razvesti. Ja ću sada vas odvojiti. To ne postoji nego ih mi ubacujemo u vlak koji ide za razvod.“ (5.)</i></p> <p><i>“Kad ih pitam kakva su im očekivanja, značajan broj</i></p>
--	---	---

	<p>Otvaranje prostora za prorađu emocija</p>	<p><i>odgovara da je to zapravo prilika da se pomire.“ (7.)</i></p> <p><i>„Obvezno savjetovanje bi trebalo duže trajati. Tu bi trebao biti minimalno razgovor sa svakim stručnjakom. Nekada smo imali razgovor sa psihologom, socijalnim radnikom, pravnikom pa zajednički... 5 do 6 mjeseci i tada bi ljudi i kada dođu u medijaciju mogli govoriti o dobrom sustavu podrške osobama u potrebi.“ (1.)</i></p> <p><i>„Ako je obvezno savjetovanje loše napravljeno, predmedijacijski postupak traje duže puno je više stvari potrebno za napraviti- od psihoedukacije do rada na emocijama.“ (1.)</i></p> <p><i>„Često im kolege kažu sve ono što im trebaju reći, ali ne ulaze u poziciju da prepoznaju da su, pogotovo primatelji, preplavljeni sa svojim emocijama, sa postupkom, sa osjećajem promjene, napregnuti su im adaptabilni mehanizmi tako da ne mogu primiti neke informacije, dolazi do distorzije informacija koje dobiju, oni redefiniiraju određene informacije. Već tu na prvom koraku u obveznom savjetovanju dolazi do izražaja njihovo ne snalaženje u procesu. Njih treba tu u prvom koraku dobro informirati, postupak ne smije biti brz, često se događa da se u obveznim savjetovanjima samo proleti, i upravo ta proforma dovodi</i></p>
--	--	---

	<p>Dodatne edukacije stručnjaka za područje rada</p>	<p><i>do toga da se u obiteljskoj medijaciji treba odrađivati dio kolača.“ (1.)</i></p> <p><i>„Postoji nedovoljna ili slabija osviještenost stručnjaka. Oni imaju znanja ali u pojedinim trenucima prevlada brzina rješavanja predmeta.“ (3.)</i></p> <p><i>„Imam dojam da se obvezno savjetovanje pretrči, da je to jedan kao postupak koji nije dobio mjesto koje zaslužuje, da nema primat u cijelom procesu razvoda braka.“ (7.)</i></p> <p><i>„I oni zapravo tijekom tog obveznog savjetovanja najviše traže podršku i razumijevanje. Smisao obveznog savjetovanja je bila prorada zapravo nekih stvari međutim ono što meni znaju korisnici verbalizirati kad oni dođu da su fokusirani često na sam plan.“ (8.)</i></p> <p><i>„Činjenica je da sam opis postupa obveznog savjetovanja je nešto što ljude jako limitira uopće u komunikacijskom pristupu prema sustavu.“ (10.)</i></p> <p><i>„U tom trenutku u postupku obveznog savjetovanja pitanje je što su oni u stanju dobiti jer su preplavljeni emocijama, i u tom smislu bi trebalo educirati stručnjake koji rade na postupcima obveznog savjetovanja po pitanju razumijevanja</i></p>
--	--	--

		<p><i>potreba tih ljudi, i stavljanja u fokus djeteta i informiranja o potrebi stavljanja djeteta u prvi plan.“ (1.)</i></p> <p><i>„Trebalo bi postupak obveznog savjetovanja obogatiti, dodatno educirati stručnjake da taj postupak odrađuju na najbolji način te definirati šta jest obvezno savjetovanje.“ (1.)</i></p> <p><i>„U Zagrebu je dosta velika fluktuacija i zbog težine posla tko god može ode sa odjela za djecu, mlade i obitelj, i onda mi se čini da ni kolegice nisu sve pripremljene, netko jako dobro pripremi netko ne. Ali mi se čini da nisu dobro pripremljeni i da ne znaju što mogu očekivati od obveznog savjetovanje, a što od medijacije. Često misle da je to isti postupak. Često kada ih pitam ne znaju razlog dolaska, da li su upućeni u medijaciju ili u savjetovanje. I ne moraju to znati ali netko im to putem treba reći.</i></p> <p><i>Vrlo često očekuju da će dobiti podršku u postupku obveznog savjetovanja i nekad je dobiju, ovisno u koji tim dođu.“ (4.)</i></p> <p><i>„To ovisi o stručnjacima koji rade. Kada smo počeli provoditi medijaciju onda su paralelno bili educirani i kolege koji provode obvezno savjetovanje. U nekim timovima su bile kolege koje su bile u edukaciji za obiteljske medijatore i tada se točno vidjela ta kvaliteta provedenog obveznog</i></p>
--	--	---

	<p>Potreba jasnijeg objašnjavanja postupka</p>	<p><i>savjetovanja. Sada na odjelu za djecu i mlade rade i oni koji tek dođu sa faxesa. Oni se trude ali sigurno nemaju dovoljna znanja za procjenu.“ (4.)</i></p> <p><i>„Ja često kažem da bi bilo važno educirati kolege koji rade obvezno savjetovanje, da dođu bolje pripremljeni u medijaciju. Mislim da bi trebalo dobro procijeniti tko je spreman i tko želi sudjelovati u obiteljskoj medijaciji, a ne da radimo sa svima.“ (4.)</i></p> <p><i>„Mislim da bi trebala postojati edukacija za obvezno savjetovanje, na kojoj bi se ljude educiralo da to rade. I u toj edukaciji bi oni trebali nešto čuti obiteljskoj medijaciji i to ne od profesora na faksu nego od stručnjaka koji rade obiteljsku medijaciju svakodnevno, upravo tu medijaciju u koju oni šalju ljude.“ (5.)</i></p> <p><i>„Ja mislim da puno puta ne mogu shvatiti i ne razlikuju što je to obvezno savjetovanje, a što je to postupak medijacije. Često puta ne razumiju što ćemo sada, nisu pripremljeni.“ (4.)</i></p> <p><i>„Najčešće dođu nedovoljno informirani na obiteljsku medijaciju i često mi pri procjeni jesu li oni za postupak medijacije izgovaraju da su došli na obiteljsku medijaciju s</i></p>
--	--	---

		<p><i>namjerom mirenja. Čak i polovica, ja ih rekla, mi dođe s takvim idejama. Na prvo pitanje jesu li čuli za obiteljsku medijaciju u fazi obveznog savjetovanja i što je to, najčešće kažu da nisu baš čuli o obiteljskoj medijaciji.“ (7.)</i></p>
<p>Strukturiranje procesa procjene i usmjeravanje partnera na uslugu savjetovanja prije uključivanja u postupak obiteljske medijacije</p>	<p>Različita praksa upućivanja na uslugu savjetovanja</p>	<p><i>„Imao sam takvih situacija...“ (1.)</i></p> <p><i>„Znalo se dogoditi da su roditelje dobro pripremili i da su ih poslali u savjetovanje prije medijacije.“ (4.)</i></p> <p><i>„Nisam to doživio.“ (5.)</i></p> <p><i>„Doživjela sam to ali nekako kako vrijeme prolazi čini mi se da se to sve manje događa.“ (6.)</i></p> <p><i>„Onaj naš dio našeg zakonodavstva ne poznaju da se ti roditelji upućuju u programe dok ne odrade taj određeni sadržaj pa nastave ove procese jer bi to bilo zapravo onemogućavanje samog procesa. Ja svakako mislim da je to potrebno i da im se treba dati ta preporuka. Možda da se posveti više toj motivaciji, pojašnjenju što bi to konkretno značilo. Da im se da neka brošura, letak koji bi onda pojasnio što će dobiti tim samim procesom.“ (8.)</i></p> <p><i>„Dok sam ja radila obvezno savjetovanje, jedno od standardnih pitanja koje smo mi postavljali svima bilo je imaju li volje uključiti</i></p>

	<p>Situacije kada je svrhovito upućivanje roditelja u postupak savjetovanja za vrijeme postupka obveznog savjetovanja i dobrobiti istog</p>	<p><i>se u partnersko savjetovanje gdje bi radili na odnosu. Onda smo ih upućivali, kada nije kod nas bio Obiteljski centar, Zagreb, Varaždin, Čakovec, Bjelovar. Ali od 100 parova 2 su pristala.“ (9.)</i></p> <p><i>„To značajno utječe, dovede ih se do toga da se usklade te da se sinkroniziraju faze u kojima se nalaze. Približi se onaj koji kasni u procesima i dođe u fazu da počne prihvaćati razdvajanje kao neki novi oblik koji će imati. Također ih se bolje dovede u poziciju da mogu bolje razumjeti svoj odnos prema djetetu jasnije te da se počnu rastajati od svoje sličice partnerskog odnosa što su imali ranije. Da se maknu iz pozicije sukoba na razini partnerskog odnosa. Savjetovanje je drugačiji proces, to je individualno savjetovanje ne nikako partnersko savjetovanje. Treba raditi da se osnaže, da jačaju i vrate svoje kvalitete u pogledu komunikacijskih vještina, one najviše počnu patiti kada nestane povjerenje, dolazi do raspada i dolazi do ne slušanja, kako da bolje razumiju svoje emocionalno stanje, kako da bolje upravljaju emocionalnim stanjima, tome učimo emocionalnom osnaživanju.“ (1.)</i></p>
--	---	---

		<p>„Oni koji su u različitoj fazi procesa tugovanja, dok imamo jednog koji je potpuno preplavljen tugom, ne može funkcionirati, ili je potpuno u fazi negacije, nemogućnosti da bude u braku, tamo gdje postoje razlike u moći, gdje se može onda u savjetovanju s njima jako puno raditi na osvještavanju pozicije djeteta, potrebama djeteta, njihovim potrebama, gdje imamo potrebu zaštite interesa djeteta, gdje roditelji ne funkcioniraju (emotivna kompetentnost) gdje je potrebno raditi na emocionalnom dijelu da ih dovedemo u njihov prozor tolerancije gdje ih možemo dovesti na kognitivnoj razini i da ih poučavamo pojedinim samozaštitnim postupcima (relaksacija, kako se posvetiti sebi). Nakon savjetovanja su spremniji na pregovaranje i postići dogovor u medijaciji“. (1.)</p> <p>„Sigurno je nekome korisno i tu jesu emocije pokazatelj. Ako je preplavljenost emocijama velika, ako je prevelika priča što je kome šta i kako, da se shvate faze razvoda, da se integrira ta informacija da je razvod tu, pa će i dogovor u medijaciji biti vjerojatniji, trajniji i održiviji.“ (2.)</p> <p>„To su zasigurno ovi neodlučni, zatim kada se jedan želi razvesti drugi ne i visokokonfliktni koji nemaju potencijala za postizanje ikakvog plana. I oni koji nisu</p>
--	--	--

		<p><i>sigurni u svoju odluku žele li se zaista razvesti.“ (3.)</i></p> <p><i>„Za one parove kod kojih jedan želi razvod i siguran je u razvod, a drugi nije u toj fazi i ne može to prihvatiti. Tu je neravnoteža moći. I kod visokokonfliktnih. Ako je to visokokonfliktni razvod u kojem oni uopće ne mogu razdvojiti partnersku ulogu od roditeljske teško da će postići dogovor.“ (4.)</i></p> <p><i>„Za sve. Kada ih pozivamo na obvezno savjetovanje, tu treba biti ekipa koja će informirati, a savjetovanje neka bude fakultativno, ali neka bude obvezno u smislu da oni prvi puta vide savjetovatelja.“ (5.)</i></p> <p><i>„Tamo gdje intenzitet tih emocija ukazuje na to da bi to bilo nužno. Bilo koji par kod kojeg bar jedan od njih ima izraženu tu emocionalnu potrebu da se taj odnos zahvati kroz bilo koji oblik stručne pomoći bilo da je savjetovanje ili kroz obiteljsku medijaciju.“ (6.)</i></p> <p><i>„Za partnere koji imaju problem prvo da imaju različite faze suočavanja, drugo da imaju visoku konfliktnost i snažno izražene te emocionalne potrebe i teškoće to bi bilo dobro uputiti.“ (8.)</i></p> <p><i>„Oni koji na različite načine gledaju na sporna pitanja. Sigurno ne bi trebalo onima</i></p>
--	--	---

		<p><i>koji kažu mi živimo razdvojeno već 5 godina. Oni koji su došli po papir ali nemaju problema oko roditeljskih pitanja, oni su svoj partnerski odnos i sve drugo razriješili. Kod onih kod kojih se vidi potreba da nešto izreknu, nešto kažu...kada je jedna osoba otišla emocionalno iz braka, a druga je u šoku.. u tom bi smislu savjetovanje imalo ulogu da bude komunikacijski medij.“(9.)</i></p> <p><i>„Za neke partnere je to dapače nužno. Pogotovo tamo gdje su oba partnera preplavljena emocijama s kojima se teško u tom trenutku mogu nositi i donositi odluke. Mi govorimo o odlukama hladne glave.“ (10.)</i></p>
	<p>Jasnije usmjeravanje korisnika na uslugu savjetovanja (kome se mogu obratiti)</p>	<p><i>Netko im spomene „vi možete ići“, ali ako im kažete na obveznom savjetovanju „vi možete ići“ onda to treba biti popraćeno sa vizitkom te i te osobe npr. u obiteljskom centru kojoj se možete javiti jer ste pokrenuli proces razvoda i da vidite da li možete kroz savjetovanje riješiti neke svoje teškoće.“ (5.)</i></p>
	<p>Obavezan mentor za razvod</p>	<p><i>„Znači kao što prvi puta trebaju doći na predmedijacijski sastanak tako bi i prvi susret savjetovanja trebao biti obavezan. Znači važno je da</i></p>

	<p>Jačanje Obiteljskih centara i dodatno educiranje stručnjaka</p>	<p><i>netko tu bude uz njih i to bi bila osoba koja bi ih mogla voditi kroz razvod. Obiteljski centar bi trebao raditi ta savjetovanja. Ili se može napraviti obvezan mentor za razvod, to bi sad bila veća uloga društva u razvodu ali s druge strane postoje predbračna savjetovanja, kao što imaš pripremu za brak zašto ne bi imao pripremu za razvod.“ (5.)</i></p> <p><i>„Drugim riječima čini mi se da bi dio priče vezan uz razvod trebao biti vezan uz obiteljski centar u budućnosti. Tu fali stručnjaka, treba biti veći broj stručnjaka, kapaciteti se trebaju povećati.“ (1.)</i></p> <p><i>„ U obiteljskom centru da ima zaposlen dovoljan broj stručnjaka i medijatora. Ja sam ovdje jedini zaposlen medijator pa moram balansirati kome ću uputiti osobu na savjetovanje, pa onda drugoj kolegici upućujem kako ni ja mogao odraditi medijaciju. Naravno da je važna stvar da je taj dio priče prorađen ranije, u obveznom savjetovanju ili savjetovanju.“ (1.)</i></p> <p><i>„Ja mislim da će se povratkom obiteljskog centra dio problema riješiti.“ (2.)</i></p> <p><i>„Ipak za sada je to obiteljski centar koji bi trebao razvijati postojeće osnažiti</i></p>
--	--	---

	<p>Povezivanje obiteljskih centara sa centrima za socijalnu skrb (područnim uredima Zavoda za socijalni rad)</p>	<p><i>postojeće i razviti nove usluge, a samim time osnažiti timove sa dodatnim edukacijama. Edukacija završetka fakulteta ili specijalističkog studija nisu dovoljne, potrebne su i psihoterapijske vještine ili savjetovateljske.“ (3.)</i></p> <p><i>„Savjetovanje bi trebali provodili i obiteljski centri i udruge. Bitno je da su to ljudi koji su savjetovatelji ili psihoterapeuti, da se bave savjetovanjem, poznaju dobro proces rastave i teškoće prije tijekom i nakon razvoda. Ja i šaljem. Oni koji su kod mene u medijaciji, šaljem kod kolege ili kolegice u obiteljskom centru.“ (4.)</i></p> <p><i>„Kod nas u obiteljskom centru postoje stručne radnice koje provode obiteljsko savjetovanje. Ili individualno savjetovanje ili savjetovanje za roditelje. Ono što je problem kod nas je to što na našim tablama stoji CZSS i oni često brkaju i povezuju nas sa centrom. Velik dio razgovora se svodi na to kako bi oni razumjeli.“ (3.)</i></p> <p><i>„Nama je problem što smo mi percipirani kao jedna služba centra. Oni dođu u centa na prvi kat, mi smo na drugom. Kako ću ja sada njima objasniti da mi nismo u istim ulogama, oni misle da je to samo nastavak te</i></p>
--	--	--

		<i>iste priče. Centar ima restriktivne mjere.“ (9.)</i>
Ujednačavanje prakse oko upućivanja izvanbračnih partnera na obiteljsku medijaciju	Izjednačavanje s pozicijom izvanbračnih partnera	<p><i>„Trebala bi biti izjednačena bračna zajednica sa izvanbračnom. Po meni ako je izjednačena bračna zajednica sa izvanbračnom, onda ne može biti da se oni ne šalju u obiteljsku medijaciju.“ (1.)</i></p> <p><i>„Ja iz svoje provedene prakse mogu reći da je njih 80% bračnih prije razvoda braka. Oni koji su se uključili kao izvanbračni bračni partneri, a nisu se morali uključiti, oni su i postizali plan, oni su zaista bili motivirani.“ (3.)</i></p> <p><i>Dosta mi dolaze izvanbračni partneri. Moj je dojam da u Zagrebu dolaze svi i da ih iz obveznog savjetovanja upućuju sve koji se ne dogovore, da li se radi o razvodu braka, izvanbračnoj zajednici ili ponovnom postupku. Imam dojam da ih i sudovi upućuju u situaciji kada se pokrene sudski postupak. Zato što nije više razvod braka nego su drugi sudski postupci i izvanbračna zajednica sudci svejedno traže da u roku 8 dana dostave dokaz da su bili u medijaciji. Često ih pošalju makar nemaju obavezu po zakonu. Npr. ako je izmjena roditeljskog plana, obavezno će ih uputiti iako su već razvedeni.“ (4.)</i></p> <p><i>„Javljaju je izvanbračni partneri više zato što su krivo informirani da moraju doći.“ (6.)</i></p>

		<p>„Moje osobno mišljenje je da je to veliki propust. Ja kad radim ne pristupam na različiti način i većina kolega izjednačava to u praksi. Mislim da nama dolaze svi izvanbračni partneri i mi ih imamo jedan značajan broj i ne postoji razlika. Čini mi se da je to zbog toga što se kolege ne drže zakonskih oblika „ko pijan plota“ i da idu iz jedne ideje da je zapravo važno da se dogovore neovisno o tome je li im status bračni ili izvanbračni, važno je da su imali djecu, da su živjeli neko vrijeme zajedno.“ (7.)</p> <p>„Kod nas dolaze u istom broju i izvanbračni partneri jer suci sa zagrebačkog suda vraćaju. Pitaju ih jesu li bili na medijaciji, a ako nisu kažu im da odu. Kažu im kolege u Centru da nije obavezno, ali da mogu ići i da bolje da pokušaju. Ja ne mogu reći da svi dođu jer nemamo statističku mogućnost provjeriti, ali dolaze izvanbračni parovi.“ (10.)</p> <p>„Radim i medijacije s izvanbračnim partnerima. Zna ih uputiti centar, nekada i sud ali rjeđe. Nekada i sami dođu. Da li će izvanbračni partneri doći na obiteljsku medijaciju jako ovisi o kolegama iz Centra.“ (1.)</p> <p>„Mislim da im u Centru kažu ono što kaže zakon. Sigurna sam da kolege</p>
	<p>Naglašavanje neobvezatnosti postupka od strane stručnjaka</p>	

	<p>Potreba motiviranja izvanbračnih partnera za uključivanje u postupak obiteljske medijacije</p>	<p><i>spomenu obiteljsku medijaciju, ali sam isto tako sigurna da 97% ljudi tada spomene „jer moramo?“ i na rečenicu „ne moramo“ zapravo odu na sud.“ (2.)</i></p> <p><i>„Ja već u telefonskom razgovoru kažem da po zakonu nisu dužni ali da im ja to svakako preporučam, a oni neka odluče, ako već sad misle da im je nesvrishodno, gubljenje vremena, da mogu odustati i pokrenuti postupak. I ljudi mahom prihvate doći.“ (6.)</i></p> <p><i>„Sada u velikom postotku dolaze oni koji moraju zbog zakona. Tijekom postupka obveznog savjetovanja, upozna ih se sa obiteljskom medijacijom, međutim oni smatraju da jedino sud, dug i težak postupak može utvrditi da sam ja zakinut, da je ono što se dogodilo nepravda i da se moja prava mogu tako zaštititi. Dođu ali rijetko. U našem tradicionalnom poimanju svijeta – neka ne netko drugi odluči da sam ja u pravu. Ako to nije u pitanju sud ili odvjetnik kome sam dao hrpu novaca, to ne vrijedi.“ (9.)</i></p> <p><i>„Točno je da izvanbračni parovi manje dođu i da bazično dođe onaj koji je motiviran onda vi kao medijator kad zovete drugu stranu da ste to primili onda je na vama da ga izmotivirate time što može</i></p>
--	---	--

		<p><i>dobiti ovdje - „dobro, doći ću da vidim“ pa onda često tu i ostane.“ (8.)</i></p> <p><i>„Meni se čini da je negdje problem u samoj komunikaciji stručnih osoba pa ako ćete reći ima tu medijacija vi tu niste dužni ići. Možda da komunikacija krene u smjeru da „vidim da vam je teško kao roditelju“ a ono što je važno roditelju to je sigurno dobra komunikacija i imamo tu nešto što bi vam moglo pomoći, vrijedilo bi pokušati“ kad bismo nekako uz neki letak i takav tekst popratili bilo bi dobro.“ (8.)</i></p>
<p>Unaprjeđenje kvalitete usluge obiteljske medijacije</p>	<p>Uvođenje novih modela obiteljske medijacije u praksi</p>	<p><i>„ Ja radim transformativni oblik medijacije godinama. To ovisi o dodatnim edukacijama koji ljudi imaju. Osnovni model medijacije koji su nas učili je nešto što sigurno pomaže početnicima da se uspijeva voditi kroz neke korake, kojima onda stječe sigurnost. Puno intenzivnije promjene na komunikacijskoj razini se događaju kada uđemo u ovaj dio priče.“ (1.)</i></p> <p><i>„Trebalo bi razvijati i vjerujem da to rade svi koji su završili nešto drugo osim medijacije. Mislim da svatko svjesno i nesvjesno unosi u taj postupak i neke druge stvari koje nisu samo tehnike medijacije, ta struktura i da sve drugo mičemo kako bi</i></p>

		<p><i>došli do plana odnosno sporazuma.“ (3).</i></p> <p><i>„Mislim da da jer i sama radim tako da kombiniram. I mislim da bi bilo super terapeutsku medijaciju razvijati. Ono što bih ja jako voljela da se razvija su kreativne tehnike. Meni bi osobno kao terapeutu terapeutska medijacija bila super i što više edukacije i mogućnosti korištenja kreativnih tehnika. Mi smo ih se tijekom edukacije samo malo dotaknuli.“ (4.)</i></p> <p><i>„Meni to nije dovoljno blisko, ja bi zapravo trebao proći edukaciju iz takvih nekakvih medijacijskih modela da bi mogao o tome nešto reći“. (5.)</i></p> <p><i>„Mislim da bi trebao biti uveden izborni kolegij koji bi proučavao neke druge modele i koji bi ljude pripremao već u startu da se medijacija može raditi i na drugačiji način od onog facilitativnog. Mislim da je previše bilo suženo na taj jedan model. Znam da treba od nekuda krenuti, ali meni se vrlo rano pokazalo da tu fali još prostora. Kroz uvođenje izbornih kolegija koji bi obrađivali druge modele, kroz kontinuirane edukacije koje bi udruženje medijatora organiziralo, pa onda ljudi koji imaju afiniteta ići u nekom drugom smjeru bi mogli naknadno educirati.“ (6.)</i></p> <p><i>„Zato što bi tada sama medijacija bolje odgovarala</i></p>
--	--	--

		<p><i>potrebama različitih parova. Naravno da postoji određen broj parova kojima je facilitativni model sasvim dovoljan i jako koristan, ali opet postoje i situacije u kojoj je on zaista tijesan , gdje je potrebna puno veća širina i znanja i vještina i hrabrosti upustiti se u nešto drugačije od strane samog medijatora. Mislom postoje i modeli koji su nam još potpuna nepoznanica, koji su vani koji su u okviru sudova, gdje postoji onaj dio da je dobrovoljnost sudjelovanja ograničena ali isto tako postoji. Mislom postoji tu puno veća širina i mislim da mi svi prilično kaskamo za tim.“ (6.)</i></p> <p><i>„Ja osobno nemam ništa protiv korištenja terapijskih tehnika u medijaciji, dapače može pomoći medijaciji i u prevenciji sukoba i u razrješavanju sukoba.“ (6.)</i></p> <p><i>„ U transformativnom obliku ima puno slobodnijeg pristupa, u kojem se dozvoljava izražavanje emocija i zapravo se samo po sebi, uvjetno rečeno, stvari mijenjaju jer su neke temeljne postavke da ljudi žele i imaju potrebu dovesti odnos do neke razine ugone odnosno do boljeg odnosa, boljeg osjećaja, ali ne mogu prije nego sve te svoje tegobe, brige, patnje izraze.“ (7.)</i></p>
--	--	---

		<p>„U obiteljskoj medijaciji definitivno mi se čini da bi i drugi modeli bili dobri. Nisam duboko izučavala osim transformativnog modela koji se dobro povezuje s mojim senzibilitetom i onim čime se ja već bavim. Druge hibridne modele nisam upoznala niti sam ih koristila u svom radu. U nekim situacijama bi trebalo dozvoliti da se ograde nekog modela spuste.“ (7.)</p> <p>„Jako mi se sviđa razvijanje vještina korištenja jezika unutar obiteljske medijacije od strane medijatora koji je iscjeljujući. To je još jedna dodatna vještina. Ne znam tko bi nas mogao tome još podučiti, ali voljela bih na tome raditi.“ (7.)</p> <p>„Mislím da bi bilo dobro razvijati tehnike u medijaciji. Ako imate psihoterapeuta, naravno da je važno o kojoj se psihoterapiji radi, ako imate neke tehnike koje imate kao psihoterapeut vi uvijek možete primijeniti u medijaciji. Naravno da je vrlo važno govoriti o tome kako vi napravite jednu zgradu u toj medijaciji i da se to ne pretvori u nešto drugo a ne u samu medijaciju. Dakle mora biti određeni balans ali korištenja određenih tehnika iz psihoterapije zasigurno pomaže u određenim stvarima posebno u boljem razumijevanju emocija oslobađanju emocija, ali i tehnike pronalaženja</p>
--	--	--

	Supervizija	<p>rješenja i kako će osoba doći do nekih rješenja, koje je rješenje za nju najpovoljnije.“ (8.)</p> <p>„I onda je lako raditi i sa metodskom supervizijom, raditi sa medijatorima, savjetovateljima, na specifičnim kapacitetima. Onda imamo mogućnost utjecaja na kvalitetu, na stručnost, na razumijevanje, na znanstvenu podlogu, na neke novi stvari.“ (1.)</p> <p>„Vrlo je važna metoda supervizija, to je jedan dobar korak prema naprijed. Odgovornost je i svakog medijatora što će raditi i kako će se razvijati. Ali supervizija je nužna. Po zakonu smo je dužni imati kao određen broj sati edukacija, predavanja, ali dugo je sada nismo imali. I smatram da se mi kao medijatori trebamo bolje povezati, međusobna interakcija. Mi medijatori često pričamo. Važan je rad i na određenim novim saznanjima.“ (1.)</p> <p>„Izuzetno su važne redovite supervizije, s jedne strane nas „natjeraju“ da „provrtimo“ korisnike, a mene su konkretno natjerale da više promoviram medijaciju, da malo više pričam o tome, a kada bi se vraćala sa supervizije više bi pričala sa kolegicama.“ (2.)</p> <p>„Ja sada sa odmakom završetka studija i danas</p>
--	-------------	---

	<p><i>prolazila sam kroz methodske što edukativne supervizije. Supervizija je jako važna i za medijatora.“ (3.)</i></p> <p><i>„Važna je i stalna podrška medijatorima kroz methodske supervizije. Od 2016. do danas sam bila na dvije supervizije, prva je bila edukativna odmah nakon završetka studija i rada u praksi, a nakon toga smo imali tu methodsku superviziju i to je jako korisno. Tu čujemo različite prakse medijatora, različiti načini provođenja medijacije, vraćanje na srž medijacije, dopunjavanje s nečim novim, potvrdu jesmo li dobri u svojoj ulozi medijatora, potvrda da ishod dobre medijacije nije plan već prezentacija toga, davanje važnosti sudionicima, upoznavanje s tom uslugom i prepuštanje odgovornosti. U pravilniku stoji koliko bi te supervizije trebalo biti ali naravno netko bi to trebao i organizirati. Po meni bi to bilo dobro imati dva, tri puta godišnje po nekoliko supervizija. Sad je to moguće i putem video poziva odrađivati.“ (3.)</i></p> <p><i>„Mi koji već dugo radimo imali smo nekoliko supervizija što je izrazito korisno. Sad već neko vrijeme nemamo.“ (7.)</i></p> <p><i>„Htjela bih imati priliku to s kolegama medijatorima malo više proraditi. Premalo je podrške i supervizije.</i></p>
--	--

		<p><i>Postojao je kontinuitet supervizije neko vrijeme, sad se s tim zastalo.“ (7.)</i></p> <p><i>„Sudjelovala sam u superviziji kad je to organiziralo Ministarstvo. Čini mi se da bi supervizija trebala biti praksa. Tijekom svake godine bi medijatori trebali imati prilike susretanja sa svojim kolegama. Meni nedostaje intervizija. Kako sam ja sama medijatorica bilo bi mi puno lakše da imam još jednu obiteljsku medijatoricu da možete procesuirati jeste li sve dobro odradili da imate odmah na licu mjesta nekakvu priliku osnaživanja. Ali superviziju da bude jedan kontinuum, da ja znam da me već iduće godine čeka i da ću moći odraditi neke stvari, proraditi ih, da ću moći razmijeniti iskustvo. Ova mentorska supervizija u tom smislu se je meni pokazala jako dobrom, radili smo na konkretnim slučajevima i mislim da je to jako bilo dobro.“ (8.)</i></p>
	<p>Stručno usavršavanje</p>	<p><i>„Mi se trebamo stručno usavršavati. A sami sebi ne pružamo dovoljno prilike za stručno usavršavanje.“ (5.)</i></p> <p><i>„Trebao bi se uključiti u HUDOM kao član povjerenstva za stručno usavršavanje medijatora ili ustanoviti takvo povjerenstvo, pozvati medijatore te da nudimo edukaciju medijatorima.</i></p>

		<p><i>Nemamo superviziju, a to bi bio posao takvog nekakvog povjerenstva. Zatim skupiti kolege iz Centra pa ih educirati, pa napraviti konferenciju obiteljske medijacije u Hrvatskoj, pa pozvati sudce...pa bi se to diglo na neku razinu...Ali ja medijaciju vidim kao još jednu stvar koju radim na svom poslu.“ (5)</i></p> <p><i>„Meni bi osobno bilo jako važno dok još budem radila da se u još tom nekom dijelu dodatno educiram.“ (7.)</i></p> <p><i>„Trebalo bi povećati osjetljivost stručnjaka u sustavu, drugih stručnjaka, ne obiteljskih medijatora na to da neka sporna pitanja. Najvažnije je da prodube svoja znanja o obiteljskoj medijaciji jer ja mislim da veliki broj stručnjaka u sustavu socijalne skrbi baš nije najbolje upoznat s tim. Što se tiče nas medijatora, mislim da bi bilo jako, jako važno nama omogućiti dodatne edukacije.“ (7.)</i></p> <p><i>„Hrvatsku udruhu medijatora – mislim da bi se stvarno trebalo malo razmišljati da dobijemo neke dodatne edukacije. Na predkonferenciji u Puli, koja je bila posvećena obiteljskoj medijaciji, govorila je jedna profesorica o iskustvima iz Italije, a jedna kolegica je bila iz Srbije. Meni je to bilo značajno čuti i mislim da je to jedno područje koje se tek razvija. Iako imamo popriličan broj iskustava, a i u svijetu su se razvili</i></p>
--	--	--

		<p><i>različiti modeli obiteljske medijacije je pokazatelj da postoje potrebe korisnika na koje onda odgovara i na te druge načine.“ (7.)</i></p> <p><i>„Mi imamo Hrvatsku udrugu medijatora, nemamo novaca za organizirati neku edukaciju, ali zašto se ne bi moglo ponuditi ljudima da platimo kotizaciju. Ja bih ju platila iz vlastitog džepa da se još malo osnažim.“ (7.)</i></p> <p><i>„Čini mi se da bi medijatorima trebalo pomoći na način da ih se osnaži upravo za korištenje nekih specifičnih tehnika. Recimo baš usmjerenih komunikacijskih treninga. To olakšavanje komunikacije traži od vas da vi jako dobro se nosite s tim i da balansirate i ta područja vidim kao nekakve alate da se da kroz nekakav trening koji bi pohađali i da se nadograđuju kompetencije. Čini mi se da baš za medijatore mi nemamo usmjerenu edukaciju.“ (8.)</i></p> <p><i>„... o privatnim školarinama u švicarskim internatima, uzdržavanjima kod ljudi koji su predstavnici međunarodnih kompanija u Hrvatskoj čiji se prihodi računaju iznad sto tisuća kuna mjesečno, to je nemjerljivo sa bilo kojom prosječnom slikom svakodnevnice Hrvatske. Tu bi dobro došla možda podrška da se potraži dodatna konzultacija.“ (10.)</i></p>
--	--	--

	<p>Promocija dobiti obiteljske medijacije kao usluge</p>	<p><i>„Mislim da tu fakultet socijalnog rada, udruga obiteljskih medijatora može puno napraviti, da pruža podršku i da ima jedan značajniji stručni utjecaj.“ (1.)</i></p> <p><i>„Kako se može poboljšati i povećati širenje usluga obiteljske medijacije sigurno je veće promoviranje medijacije kao oblika preventivnog djelovanja u rješavanju sukoba.“ (1.)</i></p> <p><i>„Mislim da je to odgovornost i udruge i samih medijatora, Ministarstva... ali medijatori tu moraju biti sami aktivniji i malo se gurati u javnost. Ne možemo svu odgovornost navaliti na Ministarstvo, ono može ponuditi medijaciju unutar svog sustava.“ (2.)</i></p> <p><i>„Mislim da kolege u Centru nemaju dovoljno znanja o tome što je medijacija, iako sam ja održala dva predavanja o tome čemu medijacija služi, imamo letke, imamo plakate, ali o tome treba puno više pričati.“ (2.)</i></p> <p><i>„Mislim da je dostupnija nego što se koristi. Ja znam puno medijatora u različitim dijelovima Hrvatske i vjerujem da ljudi žele otići kod medijatora da bi si našli negdje blizu medijatora. Bila bi dostupna i za širi krug korisnika, ali se baš ne koristi.“ (2.)</i></p>
--	--	--

		<p>„Važno je i promicanje usluge obiteljske medijacije u sustavu, to bi trebala raditi neka krovna udruga obiteljskih medijatora, a i stručne sastanke sa kolegama u sustavu, sudu, sami sudci ne razumiju uslugu obiteljske medijacije. Mnogi od njih misle da tu treba razriješiti neke partnerske odnose, a ne urediti roditeljstvo, čak upućuju na odvjetnike kako bi sklapali te planove.“ (3.)</p> <p>„Mi u našem obiteljskom centru medijaciju promičemo na individualnoj razini, sa nekim stručnjacima koji rade, sa voditeljima odjela, na stručnim sastancima, na stručnom vijeću, to radimo sa našim matičnim centrom i to je nešto što se može. Mogu se odraditi promidžbeni materijali , gdje bi korisnici koji dolaze zbog drugih stvari...to bi moglo biti tu u predvorju, mogli bi se informirati i upoznati sa samim postupkom. Moglo bi se to raditi na nekim okruglim stolovima kada je tema obitelj, obiteljske vrijednosti, međunarodni dan djeteta, gdje se okupljaju stručnjaci iz različitih sustava, i predškolaca i prosvjete i pravosuđa i policije, oni bi trebali imati informaciju o tome što obiteljska medijacija jest.“ (3.)</p> <p>„Mislím da bi se o medijaciji trebalo više pisati i govoriti, više reklamirati,</p>
--	--	--

		<p><i>da bi medijacija trebala postati i medijacija drugih obiteljskih sporova, a ne uglavnom u razvodu braka.“ (4.)</i></p> <p><i>„Ono što je još jedan od problema, što je pristup sudu u Hrvatskoj je jeftin, vani je pristup sudu znatno skuplji pa onda i strane koriste jeftinije modele. Ako je vama pristup sudu 1200 kn sa odvjetnikom onda je nekome bazično, on će to tamo riješiti . Možda je i kulturološki ako gledamo vjerujem da je naše društvo usmjereno – ja ću to riješiti na sudu i nigdje drugdje. Možda bi trebali tu kulturnu paradigmu, možda bi trebali više promovirati više kroz određene medije bilo kroz novine, tv i radio emisije, da malo približimo ljudima što je to proces medijacije. Mislim da smo svi pozvani to raditi, zašto ne bi i mi medijatori sudjelovali u promociji same usluge bilo da smo u nekoj emisiji pa da govorimo o tome ili isto tako i drugi da se letci podijele, da država da neku reklamu oko toga. Čini mi se da bi medijaciju trebalo više koristiti.“ (8).</i></p> <p><i>„Trebalo bi puno više promovirati obiteljsku medijaciju i ne vezati ju isključivo uz razvod braka., to bi trebalo biti nešto što ide od vrha, nekakva kampanja.“ (9.)</i></p> <p><i>„Mogu vam reći da mi nemamo neka zajednička</i></p>
--	--	---

		<p><i>druženja sa kolegama iz centara vezana za to niti s odvjetnicima. Ali ljudi koji dođu dolaze jer su im to savjetovali kolege u centru, kako god, odvjetnici, da su dobili informaciju od nekog iz šire zajednice. Na razne načine se informiraju. Nešto ide usmenom predajom.“(10.)</i></p> <p><i>„Promovirati i popularizirati medijaciju bi svakako trebalo. Ne zbog nas. Mi imamo posla više nego dovoljno. To bi omogućilo dijelu ljudi koji u određenim svojim dosta složenim obiteljskim situacijama ili općenito životnim situacijama bi mogao na taj način dobiti i neku dodatnu opciju gdje mogu na jedan korektan način riješiti te svoje odnose.“ (10.)</i></p> <p><i>„Obzirom da je u ovim obiteljsko-pravnim odjelima centrima za soc. skrb nekad velika fluktuacija ljudi, izmjenjuju se kolege koji preuzimaju te poslove, barem u Zagrebu, onda je nejednaka praksa u startu. Tako da bi bilo dobro i tu praksu ujednačiti. Ali to ne može obiteljski medijator s ove strane. To bi morala biti uputa koja bi došla kroz zakonodavnu regulativu i proceduru s druge strane. Ta uputa bi bila da se u obaveznom savjetovanju ili intervenciji ili u nekom savjetodavnom postupku koji se radi u Centru dodatno naglasi koliko bi im mogla</i></p>
--	--	--

	<p>Bolje prezentiranje mogućnosti rješavanja različitih obiteljskih sporova kroz uslugu obiteljske medijacije</p>	<p><i>koristiti usluga medijacije koju mogu dobiti u sklopu ovog sustava.“ (10.)</i></p> <p><i>„Radio sam nekoliko medijacija između roditelja i adolescenata. To je jedna vrlo moćna stvar. Kolege ih upute iz odjela za djecu sa poteškoćama u ponašanju, prepoznaju ih i pitaju da li bi mogli. Važno je da mi kao medijatori znamo prezentirati kolegama koje su mogućnosti medijacije.“ (1.)</i></p> <p><i>„Protiv sam toga se obiteljska medijacija promatra samo u kontekstu razvoda braka i izvanbračnih zajednica, mislim da je njezin potencijal u radu sa svim licima konflikata, preventivno da je daleko snažnija kao socijalna usluga, da je to ono gdje centri nisu dovoljno educirani, nemaju dovoljno informacija, a zapravo je puno lakše i u bračnim odnosima koristiti medijaciju. Npr. sukobi se događaju u pogledu odgojnih utjecaja na dijete. To je sporno pitanje. Oni ne moraju biti u razvodu i tu se meni medijacija spominje kao jedan vrhunski alat. Zapravo se medijacijom prevenira poduzimanje daljnjih zaštitnih mjera za zaštitu interesa djece. Ja kolegama kažem da kod izricanja zaštitnih mjera mogu staviti kao jedan od</i></p>
--	---	--

		<p>zadataka upućivanje na obiteljsku medijaciju. Savjetovanje i medijacija se nedovoljno koriste kao alati psihosocijalnog rada. Možda zato što su novi kao oblici socijalnih usluga. Savjetovanje postoji još od prije, ali ono što ljudi misle da je savjetovanje, to nije savjetovanje. A i sadašnji pravilnik koliko može trajati neki postupak pokazuje potpuno nerazumijevanje koliko treba da se neku osobu koja nema spremnost na promjenu, koja je u otporu koja nije dobrovoljna. Tehnike rada s otporima u odnosu rada s dobrovoljnima su drugačije. Treba nam tri, četiri susreta da izađemo iz otpora u dobrovoljnost.“ (1.)</p> <p>„Ja medijaciju vidim prekorisnom i meni svi braćni partneri koji dođu „ispuhani“ koji su odradili tu emocionalnu komponentu razvoda uvijek su iznenađeni kada im kažem da mogu riješiti i braćnu stečevinu. Imala sam par slučajeva rješavanja braćne stečevine jer se to pitanje uvijek pojavi kod rješavanja braćne stečevine. Vidim da im je drago čuti da se braćna stečevina može riješiti na medijaciji. Imala sam i u PUP-u, između dvije sestre i brata oko toga tko će plaćati smještaj za roditelja. Ja sam dosadna po Centru, pa kada netko spomene da se netko s nekim ne može oko nečega dogovoriti ja im predložim medijaciji, a oni se iznenade</p>
--	--	---

		<p><i>da se to može u sklopu medijacije riješiti.“ (2.)</i></p> <p><i>„Naša komunikacija međusobno bi trebala biti bolja, sve bi to trebalo biti na jednoj drugoj razini u odnosu na ovu koja je sada. Kolege u Centru trebaju dobro znati koje su naše usluge, biti dobro informirani, s druge strane i sami osjetljivi u tom dijelu prepoznavanja emotivne dinamike odnosa pa da onda znaju prepoznati i na adekvatnu adresu uputiti ljude.“ (6.)</i></p> <p><i>„Prema mojim saznanjima ta usluga je različita. Ono što su meni uputili ja sam imala najveći dio medijacija vezano uz razvod, imala sam tri primjera gdje su bili dogovori vezani uz skrb za stariju osobu. Vjerujem da se ona može više koristiti.“ (8.)</i></p> <p><i>„Mislim da bi trebalo proširiti i da bude dostupnija medijacija ljudima. Za obiteljsku medijaciju znaju oni koji su u razvodu braka. Ali ovako iz populacije gdje postoji bilo kakvo pitanje npr. skrb o starijim roditeljima-oni znaju da se trebaju dogovoriti ali nemaju ideju da im netko tu može pomoći.“ (9.)</i></p>
--	--	---

	<p>Nesigurna budućnost obiteljske medijacije</p>	<p><i>„Meni se čini da je obiteljska medijacija jedna privremena mjera, ne znam koliko će se obiteljska uspjeti održati i hoćemo li ju mi uspjeti oplemeniti i unaprijediti da to postane struka koja je samostalna, regulirana ali ne samo Obiteljskim zakonom nego kao struka koja ima svoje napredovanje, ja se bojim da je struka privremena kao što su bili voditelji psihosocijalnog tretmana obiteljskih nasilnika.“ (5.)</i></p>
--	--	--